

УДК 811.112.2: 81. 25 (075.8)
УКПП
№ держреєстрації 0116U003471

Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
(СумДУ)

40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2, тел. (0542) 334108

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи
д-р фіз.-мат. наук, професор
_____ А.М. Черноус

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНИЙ ПЕРЕКЛАД
(остаточний)

Керівник НДР
канд. філол. наук, доцент

Л.В. Щигло

2018

Рукопис закінчено 1 листопада 2018 р.

Результати даної роботи розглянуті науковою радою СумДУ протокол від
2018.12.27 № 7

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР

Доцент, канд. філол. наук 01. 11. 2018 Л.В. Щигло (реферат, вступ,
1 розділ, висновки)

Ст. викладач 01. 11. 2018 А.Д. Чепелюк (2 розділ)

Ст. викладач 01. 11. 2018 С.В. Єрмоленко (3 розділ)

РЕФЕРАТ

Звіт: 113 с., 2 рисунки, 3 таблиці, 33 посилання.

ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНИЙ ПЕРЕКЛАД, МОВНІ ПОМИЛКИ, ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПОМИЛКИ, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПОМИЛКИ, НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Об'єктом дослідження стали методологічні засади навчання професійно спрямованого перекладу, що забезпечують у студентів спеціальності «Переклад» формування необхідних професійних компетенцій.

Предмет дослідження полягав в узагальненні основних теоретичних положень перекладознавства, що безпосередньо стосуються практики перекладу та методики його викладання щодо німецької мови, розроблення конкретних вправ для формування фахових компетенцій перекладача професійно спрямованого перекладу.

Метою праці було упровадження основних теоретичних положень перекладознавства, що безпосередньо стосуються практики перекладу та методики його викладання щодо німецької мови у навчальний процес для формування фахових компетенцій перекладача професійно спрямованого перекладу.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ	8
1.1 Типові труднощі мовної організації тексту перекладу	8
1.2 Предметний узус	18
1.3 Соціальний узус.....	22
1.4 Мовна норма та узус як чинники регулятивного впливу.....	29
1.4.1 Нормативно-мовні та узуальні помилки при перекладі	31
1.4.2 Лексико-семантичні помилки.....	35
1.4.3 Функціонально-стилістичні та нормативно-стилістичні помилки	37
1.4.4 Власні стилістичні помилки перекладача	38
1.5 Базові принципи моделювання тексту	41
1.6 Труднощі відтворення змісту перекладу	45
1.7 Відношення лексичної безеквівалентності.....	55
1.8 Сутність лексичної безеквівалентності	67
1.9 Перекладацькі помилки.....	70
1.9.1 «Хибні друзі перекладача».....	71
1.9.2 «Пастки внутрішньої форми»	76
1.9.3 «Забуті значення» багатозначних слів.....	80
1.9.4 Лексична алегорія	81
1.9.5. Неспівзвучні географічні найменування.....	83
1.9.6 Лексичні «пастки».....	84
2 ОСОБЛИВОСТІ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У НІМЕЧЧИНІ	88
2.1 Невербальні тонкощі спілкування з німцями	88
2.2 Жести, притаманні виключно німецькій культурі. Заборонені жести	91
3 МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, СПРЯМОВАНІ НА ПІДГОТОВКУ ВИКЛАДАЧІВ ПЕРЕКЛАДУ	96

3.1 Критерії відбору текстів для занять з практики перекладу.....	96
3.2 Дидактизація текстів для занять з практики перекладу.....	98
ВИСНОВКИ	109
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ	111

ВСТУП

Підготовка перекладачів у вищих закладах освіти України переживає період бурхливого розвитку, відкриваються нові перекладацькі факультети та відділення, а вже існуючі нарощують обсяги прийому студентів. Утім, проблема методики навчання майбутніх перекладачів залишається надзвичайно актуальною, зважаючи на недостатній обсяг досліджень у цій галузі як в Україні, так і в країнах ближнього зарубіжжя.

На першому етапі роботи було проаналізовано стан розвитку методики викладання перекладу. В результаті можна відзначити хіба що спробу окреслення кола тем, що відносяться до методики навчання перекладу в одному розділі безперечно цікавої монографії В.Н. Комісарова [11], присвяченій питанням перекладознавства, реєстр вправ для навчання перекладу, складений І.С. Алексеєвою [1-6], роботи Н.М. Гавриленко [8], Л.К. Латишева [18] Kautz U. [31] та деякі інші. Однак навіть просте порівняння кількості робіт з методики викладання перекладу, з одного боку, та аналогічної кількості праць з методики викладання іноземних мов, з іншого, переконливо свідчить про наявність значного обсягу невирішених проблем у навчанні перекладу як спеціальності [25; 26, с. 7].

У звіті репрезентовано другий етап науково-дослідницької роботи, який базувався на розробленні методологічних засад навчання професійно спрямованого перекладу у вищій школі. Було розроблено комплекс вправ, націлених не на набуття студентами навичок, а на формування умінь. На відміну від автоматизованих навичок, що базуються на підсвідомості, уміння ґрунтуються на знаннях і досвіді, отриманих під час виконання конкретних вправ, відповідно уміння більш змістовні та універсальні, ніж навички, набуті не досить ефективним шляхом незліченних повторень.

У перекладацькій практиці зазвичай спостерігаються два основних типи помилок: помилки, що виникають під впливом рідної мови, і помилки, причини яких полягають у структурі іноземної мови. Це явище має назву

інтерференції. У першому випадку мова йде про міжмовну інтерференцію, в другому – про внутрішньомовну інтерференцію. Обидва типи інтерференції можуть переплітатися, що ускладнює як оволодіння мовою, так і переклад [28].

Помилки, що виникають під впливом рідної мови, мають своєю основою перенесення способу вираження певного змісту з рідної мови в іноземну мову. Об'єктивною основою такого перенесення частіше за все є незбіг мовних одиниць в іноземній і рідній мовах.

Паралельне формування складників перекладацької компетенції дозволяє одночасно розвивати три компоненти. Тобто на заняттях із технології перекладу метою повинен бути оптимальний варіант перекладу, який досягається в процесі відбору й аналізу «проміжних» варіантів; на заняттях з усного перекладу – хороший чи лише задовільний переклад, але при досить швидкому темпі виконання; на заняттях з професійно-орієнтованого перекладу на перший план виходить предметна точність перекладу, що досягається на основі вивчення спеціальних термінів.

Такого роду комплексний підхід до формування перекладацької компетенції, окрім усього іншого, допомагає уникнути монотонності занять і підвищити привабливість курсу підготовки перекладачів загалом.

У роботі розроблено як перекладацькі, так і передперекладацькі вправи (тобто вправи на зіставлення оригіналів і перекладів із метою знайти та виправити помилки у перекладах).

Теоретичні положення та практичні розробки роботи упроваджено у навчальний процес, а саме для підготовки фахівців професійно-орієнтованого перекладу як на кафедрі германської філології Сумського державного університету, так і на кафедрі німецької філології та перекладу і прикладної лінгвістики Київського національного лінгвістичного університету.

1 ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1 Типові труднощі мовної організації тексту перекладу

Система мови – це сукупність взаємозалежних одиниць мови різного рівня і моделей, за якими вони поєднуються. До того ж система здатна моделювати не лише те, що реально трапляється в мовленні людей та визнається правильним, а й те, що в мові не вживається, а якщо і буде вжитим, буде визнаним неправильним.

Мовна норма – це наступний після мовної системи чинник, що керує породженням мови. Вона є своєрідним фільтром, який ніби пропускає або затримує те, що здатна продукувати мовна система: пропускає те, що реально існує, функціонує в мові та визнається суспільством правильним і «відфільтровує» ті продукти системи, які реально в мові не існують, у мовленні не вживаються, а якщо вживаються, визнаються неправильними.

Узус – це правила ситуативного використання мови. Він відображає мовні звички і традиції даного мовного колективу. Одна з головних причин того, що ми інколи не розуміємо іноземців, які говорять українською мовою, полягає в тому, що вони вживають надмірну кількість неuzuальних фраз і словосполучень. Розбіжність узусів у різних мовних колективах можна простежити на перекладі стандартних українських і німецьких написів та вивісок:

Ми переїхали – Wir sind umgezogen

Руками не чіпати! – Berühren verboten!

Години прийому – Sprechstunden

Дотримуйтеся тиші! – Ruhe!

Підземний перехід – Unterführung

Не працює – Ausser Betrieb

Запасний вихід – Notausgang

Обережно, пофарбовано! – Vorsicht, frisch gestrichen!

Бюро попутних перевезень – Mitfahrtzentrale

Стережись автівки! – Vorsicht! Ausfahrt!

Чинники розбіжності узусу повинен завжди враховувати перекладач.

Стиль – традиційний лінгвістичний термін, а саме поняття «стиль» досить широке. Ми фокусуємо нашу увагу на двох аспектах: функціональному стилі і нормативно-стилістичному забарвленні мовних одиниць.

Функціональний стиль – одне з основних понять сучасної лінгвістики. Функціональний стиль репрезентує сукупність правил відбору мовних засобів для використання в тій чи іншій соціально значущій сфері суспільно-мовленнєвої практики. В сучасній німецькій мові першочергово виокремлюються такі функціональні стилі:

- стиль побутового спілкування (Stil des Alltagsverkehrs);
- стиль науки і техніки (Stil der Wissenschaft und Technik);
- стиль офіційно-ділового спілкування (Stil des öffentlichen Verkehrs);
- стиль публіцистики і преси (Stil der Publizistik und Presse).

Спірним є питання про те, чи правомірно виокремлювати стиль художньої літератури, оскільки в художній літературі, крім мови автора, як правило, наявна і різностильова мова різних персонажів.

Якщо вже такий стиль виокремлювати, то відносити до нього необхідно лише мову автора.

Для кожного функціонального стилю характерні свої засоби мовного вираження. Це простежується особливо чітко, коли відбувається зміщення функціональних стилів.

Поряд із поняттям функціонального стилю іншим фундаментальним поняттям сучасної лінгвостилістики є поняття нормативно-стилістичного забарвлення мовних одиниць. У германістиці застосовують такі типи нормативно-стилістичних забарвлень: піднесена (gehoben), нейтральна

(neutral), нейтрально-розмовна (neutral-umgangssprachlich), фамільярна (salopp), вульгарна (vulgär) [28].

Продемонструємо ці типи з лексичним наповненням (табл. 1).

Таблиця 1 – Типи нормативно-стилістичних забарвлень

GEHOBEN	NEUTRAL	NEUTRAL-UMGANGSPRACHLICH	SALOPP	VULGÄR
trunken	betrunken	beschwipst	blau	besoffen
Antlitz	Gesicht	Visage	Mäulchen	Fratze
entschlafen	sterben	versterben	abkratzen	krepiieren

Стилістичний фактор (функціональний стиль + нормативно-стилістичне забарвлення) – це правила використання мови залежно від соціальної ситуації спілкування. При цьому те, що є нормативним (відповідає мовній нормі), необов'язково є узуальним (відповідає узусу), а те, що є узуальним, найчастіше і є нормативним. Однак іноді в узусі може закріпитися й таке, що суперечить мовній нормі, наприклад, неправильний вираз «Яке твої справи?» (правильний: «Як твої справи?»).

Отже, взаємодію усіх зазначених чинників, а саме: системи мови, мовної норми та узусу, що служать породженню мовлення, схематично зображено на рисунку 1.

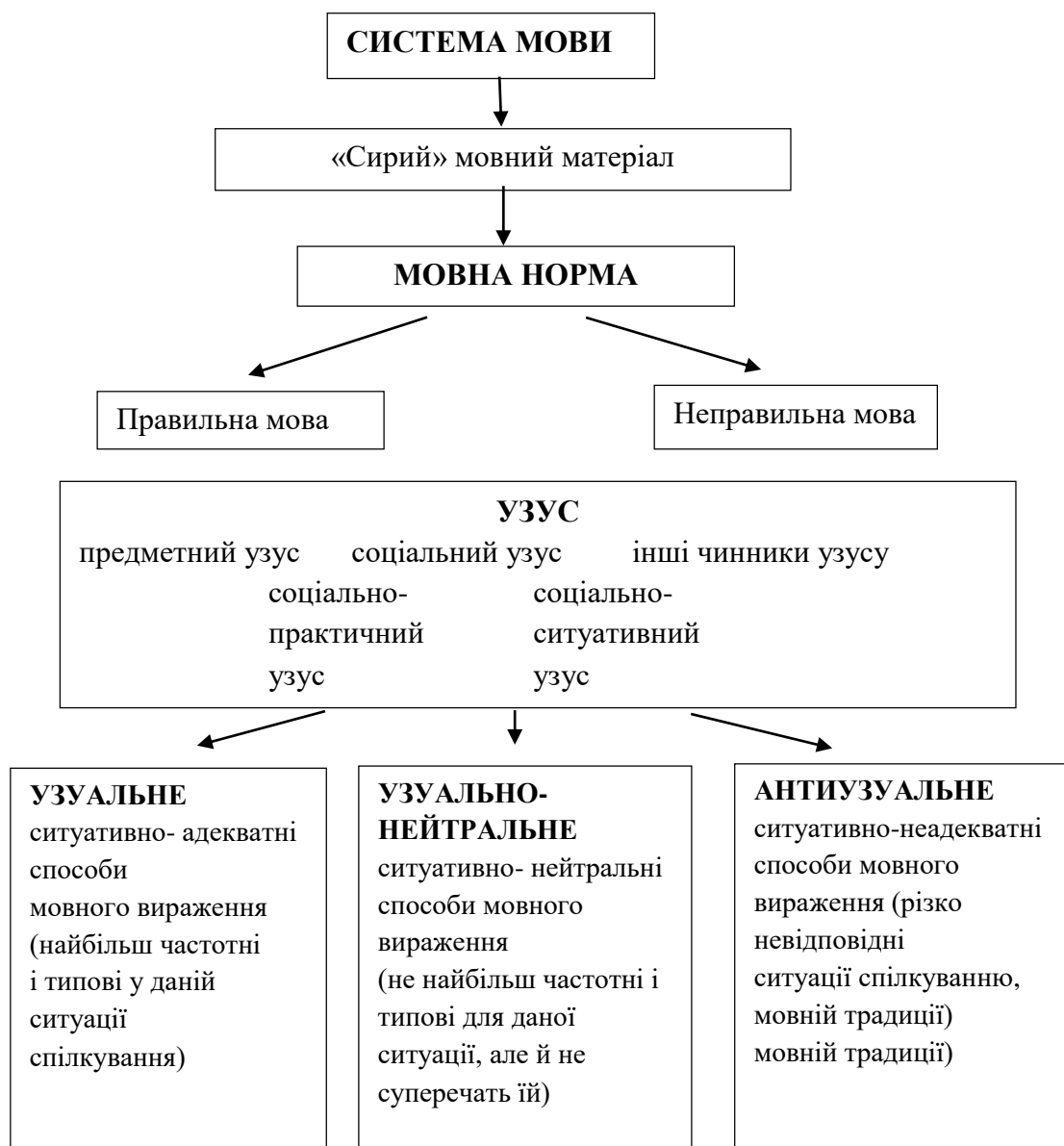

Рисунок 1 – Взаємодія системи мови, мовної норми та узусу

З вищенаведеного випливає, що відповідно до літературної мови необхідно розрізнати три поняття: систему, норму і узус.

Система мови – сукупність можливих способів і засобів вираження національної мови, норма мови сукупність правил відбору таких способів і засобів вираження (можливих у системі даної мови), що прийняті в даному суспільстві в даний час, визнаються більшістю мовців і найбільш придатні для використання в тій чи іншій комунікативній ситуації. Норма реалізує далеко не всі можливості системи мови

Між системою та нормою знаходиться узус – використання мови у різних сферах людської діяльності, мовна практика.

В узусі нерідко реалізується, з одного боку, те, що не є нормою, але дозволяє мовна система, а з іншого – те, що не лише не є нормою, а й виходить за межі системних можливостей мови. Інакше варто зазначити, що узус «перекриває» як нормативні рекомендації та заборони, так і системні потенції мови.

Практичні вправи

Вправа 1. Зіставте німецькі висловлювання та їх українські еквіваленти. Визначте, чим зумовлені розбіжності в їх лексико-граматичній структурі: відмінностями мовних систем, мовних норм або узусом.

1. Die Jahre kommen und gehen, Geschlechter steigen ins Grab... (Н. Heine. Die Jahre kommen und gehen). Минають роки, спливає життя ... (Г. Гейне. Минають роки).

2. Wie hoch ist das Universitätsgebäude? Якої висоти будівля університету?

3. Er war so etwas wie ein Feuerliebhaber. (А. Hornby. Der Feuerteufel). Він був палким любителем вогню. (А. Хорнбі. Вогонь нечесті).

4. Wie geht es deiner Schwester? Як справи у твоєї сестри?

5. Oh, tut mir leid. О, дуже шкода.

6. Füllen Sie bitte das Anmeldeformular aus. (Am Empfang). Заповніть, будь ласка, реєстраційну картку. (В адміністратора).

7. Hier Avis Kyjiw. Ich möchte Herrn Hoffmann sprechen. Це «Авіс» Київ. Я хотіла б поговорити з паном Гоффманном.

8. Der gestiefelte Kater. (Titel eines Märchens von Ch. Perrault) «Кіт у чоботях». (Назва казки Ш. Перро).

9. Kommen Sie bitte nicht zu spät zu den Eröffnungsfeierlichkeiten. Не запізнуйтеся, будь ласка, на урочисте відкриття.

10. Ich habe es sehr eilig. Я дуже поспішаю.

11. Für morgen ist Regen angesagt. Згідно з прогнозом завтра буде дощ.

12. Er ist nicht zu ersetzen. Йому немає заміни.

13. Er hat unverzüglich vor Gericht zu erscheinen. Він повинен негайно з'явитися до суду.

14. Wir würden vorläufig 2 Laptop-Computer und 5 PC Systeme 512 kb beziehen. На сьогодні ми б замовили два комп'ютери «Лептоп» та 5 систем ПК на 512 кілобайтів.

15. Bei den Olympischen Spielen hat er sich eine Goldmedaille über 100 Meter erlaufen. На олімпійських іграх він завоював золоту медаль із бігу на 100 метрів.

16. Er ist momentan nicht erreichbar. Was soll ich ausrichten? (Telefongespräch) Його зараз немає. Що передати? (Телефонна розмова).

17. Das Lehrprogramm enthält folgende Unterrichtsfächer. До навчальної програми входять такі предмети.

18. Soweit ist alles klar. На часі все зрозуміло.

19. Er ist ein Brillenträger. Він носить окуляри.

20. Die zertanzten Schuhe. (Titel eines Märchens der Brüder Grimm). Стоптані черевички. (Назва однієї з казок братів Грімм).

21. Wir sind am Rande unserer Möglichkeiten angekommen. Ми досягли межі наших можливостей.

22. Der aufhaltsame Aufstieg des Arturo Ui. (Titel eines Stücks von B. Brecht). Кар'єра Артуро Уї, якої могло не бути. (Назва п'єси Б. Брехта).

23. Kürzlich erzählte Frau v. Daan allerhand Lustiges von ihren verschiedenen Flirts. (Das Tagebuch der Anne Frank). Нещодавно фрау фон Даан розповідала всілякі веселі історії про своїх залицяльників у молодості. (Щоденник Анни Франк).

24. Ravic bemerkte den Hausknecht, der mit einem Trinkgeldgesicht noch an der Tür stand. (E. M. Remarque. Arc de Triumpe). Равик зауважив, що поблизу дверей все ще стоїть слуга в очікуванні чайових. (Е. М. Ремарк. Тріумфальна арка).

25. Um diese Zeit kamen immer schon ein paar Wagen vorbei, die tanken wollten. (E. M. Remarque. Drei Kameraden). У цей час завжди підїжджали заправлятися перші машини. (Е. М. Ремарк. Три товариші).

26. Es ging mir nicht schlecht, ich hatte Arbeit, ich war kräftig, ich wurde nicht leicht müde ... (E. M. Remarque. Drei Kameraden). Жилося мені непогано, у мене була робота, я був сильний, витривалий ... (Е. М. Ремарк. Три товариші).

27. Mier hat eine Woche frei ... (Das Tagebuch der Anne Frank). Мип на тиждень взяла відпустку ... (Щоденник Анни Франк).

28. Ich bin kein starker Raucher. Я палю помірно.

39. Kein Problem, keines in der Welt, ist quälender als das vom Künstlertum und seiner menschlichen Wirkung. (Th. Mann. Tonio Kräger). Немає на світі більш болісної проблеми, ніж проблема художньої творчості та її впливу на людину. (Т. Манн. Тоніо Крегер).

31. Nebenkosten wie Zölle oder Verpackungs- und Versandkosten gehen zu Lasten des Kunden. Додаткові розтрати, а також мито, розтрати на пакування і транспорт несе клієнт.

32. Der süsse Brei. (Titel eines Märchens der Brüder Grimm). Солодка каша. Казка братів Грімм.

Вправа 2. Перекладіть нижченаведені висловлювання, що містять виділені фразеологізми, так, щоб це найбільш адекватно відповідало українському узусу:

1. Die Hetze gegen diesen Politiker ist Wind in den Segel der Opposition.
2. Die Ereignisse in diesem Land halten die ganze Welt in Atem.
3. Die Lösung dieses Problems duldet keinen Aufschub.
4. Bei diesen Vergehen drückt die hiesige Polizei ein Auge zu.
5. Wenn wir den Zug noch kriegen wollen, müssen wir aber die Beine unter die Arme nehmen.
6. Sie tut sehr bescheiden, aber stille Wasser sind tief.
7. Ich habe das dir schon dutzendmal wiederholt, du hast wohl Watte in den Ohren!
8. Diese deine Entscheidung ist gegen alle Vernunft.
9. Ich kenne solche Typen. Wenn ihnen etwas Böses widerfährt, lassen sie ihren Unmut an anderen Menschen aus.
10. Es bringt mich einfach um, dass sie die Wahrheit nicht sagen will.
11. Bei solcher Inflation ist dieses Darlehn nur ein Tropfen auf einen heißen Stein.
12. Du sollst dir einmal etwas entfallen lassen, wie du deine Mitarbeiter etwas in Schwung bringst.
13. Als ihr Mann starb, hatte sie keinen Pfennig, und so musste sie sich als Waschfrau durchs Leben schlagen.
- 14 Du rennst auf und ab, aber eines Tages wirst du begreifen, dass du dein Leben vertan hast.
15. Seine Behauptungen sind durch und durch falsch. Er hat es laut hören, weiß aber nicht, wo die Glocke hängt.
16. Sie liegt seit Wochen krank im Bett und kann nicht leben und nicht sterben.
17. Dieser Roman des bekannten Schriftstellers ist dem Leben abgelauscht.

18. Sie waren früher dicke Freunde, später aber zerstritten sie sich und jetzt machen sie einander das Leben sauer.

19. Du sitzt da wie ein Stück Holz – sag doch mal etwas.

20. Die beiden passen wunderbar zusammen. Sie sind aus demselben Holz.

21. Als er ins Zimmer trat und seinen Vater auf dem Boden liegen sah, stand ihm das Herz still vor Schreck.

22. Was habt denn ihr zwei gegeneinander? Ihr wart doch früher ein Herz und eine Seele.

23. Meine Frau sagt immer, ich soll mich nicht aufregen über alledie vielen Kleinigkeiten, aber ich kann nun mal nicht aus meiner Haut heraus.

24. Ich verstehe meinen Freund nicht mehr. Jetzt hat er sich noch den Vorsitz des Verbandes auf den Hals geladen.

25. Diese Frau hat eine böse Zunge.

26. Ein Lehrer irrt, wenn er meint, er verliere das Gesicht, wenn er einen Fehler zugibt.

27. Mein Vater und ich sind einander auffallend ähnlich. Man sagt, ich sei dem Vater wie aus dem Gesicht geschnitten.

28. Dieser Kerl ist sehr boshaft, er kann einfach nicht leben, ohne Gift von sich zu geben.

29. Er machte sehr schnell seine Millionen, aber ebenso schnell vergeudete sie. Wie gewonnen, so zerronnen, sagt man in solchen Fällen.

30. Die antiken Möbel, die er in seiner Wohnung stehen hat, sind mit Gold gar nicht zu bezahlen.

31. Er hätte ein glänzender Schauspieler werden sollen. Leider ist daraus nichts geworden. Wie gesagt, der Mensch denkt, Gott lenkt.

32. Unser Chef ist ein sehr leidenschaftlicher Mensch und gerät leicht in Hitze, wenn man ihm widerspricht.

33. Bedenk, wie schnell des Glückes Rad sich dreht. (F. Schiller).

34. Diese Bemerkung trieb ihr die Schamröte ins Gesicht.

35. Diese korrupte Sache wäre vielleicht noch jahrelang weitergegangen, wenn durch seine Anzeige nicht der Stein ins Rollen gekommen wäre.

36. Als sie von der Eisenbahnkatastrophe hörte, erstarrte sie zu Stein, denn ihr Sohn musste gerade an diesem Tag aus Berlin mit einem Schnellzug kommen.

37. Ich habe ihm immer wieder gesagt, er soll mit dem Trinken aufhören. Man konnte aber ebenso gut Steinen predigen .

38. Diese herrliche Stadt konnte nur gebaut werden, indem seine Erbauer bis aufs Blut ausgesaugt wurden.

39. Diese Frau benimmt sich wie ein junges Mädchen. Aber sie ist schon längst über die erste Blüte hinaus.

Вправа 3. Перекладіть нижченаведені висловлювання так, щоб це відповідало нормі української мови і українському узусу.

1. Seit vielen Jahren gehöre ich dieser Gewerkschaft an.
2. Das Buch enthält 400 Seiten.
3. In einem harten Finalkampf hat er sich einen Meistertitel erboxt.
4. Du hast diese Angelegenheit am verkehrten Ende angefaßt.
5. Der Himmel verdunkelt sich. Wir bekommen Regen.
6. Er pflegt, sich mittags für ein paar Stunden aufs Ohr zu legen.
7. Er war ein unfreiwilliger Zeuge des Verbrechens.
8. In der letzten Olympiade hat sie einen Rekord über 200 Meter erlaufen.
9. Wir haben einen neuen Chef und kommen mit ihm ganz gut zurecht.
10. Es kommt zu allem Unglück hinzu, dass sie schwerhörig ist.
11. Indem er mit diesem großartigen Fachmann zusammenarbeitete, lernte er eine Menge hinzu.
12. Mit Mühe und Not brachte er endlich diese Arbeit hinter sich.
13. Man wartete auf eine offizielle Antwort des Ministers, sie blieb jedoch aus.
14. Er ist ein weltfremder Träumer.
15. Der junge Mann war von seinem Beruf zu sehr in Anspruch genommen und seine junge Frau fühlte sich vernachlässigt.
16. Die Hilfsbereitschaft ist ihm wesenseigen.

17. Nach langjährigem Armeedienst hat er es endlich zum Hauptmann gebracht.
18. Sein Gesicht lief vor Wut rot an.
19. Überall standen die Polizisten mit griffbereiten Pistolen.
20. Erst hier auf dieser einsamen Insel war der berühmte Schauspieler vom Publikum unbehelligt und konnte endlich Ruhe genießen.
21. Die beiden großen Künstler sind wesensverwandt.
22. Durch die unverschlossene Tür kam der Dieb unbehindert ins Haus.
23. Hohe Pflanzen behinderten ihm die Sicht.

1.2 Предметний узус

Однією з найбільш істотних сфер прояву узусу є стандартні словосполучення, які хоча і не є стійкими в повному сенсі цього слова, але через свою високу частотність (повторюваність) набрали характеру мовних стереотипів. Характерним є те, що різні мови по-різному створюють ці словосполучення. Порівняйте: *справжній (круглий) дурень – kompletter Narr*, *незмивна ганьба – ewige Schande*, *надзвичайні прибутки – schwindelerregende Profite*.

У всіх наведених прикладах прикметники позначають одну й ту саму абстрактну семантичну ідею «високий ступінь» чогось (того, що позначено іменником). Але в кожному конкретному випадку ця ідея виражається своїм специфічним способом, і способи ці в різних мовах не збігаються. При перекладі ж виникають «дивні тотожності»; *справжній (круглий) = komplett (повний, комплектний)*, *незмивний = ewig (вічний, надзвичайний) = schwindelerregend (нечуваний), (що викликає запаморочення)*. До того ж очевидно, що при перекладі за допомогою «дивних рівностей» у подібних випадках єдиним можливим шляхом є те, що не можна перекласти «*круглий дурень*» дослівно (*ein runder Narr*)! Очевидним є те, що узус у чомусь може збігатися. Порівняйте: *небачена мужність – beispielloser Mut*, *залізна дисципліна – eiserne Disziplin* [28].

Отже, знання предметного узусу допомагають правильно поставити запитання про справи, час, здоров'я тощо, про те, як сказати про дуже сильну зливу, тріскачий мороз, про велику схожість людей, скасування закону тощо.

Практичні вправи

Вправа 1. Перекладіть німецькі висловлювання так, щоб це максимально відповідало українському узусу. Виокремте випадки, коли переклад виявив збіги узусів і, навпаки, їх істотні розбіжності.

1. Bei dieser mörderischen Hitze habe ich keine Lust zum Spaziergang. 2. Unser Land verfügt über unerschöpfliche Naturreichtümer. 3. Ich war damals sehr jung und unsterblich verliebt in meine Klassenkameradin. 4. Ich möchte mir gern diesen Nerzmantel kaufen, aber er ist sündhaft teuer. 5. Dieser arabische Scheich ist steinreich und besitzt unermeßliche Reichtümer. 6. Der Bürgerkrieg brachte dem Volk unsägliche Leiden. 7. Das Experiment lieferte einen schlagenden Beweis für die Richtigkeit dieser Theorie. 8. Mit null zu fünf Toren musste die Fußballmannschaft eine niederschmetternde Niederlage einstecken. 9. Er ist als großer Fachmann, allgemein bekannt und wird überall mit größtem Respekt behandelt. 10. Ich habe hohe Achtung vor meinem ehemaligen Kommilitonen, der sich bedeutende Verdienste um die Wissenschaft erworben hat. 11. Dieses Handelsunternehmen verkauf! Gebrauchtwagen zu spottbilligen Preisen. 12. Dieser, mit Verlaub gesagt, Gelehrte ist durch seine bodenlose Ignoranz bekannt. 13. Die Theateraufführung hinterließ einen unaustilgbaren Eindruck. 14. Zwischen den Ansichten der beiden Gelehrten lag eine unüberwindliche Kluft. 15. Mein Sohn hat eine enorme mathematische Begabung. 16. Ihn überkam eine unbezwingbare Neugier. 17. Im Inneren der Sonne herrschen gigantische Temperaturen. 18. Er zeichnet sich durch unstillbare Wißbegier aus. 19. Er hat einen unerschütterlichen Optimismus. 20. Er hat eine abgrundtiefe Abneigung gegen alles Falsche. 21. Mit seiner unbedachten Äußerung hat er sich unsterblich

blamiert. 22. Die Piloten der Düsenjäger sind enormen Belastungen ausgesetzt. 23. Nur seine blitzschnelle Reaktion rettete ihm das Leben. 24. Das Tier stürzte sich mit unbändiger Gier auf seinen Fraß. 25. Die Bevölkerung protestierte gegen die maßlose Willkürherrschaft des Diktators. 26. Wir wurden von einer erstickenden Langeweile geplagt. 27. In dieser Rolle hatte der Schauspieler immer einen Bombenerfolg. 28. Er ist einem verbissenen religiösen Fanatiker zum Opfer gefallen. 29. Er lebte im unerhörten Luxus. 30. Sein überschäumendes Temperament ging mit ihm durch.

Вправа 2. Перекладіть нижченаведені німецькі висловлювання, в кожному з яких реалізована семантична ідея «каузувати» (створювати, викликати щось), що відповідає українському узусу. Виокремте випадки, де потрібні були істотні трансформації (відхилення від семантико-структурної подібності перекладу оригіналу).

1. Mit einer gefälschten Depesche des deutschen Kaisers an den französischen Kaiser Napoleon III. hat der preußische Außenminister Bismarck 1871 den deutsch-französischen Krieg absichtlich ausgelöst. 2. Mit seinem Überfall auf Polen entfesselte Hitler im September 1939 den zweiten Weltkrieg. 3. Der bewaffnete Konflikt zwischen zwei Staaten wurde durch Grenzstreitigkeiten heraufbeschworen. 4. Solche rigorosen ökonomischen Maßnahmen können im Land eine gespannte Atmosphäre heraufbeschwören. 5. Unhygienische Zustände in der Hauptstadt beschwören die Seuchengefahr herauf. 6. Unsachgemäße Lagerung der gelieferten Waren hat einen Schaden verursacht, der sich auf eine Million Euro beläuft. 7. Der Tod wurde durch Gasvergiftung verursacht. 8. Sein Eingreifen bewirkte eine baldige Besserung der Arbeitsverhältnisse in der Fabrik. 9. Das Auftreten des Künstlers bewirkte einen Sturm der Begeisterung im Publikum. 10. Dank seiner Vermittlung konnte eine Einigung zwischen den streitenden Parteien herbeigeführt werden. 11. Das letzte Buch dieses Schriftstellers hat in der Öffentlichkeit viel Aufsehen erregt. 12. Seine Äußerung erregte den Verdacht, dass er vom geplanten Verbrechen gewusst hatte. 13. Seine Bemerkung erregte allgemeine Heiterkeit. 14. Das Fieber wurde durch eine Entzündung

hervorgerufen. 15. Seine Worte erregten bei allen einen tiefen Eindruck. 16. Der Film hat bei den Zuschauern Langeweile erzeugt. 17. Die Geschichte zeigt, dass jedesmal die Gewalttat von oben die Gewalttat von unten erzeugt. 18. Die Sonne erzeugt Wärme. 19. Das Wirtschaftsabkommen zwischen zwei Nachbarstaaten leitete eine neue Phase in ihren Beziehungen ein. 20. Der Staatsanwalt hat das Ermittlungsverfahren gegen den korruptionsverdächtigen Beamten eingeleitet. 21. Er hat mit seinen Soldaten Ordnung in der Stadt geschafft. 22. Dieser Betrieb hat durch seine vorbildliche Wirtschaftsführung ein Beispiel für den ganzen Industriezweig geschaffen. 23. Unser Konstruktionsbüro entwickelte einen neuen Hubschraubertyp. 24. Der Maler hat seinen eigenen Stil entwickelt. 25. Die Kohle entwickelt bei der Verbrennung Wärme. 26. Solche unbesonnenen politischen Äußerungen sind nur dazu geeignet, Unruhe unter der Bevölkerung zu stiften. 27. Er hat dieses Museum vor 20 Jahren gestiftet.

Вправа 3. Перекладіть нижченаведені німецькі висловлювання, в кожному з яких реалізована семантична ідея «припиняти» (протилежна семантичній ідеї «каузувати»). Виокремте варіанти перекладу, що істотно відрізняються в лексичному або граматичному плані від оригіналу.

1. Der junge Werther beendete seine Leiden freiwillig. 2. Er beendete seine Reise in Bonn. 3. Wir müssen diesem Durcheinander ein Ende setzen. 4. Nach einer längeren Aussprache gelang es den Teilnehmern des Treffens, die wichtigsten Meinungsverschiedenheiten zu beseitigen. 5. Alle Hindernisse auf dem Wege zur Einigung wurden beseitigt. 6. Mit seiner detaillierten Erklärung, hat er alle meine Zweifel behoben. 7. Die Seuchengefahr ist behoben worden. 8. Dem Arzt gelang es nicht, die Kreislaufstörungen des Kranken zu beheben. 9. Ernstliche Differenzen zwischen zwei Koalitionsparteien sind bis jetzt nicht beigelegt worden. 10. Der Erbstreit zwischen zwei Erbberechtigten konnte friedlich beigelegt werden. 11. Dem von der Regierung eingesetzten Vermittler gelang es, den Konflikt zwischen dem Arbeitgeberverband und der Gewerkschaft wegen des neuen Tarifvertrags zu schlichten. 12. In der zweiten Hälfte des XX. Jahrhunderts

wurde die Todesstrafe in den meisten westeuropäischen Ländern abgeschafft. 13. Die französische Revolution schaffte das Feudaleigentum ab. 14. Nach dem Bürgerkrieg in den USA wurde dort die Sklaverei aufgehoben. 15. Durch den Beschluss des Parlaments wurde die Verfügung des Präsidenten aufgehoben. 16. Manche Widersprüche heben sich gegenseitig auf. 17. Der Visumzwang ist für die Bürger der beiden Staaten aufgehoben. 18. Der korruptionsverdächtige Beamte vernichtete alle Unterlagen, damit man ihm nichts nachweisen könne. 19. Ein Hagelschlag vernichtete in wenigen Minuten die Ernte. 20. Die politische Deklaration fordert, die soziale Ungleichheit zu liquidieren. 21. Ganze Völkerschaften wurden früher durch Seuchen ausgelöscht. 22. Die drohende Gefahr löschte alle seine Bedenken aus. 23. Die nachfolgenden Ereignisse löschten in ihrem Gedächtnis diese peinliche Erinnerung aus. 24. Dank dem koordinierten Einsatz der Weltgesundheitsorganisation und der Mediziner aus vielen Ländern ist es gelungen, eine solche gefürchtete Krankheit wie Pocken auszumerzen. 25. Die Eroberer versuchten, in der Bevölkerung dieses kleinen Landes das Gefühl der nationalen Zugehörigkeit auszumerzen. 26. Diese verheerenden Seuchen hatten ganze Völkerschaften vom Erdboden getilgt. 27. Der Kaiser bemühte sich, alle Bauten seines Vorgängers zu vernichten und seine sichtbaren Spuren zu tilgen. 28. Dieses Ereignis hat den letzten Rest Hoffnung in ihr getilgt. 29. Der Kreditnehmer hat sich verpflichtet, seine Schuld in Raten zu tilgen. 30. Sie hat ihre Verlobung aufgelöst. 31. Laut dem Artikel 10 des Grundgesetzes hat der Präsident das Parlament aufgelöst. 32. Der Zahnarzt hat seine zahnärztliche Praxis aufgelöst. 33. Du musst mit dem Trinken endlich Schluss machen. 34. Ein solches Übel wie der Rauschgifthandel soll um jeden Preis mit der Wurzel ausgerottet werden. 35. Ein Atomkrieg könnte die Menschheit ausrotten.

1.3. Соціальний узус

Соціальний узус – мовленнєві традиції, пов'язані із соціальним аспектом мовного спілкування: як прийнято писати наукову статтю і якими

виразами складається комерційний договір; як прийнято говорити з офіційними особами і як – із близькими друзями тощо. Іншими словами, соціальний узус – це відбір засобів мовного вираження залежно від соціального аспекту ситуації спілкування. Прояви соціального узусу відображені в лінгвістичних поняттях функціональних стилів і нормативно-стилістичних забарвленнях (див. вище).

Під час моделювання тексту соціальний аспект спілкування залишає у ньому своє специфічне відображення, що дозволяє людині, яка знаходиться навіть поза ситуацією спілкування, робити висновок про її соціальний аспект [23; 24; 28].

Практичні вправи

Вправа 1. Зіставте паралельні відрізки текстів, де мова йде про одне й те саме, але які відрізняються один від одного в плані соціального узусу, і визначте такі чинники соціального аспекту ситуації спілкування:

- а) на письмове чи усне спілкування розрахований текст;
- б) до якого функціонального стилю належить текст;
- в) у яких стосунках перебувають відправник і адресат тексту (офіційних, нейтральних, близьких тощо).

Зазначте конкретні мовні засоби, що дозволили вам зробити такі висновки.

1.1. Ну що ти, дурненька, ти моя? ... Чого ти? ... Подумаєш! Ну, і нічого страшного! Нічого ж страшного не трапилося. Ну дурень, прийшов, наговорив . Що він розуміє щось!

1.2. Йй-богу, ви абсолютно марно засмутилися. Чи варто звертати увагу на те, що сказав цей чоловік, який сам мало що розуміє.

2.1. Кабінет пропонує поетапну модель подолання кризи. Передбачається, що по закінченні 1-го етапу припиниться загальний спад

виробництва. Дефіцит бюджету не перевищить 8–10 % валового внутрішнього продукту, темпи інфляції становитимуть 5 – 7 % за 1 місяць, частка державних закупівель знизиться до 20% ВВП, а регульованих цін – до 3–5 % ВВП.

2.2. Ми в кабінеті міністрів намітили покінчити з кризою трьома етапами. Спочатку, на першому етапі, ми хочемо зупинити спад виробництва. Постараємося, щоб дефіцит бюджету не перевищував 8–10 % валового внутрішнього продукту, а темпи інфляції не повинні підстрибувати вище відмітки 5–7 % на місяць. Ми домовилися також знизити частку державних закупівель до 20 %, а регульованих цін – до 3–5 % ВВП.

3.1. Слухай, ти знаєш, що твій проект прийняли на конкурс?

3.2. Повідомляємо вам, що ваш проект прийнятий конкурсною комісією до розгляду.

4.1. Під особисту відповідальність керівників пропонується встановити найсуворіший контроль за технічним станом автомашин. Для цілодобового використання їх належить забезпечити двома змінами водіїв. Про всі проведені заходи доповідати кожні шість годин.

4.2. Потрібно уважно перевірити технічний стан машин, якщо навіть за це відповідає особисто начальник. На кожну машину потрібно виділити по два шофери, щоб машини не простоювали. Про кожен початий крок доповідати через шість годин.

5.1. Навряд чи де-небудь у столиці був ще такий тихий і затишний куточок на чистому повітрі, серед зелені і пахучих квітів, хоча тиша і пахощі іноді порушувалися неспокійним сусідом – двором і будівлями поліцейської частини, відокремленої від садочка низенькою стіною ... чулася нецензурна лайка п'яних, яких привозили в «кутузку» ...

5.2. Це було містечко, де можна було відмінно посидіти. Тиша, затишок, повітря тобі свіже і квіточки, і все таке ... Тільки от поруч була поліцейська частина. І коли туди привозили п'яничок, було чути, як вони криють матом ...

Вправа 2. Перекладіть із німецької мови на українську фрагменти з текстів різних функціональних стилів так, щоб переклад був стилістично адекватним (тобто були вжиті вирази, типові для даного функціонального стилю, для даного жанру тексту: газетної статті, протоколу, наукового чи художнього тексту тощо). Попередньо визначте функціональний стиль і жанр тексту.

1. Friedlich wandere ich durch die Straßen der Stadt. Werdenbrück ist eine alte Stadt von sechzigtausend Einwohnern, mit Holzhäusern und Barockbauten und scheußlichen neuen Vierteln dazwischen. Ich durchquere sie und gehe zur anderen Seite hinaus, eine Allee mit Roßkastanien entlang und dann einen kleinen Hügel hinauf, auf dem sich in einem großen Park die Irrenanstalt befindet. Sie liegt still und sonntäglich da, Vögel zwitschern in den Bäumen, und ich gehe hin, um in der kleinen Kirche der Anstalt für die Sonntagsmesse die Orgel zu spielen.

2. Ich war am 29.04.2013 um 16.30 Uhr in der Eichendorfstraße, gegenüber der Post, Zeuge, wie ein PKW, im Begriff zu wenden, infolge unachtsamen Rückwärtsstoßens einen zweiten PKW rammte und auf diese Weise beschädigte. Die Tür wurde eingebault. Personen wurden nicht verletzt.

3. Die arabischen Nationalisten von heute streben unermüdlich, aber erfolglos nach der Schaffung einer einheitlichen arabischen Nation. Im Namen dieses Postulats hat Bagdad auch das Scheichtum Kuwait seinem Staatsgebiet einverleibt, weil es angeblich eine organische Einheit mit dem Irak bildet. Stets wird von arabischer Seite der westliche Imperialismus beschuldigt, nicht nur die arabische Einheit zu verhindern, sondern sie zerschlagen zu haben. Dabei wird wohlweislich verschwiegen, dass es so gut wie keine unabhängigen arabischen Staaten gab, als 1918 – nach der Zerschlagung des Osmanischen Reiches – Engländer und Franzosen den Nahen und Mittleren Osten aufteilten.

4. Gegenstand des Abrisses ist die deutsche Hoch- und Gemeinsprache der Gegenwart. Umgangssprachliche, landschaftliche und literarische Sondererscheinungen hingegen liegen am Rande des Blickfeldes und können hier nur gelegentlich einbezogen werden. Dass man sich dem komplizierten Objekt der

Sprache auf sehr verschiedene Weise und von verschiedenen Ausgangspunkten nähern kann, ist bekannt; umstritten dagegen, welche Betrachtungsweise dem Gegenstand am besten gerecht wird.

Вправа 3. Перекладіть подані нижче висловлювання, звертаючи особливу увагу на нормативно-стилістичне забарвлення виокремлених слів. Як довідковий матеріал можете використати таблицю, подану в кінці вправи.

1.1. Er sah besorgt nach der Uhr. 1.2. «Guck mal, ein Maikäfer», rief das Kind. 1.3. Er hielt ihren durchbohrenden

Blick nicht aus. «Was glotzt du mich an?» rief er nervös.

2.1. Es wurden zahlreiche Buslinien eingerichtet, damit die Kinder bequem zu ihrem Schulort kommen; die Fahrten von und zur Schule sind kostenlos. 2.2. Die Lehrbücher an den Mittelschulen sind unentgeltlich. 2.3. Mein ehemaliger Schulkamerad hat mir dieses prima Ruderboot umsonst überlassen. 2.4. Die Eintrittskarten für das Fußballländerspiel kosteten ein Vermögen, aber durch Beziehungen im Sportklub konnte ich für nass hinein. 2.5. Er trinkt gern einen für nass.

3.1. Im Gedränge auf dem Bahnsteig hat ein Taschendieb meinem Bruder sein ganzes Geld gestohlen. 3.2. Aus dem Haus seiner Tante entwendete er einige Schmucksachen. 3.3. Seit ich im Gefangenenlager Generale sah, die sich gegenseitig das Brot geklaut haben, ist mein Glaube an die Menschen endgültig dahin. 3.4. Wer hat mir meine Schokolade stibitzt? 3.5. Dieses Tonbandgerät hat er im Klub geklaut.

4.1. Dreimal in der Woche gehe ich zum Stadion. Herunter die Kledasche, Turnhosen an, ein kurzes Aufwärmen und dann einige Runden Lauf im mittleren Tempo. 4.2. Ich sah den Priester im festlichen Gewand. 4.3. Der Bergsteiger zog sich eine wetterfeste Kleidung an.

5.1. Wir haben zusammen den herben georgischen Wein getrunken. 5.2. Wenn sich Männer aus dem Staube machen und ihre Frauen im Stich lassen, um «um die Ecke herum» irgendwo schnell einen zu zwitschern, da macht das

keineswegs den besten Eindruck. 5.3. Ohne Rücksicht auf seine Leberentzündung säuft er literweise Bier.

6.1. Ihm lief seine Frau davon, weil er jeden Abend betrunken nach Hause kam. 6.2. Er trank und trank. Er wollte besoffen sein, richtig besoffen sein und alles vergessen... 6.3. Er war ziemlich blau, als er bei mir erschien. 6.4. Sie war an diesem Abend reizend beschwipst. 6.5. Am Nachbartisch saß eine stark angeheiterte Gesellschaft. 6.6. An jenem Abend war er trunken von Wein, Liebe und Musik.

7.1. Die Frau hat ihren Mann so lautstark angeschrien, dass ihre kleine Tochter zu weinen begann. 7.2. Anna dachte wieder an die Szene, die ihr gestern ihr Verlobter gemacht hatte. Sie lag auf dem Bett und heulte und heulte...

8.1. Bei Hitler hatten die Nachbarn Angst voreinander. Sie hatten einander angezeigt. 8.2. «Wenn du mich verpiffen hast, bringe ich dich um», sagte der Mann und zog aus der Tasche eine Pistole.

9.1. Sie hat so unverständlich gesprochen, dass ich nicht mitbekommen habe, worum es sich handelt. 9.2. Hör zu. Du wirst gleich begreifen, warum ich das getan habe. 9.3. Ich habe nur die Hälfte davon verstanden, was der Redner sagte. 9.4. Gott sei dank, er hat noch rechtzeitig kapiert, was er im Begriff war anzurichten. 9.5. Herrgott nochmal, hast du das denn immer noch nicht gefressen? Ich erkläre es dir jetzt zum dritten Mal, nun hör doch bloß richtig zu...

10.1. Sie speisten Lachs, Kaviar und zartgegrilltes Geflügel. 10.2. Zum Frühstück aß er Brot mit Leberwurst. 10.3. Endlich konnte ich mich sattfressen. 10.4. In der Pause fütterten wir unsere Butterbrote.

11.1. Er ist ein prächtiger Kerl. 11.2. Unser neuer Lehrer ist einfach prima.

12.1. Der General verdrehte verblüfft die Augen und ließ den Unterkiefer fallen. 12.2. Dass er plötzlich mit dem Geld um sich warf, machte mich stutzig. 12.3. Als ich sie ansprach, blickte sie er erstaunt auf. 12.4. Sie machte ein verdutztes Gesicht, als sie davon erfuhr.

Таблиця 2 – Типи нормативно-стилістичних забарвлень

Gehoben	Neutral	Neutral- umgangs- sprachlich	Salopp	Vulgär
1	2	3	4	5
	sehen	gucken	glotzen	
	kostenlos unentgeltlich	Gratis (für) umsonst, frei	(für)nass	
Entwen- den	stehlen		mausen, stibitzen	klaunen
Gewand	Kleidung		Kleidage (Kledasche)	
	trinken		(einen) zwitchern	saufen
trunken	betrunken angeheitert	beschwipst	blau	besoffen
	weinen		heulen	
	anzeigen denunzieren		verpfeifen verpetzen	verzinken
	verstehen begreifen	mitkriegen mitbekommen	kapieren schalten fressen	
speisen	essen		futtern	Fressen
	schön prächtig	prima		
	erstaunt verblüfft	stutzig verduzt		

Неідентифіковані за функціонально-стилістичним забарвленням українські еквіваленти:

1. Дивитися, уп'ястися, витріщатися, зиркати.
2. Безкоштовно, безоплатно, задарма, на дурничку.
3. Викрасти, вкрасти, свиснути, поцупити.
4. Шмаття, одяг, шмотки, одіяння.
5. Пити, напиться, пропустити одну, глушити, хлестати, упиватися.
6. П'яний, напідпитку, під градусом, піддатий, той, що накачався (до одуру), захмелілий.
7. Плакати, ридати, ревіти, вити.
8. Заявити (на кого-небудь), настукати, закласти, продати, донести.
9. Зрозуміти, второпати, допетрати, до (когось) дійшло.
10. Їсти, жерти, рубати, куштувати, хавати.
11. Відмінний, чудовий, прекрасний, класний, кльовий, колосальний, очманілий.
12. Здивовано, очманіло, отетеріло, спантеличено, ошелешено.

1.4. Мовна норма та узус як чинники регулятивного впливу

Текст впливає на адресата не лише своїм змістом, але й іншими засобами. До останніх належить такий важливий чинник, як ступінь стандартності / нестандартності засобів мовного вираження.

Стандартність засобів мовного вираження полегшує засвоєння змісту, дозволяє спокійно сприймати його, не відволікаючись на вирішення труднощів мовного характеру. Чим ближчими є засоби мовного вираження до мовної норми та узусу, тим звичнішими є для адресата способи мовного вираження, і тим краще відбувається сприйняття змісту тексту та навпаки. Спеціальний (емоційний, гумористичний тощо) ефект впливу досягається шляхом навмисного ухилення від мовної норми та узусу.

Вправа 1. Розподіліть подані нижче вислови на такі три категорії:
а) що не мають у собі відхилень від мовних норм та узусу; б) ті, де ці відхилення мають особливий ефект впливу (естетичний, емоційний, гумористичний, іронічний); в) ті, де ці відхилення є мовними та мовленнєвими помилками. З'ясуйте, в чому конкретно проявляється порушення норми, узусу.

1. Університет постійно оновлює свою матеріально-технічну базу. 2. У дошкільних закладах багато зроблено для художнього збагачення дитячої душі. 3. В основу фільму покладені документальні матеріали. 4. Головним мотивом цього публіциста є пронизлива за втраченим часом ностальгія. 5. А вчора на кінофестивалі знову відбувалися перегляди, зустрічі, дискусії. Форум кіномистецтва проходить у країні. 6. Після звернення до газети мені довелося стерпіти немало образ. 7. За Браззавілем, як ми помітили, переважають коричнево-червоний та червоний кольори, які так органічно збігаються з ландшафтом місцевості. 8. Анкетування проводилося вп'яте. 9. Стежка привела мене до парників, стікла яких відображають захід сонця. 10. Я зупинилася милуючись красою вечірньої зірки. 11. І лише композиція з м'ячем була оцінена на 0,05 бала менше, ніж у її основної суперниці. 12. Необхідно прискорити доставку цибулі, моркви, пізніх сортів капусти та їх розміщення в засіки. 13. З величезною виразністю та вражаючою емоційністю двадцятирічний Карузо виконував головні партії в «Травіаті», «Богемі», «Паяцах». 14. Кредо спортсмена – посилення навантаження. 15. Кожен механізатор знав маршрут руху свого комбайна. 16. А ще повідомляю, як чесний громадянин, що квартира № 8 теж підозрюється у виготовленні самогону. 17. У тітоньки Мокрини сталася біда. Її чоловік захворів на запалення легень і через це помер. 18. Лікар говорить: «Ожиріння – головна причина вашого нерухомого способу життя». 19. Через фізичні недоліки вони приходять до впевненості у своїх можливостях, силі... 25. Надія на покращання, як кажуть, з'явилася.

1.4.1. Нормативно-мовні та узуальні помилки при перекладі

Більшість нормативно-мовних помилок та узуальних відхилень у тексті перекладу викликає у споживачів перекладу сумніви в компетентності перекладача, недовіру до нього як до мовного посередника. Перекладач, який вважає себе кваліфікованим спеціалістом, повинен прагнути здійснити переклад на професійному рівні, що, звичайно, передбачає не лише передачу змісту оригіналу, а й коректне мовне оформлення перекладного тексту.

Будь-якому автору природно відстоювати та захищати свій текст. Є це право і у перекладача як у автора перекладного тексту. Тому молодим перекладачам психологічно легше на початку працювати над чужими помилками, аніж над своїми. Це забезпечує високий рівень критичності та об'єктивності [28].

Вправа 1. Визначте, чи є в тексті помилки нормативно-мовного та узуального плану. Якщо такі є (що зовсім необов'язково), визначте, в чому конкретно виявляється порушення мовної норми, узусу. Спираючись на оригінал, виправте незадовільні варіанти перекладу (відредагуйте переклад).

1. Hahn bahnte durch seine Arbeiten auf dem Gebiet der radioaktiven Chemie, insbesondere durch seine Entdeckung der Uranspaltung, der Erforschung der materiellen Welt neue Wege...	1. Ган своїми роботами в області раціональної хімії особливо дякуючи відкриттю ним розщеплення урану, вказав дослідженню світу на нові шляхи ...
2. Das Deutsche Reich war auf undemokratische Art unter der Führung der preußischen Monarchie durch Raub und Eroberungskriege, mit «Eisen und Blut» geschaffen worden.	2. Германська імперія була створена недемократичним шляхом під егідою пруської монархії через грабунки та завойовницькі війни, «залізом та кров'ю».
3. Auch in anderen deutschen Städten machte sich die Rassenhetze bemerkbar.	3. Расова нерівність ставала помітною і в інших німецьких містах.
4. Im Unterschied zu der unter deutschen Gelehrten nicht seltene	4. На відміну від особливо сильно поширеної саме серед німецьких

<p>Geringschätzung oder gar Verachtung populär-wissenschaftlicher Tätigkeit veröffentlichte Einstein zahlreiche allgemeinverständliche Abhandlungen und Vorträge.</p>	<p>вчених зневаги до науково-популярної діяльності Енштейн опублікував більшу кількість загальнодоступних творів та статей.</p>
<p>5. Die Mutter des Physikers, Pauline, Einstein-Koch, war die Tochter eines Getreidehändlers, der es zu ansehnlichem Wohlstand gebracht hatte.</p>	<p>5. Мати фізика Пауліна-Енштейн-Кох була дочкою торговця зерном, який досяг значного успіху.</p>
<p>6. Der Vater, der – wie schon erwähnt – auch in der bayrischen Hauptstadt mit seinem elektrotechnischen Betrieb wenig Erfolg hatte, wollte in Norditalien sein Glück versuchen.</p>	<p>6. Батько його, який, як вже згадувалося, і в баварській столиці мав малий успіх зі своїми електротехнічними підприємствами, хотів випробувати щастя в Північній Італії.</p>
<p>7. Bis in seine letzten Lebensjahre ist Einstein ein leidenschaftlicher Raucher gewesen.</p>	<p>7. До своїх останніх років життя Енштейн залишався відчайдушним тютнозалежним.</p>
<p>8. Auf manchen scharfen Beobachter... machte er den Eindruck einer gewissen Wirklichkeitsfremdheit und einer fast Kindlichen Gutgläubigkeit.</p>	<p>8. На деяких гострих наглядачів...він викликав враження деякої відокремленості від світу та майже дитячої довіри.</p>
<p>9. Die ungünstige wirtschaftliche Lage meiner Eltern zwang den jungen Einstein, so rasch wie möglich das Studium aufzunehmen.</p>	<p>9. Економічні проблеми сім'ї примусили Енштейна якнайшвидше прийнятися до занять в вищій школі.</p>
<p>10. Einstein ist Schöpfer der speziellen und der allgemeinen Relativitätstheorie und damit Begründer einer neuen Gravitationstheorie. Er war bedeutend am Ausbau der Quantentheorie beteiligt.</p>	<p>10. Енштейн є творцем загальної та спеціальної теорії відносності і тим самим – засновником нової теорії гравітації. Він вніс вагомий внесок в розробку квантової теорії світла.</p>
<p>11. ... so bleibt die untilgbare Schuld der deutschen Großbourgeoisie, dass einer der größten und edelsten Söhne Deutschlands sich zuletzt so</p>	<p>11. ... невинною провиною німецької крупної буржуазії залишається те, що один з величніших та благородніших синів</p>

<p>schaudernd und unversöhnlich abwandte von seinem Vaterland...</p>	<p>Германії в кінці-кінців так різко відвернувся від своєї Вітчизни ...</p>
<p>12. Auf Zeichnungen, die den großen Physiker als Violinspieler zeigen, sieht er aus wie der Primas einer Zigeunerkapelle. Alle, die ihn als Geiger gehört haben, rühmen sein beseeltes Spiel.</p>	<p>12. На малюнках, на яких великий хімік зображений скрипалем, він дещо нагадує першу скрипку заправського циганського ансамблю. Всі, кому доводилося чути його як скрипаля, були в захваті від душевності його гри.</p>
<p>13. Was der Mensch von klein auf vor sich sieht, darauf reagiert er nicht in solcher Art: er wundert sich nicht über das Fallen der Körper und Regen, nicht über den Mond und nicht darüber, dass dieser nicht herunterfällt, nicht über die Verschiedenheit des Belebten und des Nichtbelebten.</p>	<p>13. Людина так не реагує на те, що вона бачить з ранніх років. Йому не здається дивним падіння тіл, вітер і дощ, вона не дивується місяцю і тому, що він не падає, не дивується відмінності між живим і неживим.</p>
<p>14. Im Alter von 12 Jahren erlebte ich ein zweites Wunder ganz verschiedener Art: an einem Büchlein über die Euklidische Geometrie der Ebene, das ich am Anfang eines Schuljahres in die Hand bekam.</p>	<p>14. У віці 12 років я пережив ще одне диво зовсім іншого роду: джерелом його була книжечка по евклідовій геометрії з площини, котра трапилась мені до рук на початку навчального року.</p>
<p>15. Der Chemiker und Kulturwissenschaftler Wilhelm Ostwald gelangte durch seine Untersuchungen zur Persönlichkeitsgeschichte der Naturwissenschaft... zu der Ansicht, dass die genialen Entdecker und Erfinder in der Regel durch ungewöhnliche geistige Frühreife auffallen. Sie beschäftigen sich schon als Kinder mit Dingen und Fragen. die später in ihrem wissenschaftlichen Lebenswerk wiederkehren.</p>	<p>15. В результаті своїх досліджень з історії природознавства хімік та теоретик культури Вільгельм Освальд дійшов висновку, що геніальні першовідкривачі та винахідники, як правило дивують своєю ранньою розумовою активністю. Ще дітьми вони займаються справами та питаннями, які ми потім знову зустрічаємо в науковому подвигу з життя.</p>
<p>16. Einstein hat die Aarauer Kantonschule «das erfreulichste Vorbild einer Erziehungsanstalt dieser Stufe» genannt. Sie habe ihm gezeigt,</p>	<p>16. Енштейн назвав канторальну школу Ааруа «найвідраднішим прикладом навчального закладу цього ступеня». Вона показала йому</p>

<p>wie wichtig es sei, dass die Lehrkräfte in der Wahl des Lehrstoffes, und der Lehrmethode große Freiheit besäßen...</p>	<p>як важливо, щоб викладачі мали широку свободу дій у виборі навчального матеріалу та методу навчання ...</p>
<p>17. Die Kluft, die Humboldt vom Gipfel der Naturforschung trennte, sei der Mangel an physikalisch-mathematischem Verständnis gewesen.</p>	<p>17. Прірва, яка відділяла Гумбольдта від вершини природознавства, полягає в недостатньому фізико-математичному розумінні.</p>
<p>18. Durch seinen Weltruhm in einzigartiger Weise herausgehoben, wurde Einstein – an der Grenze von zwei geschichtlichen Epochen wirkend – in die Klassenzusammenstöße der Jahrhundertwende verwickelt. Er nahm Stellung aus tiefem gesellschaftlichem Verantwortungsbewußtsein, obwohl es ihm – nach eigenem Bekenntnis – bei seinem ausgesprochenen Mangel an unmittelbarem Anschlußbedürfnis und menschlichen Gemeinschaften nicht leichtfiel, aus der Einsamkeit herauszutreten, die ihm wesensgemäß war und die er als unermüdlich grübelnder Forscher benötigte.</p>	<p>18. Зайнявши завдяки своїй світовій славі виключне положення серед інших вчених, Енштейн, котрому довелося діяти на рубежі двох історичних епох, неунікно виявився втягненим в класові колізії епохи. Глибоке соціальне почуття відповідальності змушувало його часто підвищувати голос, хоча, як він сам зізнавався, що йому, людині, яка не відчувала необхідності в згуртуванні з людьми та колективами, було нелегко порушувати свою відстороненість від людей, що відповідало його природі, і чого він, завжди занурений в свої думки вчений, дуже потребував.</p>
<p>19. Die mechanistische Auffassung der Naturerscheinungen, wie sie sich seit den Zeiten von Galilei, Descartes und Newton durchgesetzt, bewährt und machtvoll entfaltet hatte, herrschte unbeschränkt.</p>	<p>19. Механічний погляд на природні явища, затверджений, завоювавши визнання та сильно поширений з часів Галілея, Декарта та Ньютона, господарював безроздільно.</p>
<p>20. In dem Maße, als mehr Tatsachen bekannt und geordnet werden, können ganz neue leitende Anschauungen Platz greifen. Wir könnten jetzt noch gar nicht wissen, welche von den physikalischen Erscheinungen am tiefsten gehen, ob die mechanistischen nicht gerade die oberflächlichsten sind.</p>	<p>20. У міру того, як стають відомими та упорядковуються нові факти, можуть виникнути зовсім нові керівні ідеї. Але ми зовсім не знаємо, які з фізичних явищ досягаються краще, і чи не є механічні якраз найбільш поверховими.</p>

21. ... es gibt Naturkräfte, die mit unbegreiflicher Geschwindigkeit sich durch den Raum fortpflanzen.	21. ... є такі природні сили, які з неймовірною швидкістю поширюються крізь простір.
22. Ein besonderes Erlebnis war für ihn als er den weltberühmten Meistergeiger Joseph Joachim in einem Gastkonzert hören konnte.	22. Винятковим хвилюванням для нього була можливість почути під час гастрольного концерту всесвітньо відомого скрипача-віртуоза Йозефа Іоахіма.
23. Dieser breitangelegte, das Gesamtwissen der Zeit über Erde und Weltall zusammenfassende «Entwurf einer physischen Weltbeschreibung...»	23. Цей широкозадуманий «Етюд фізичного опису світу», що охоплює воедино всі знання того часу про Землю та всесвіт...
24. So warnte 1877 beispielsweise Helmholtz in seiner Rede «Das Denken in der Medizin» davor, den damals herrschenden mechanistischen Materialismus für mehr zu nehmen als für eine Hypothese.	24. Гельмгольц, наприклад, попереджав в 1877 в одній зі своїх промов про небезпеку, щоб «медична думка» прийняла панувавший на той час матеріалізм за дещо більше, а ніж гіпотезу.
25. Durch ausgedehnte Vortragsreisen, die ihn bis nach Amerika führten, wurde er weit über die Grenzen des damaligen Deutschen Reiches bekannt.	25. Завдяки широким лекційним поїздкам, котрі завели його навіть в Америку, він став широко відомим за межами тодішньої Германської імперії.
26. ... so hat das Buch ihn als Schüler... stark und nachhaltig beeinflusst.	26. ... в шкільні роки ця книга справила на нього великий вплив.
27. Sie unterhielten sich aufgeregt etwa zwei Stunden lang über verschiedene wissenschaftliche Fragen und stellten dabei eine weitgehende Übereinstimmung ihrer Anschauungen fest.	27. Вони доволі завзято проговорили близько двох годин на наукові теми, і при цьому встановили далеко крокуючу єдність поглядів.

1.4.2. Лексико-семантичні помилки

Мовні помилки, віднесені нами до поняття «нормативна помилка», можуть бути поділені на два класи, що суттєво відрізняються один від одного.

До першого класу можна віднести ті помилки, що виявляються лише при порушенні мовної традиції. Так, наприклад, українською мовою прийнято говорити «в Криму», але «на Афоні», і всі ці відмінності не мають семантичного характеру, тобто не пов'язані з відмінностями в значенні. Бо Крим та Афон – півострови, і що в одному випадку використовується «в», а в іншому «на» є не чим іншим, ніж мовною традицією (узусом, що перейшов у норму). Те саме необхідно віднести й до інших прикладів, наведених вище і таких, що демонструють суто традиційні правила слововживання.

Однак під час відбору мовних засобів трапляються й помилки зовсім іншого характеру – помилки із характерною семантичною виразністю, в основі яких використання слів усупереч їх значенню, або, якщо можна так сказати, «наруга» над значенням слова.

Поширеною семантичною помилкою є тавтологія, що являє собою переповнення змісту, свого роду повтор одного й того самого змістовного компонента. Наприклад, футболісти грають в чисельній більшості або корінні аборигени живуть у тяжких умовах. І в першому, і в другому випадках прикметники є абсолютно зайвими, оскільки повторюють частину значення іменників, до яких вони належать: більшість просто не може бути «чисельною», а слово «абориген» означає «корінний житель країни, місцевості». Як приклад наведемо ще декілька варіантів тавтології: прекрасний, преїскурант цін, ландшафт місцевості, не втрачати ні години часу, факти і приклади свідчать про те, величезна махіна.

З усіх помилок узуального й нормативного плану семантичні помилки залишають найбільш неприємне враження, оскільки свідчать про те, що у автора не все гаразд із мовною логікою. Щоб виправити семантичні помилки в перекладі, редактору перекладу доводиться звертатися до оригіналу, щоб побачити вихідний зміст в оригінальному (а не спотвореному хибною мовною логікою перекладу) вигляді [28].

Практичні вправи

Вправа 1. Поверніться до матеріалу вправи 1. Знайдіть варіанти перекладу, що містять семантичні помилки. Інтерпретуйте ці помилки (поясніть, у чому в кожному конкретному випадку полягає «наруга» над значенням слова). Зверніться до оригіналу, знайдіть коректні варіанти перекладу.

1.4.3. Функціонально-стилістичні та нормативно-стилістичні помилки

Поняття функціонального стилю і нормативно-стилістичного забарвлення були досить докладно пояснені вище. У попередніх теоретичних темах і вправах було показано, що засоби мовного вираження (лексика, граматичні форми і конструкції) або нейтральні і відповідно доречні в текстах будь-яких функціональних стилів, у будь-яких соціальних ситуаціях спілкування, або тяжіють до певних функціональних стилів і вживаються лише в певних соціальних ситуаціях спілкування.

Межі функціонально-стилістичного застосування засобів мовного вираження не абсолютні. Функціонально-стилістичне забарвлення слова, словосполучення, синтаксичної конструкції – не більше, ніж показник найбільшої ймовірності їх вживання в текстах того чи іншого функціонального стилю, показник тенденції, але не абсолютна розмежувальна лінія. Так, якщо дієприслівник, дієприкметниковий зворот вживаються переважно в письмовій мові, у наукових, публіцистичних, літературно-художніх текстах, то це не означає, що в якомусь конкретному випадку вони не можуть бути вжиті і в розмові на побутові теми.

Треба зауважити, що засоби мовного вираження можна вживати як завгодно, незважаючи на їх функціонально-стилістичне і нормативно-стилістичне забарвлення. Сприймаючи письмові й усні тексти, ми часом помічаємо, що те чи інше слово, словосполучення, синтаксична конструкція стилістично дисгармонують з іншими засобами мовного вираження, використаними в тексті. Ця дисгармонія не завжди використовується як

прийом, що створює комічний ефект. У цих випадках ми маємо справу зі стилістичними помилками: функціонально-стилістичними (невідповідність вибраного засобу мовного вираження тій суспільно-практичній сфері, яку повинен обслуговувати текст) і нормативно-стилістичними (невідповідність конкретному типу соціальних відношень, що склалися між відправником та адресатом тексту) [28].

1.4.4. Власні стилістичні помилки перекладача

Під словом «стиль» розуміють також індивідуальну манеру усного та письмового мовлення людини. Порівняйте: «у нього важкий, хороший, витончений стиль».

Найчастіше говорять про стиль письменників та журналістів. Рідше – про стиль наукових статей, дисертацій і майже ніколи про стиль перекладача. Деякою мірою це закономірно, оскільки перекладач «йде слідом за автором оригіналу», і визначити, які недоліки стилю «спровоковані» особливостями оригіналу, а в яких винний лише перекладач, можна лише шляхом ретельного порівняння перекладу й оригіналу. Таке порівняння ускладнене тим, що в різних мовних групах існують різні уявлення про те, що являє собою правильний стиль. Так, якщо, наприклад, в українській мові повтор одного й того самого слова в одному невеликому абзаці – ознака поганого стилю, то у німців це особливою помилкою не вважається; якщо в українців допустимі довгі ланцюжки неузгоджених означень у вигляді іменників у родовому відмінку, то у німців такі ланцюжки вважаються громіздкими (порівняйте: проблема розширення обміну досвідом – *das Problem des erweiterten Erfahrungsaustausches*).

Необхідно зазначити, що перекладач, як і будь-яка людина, що пише та говорить, може допускати (свої власні) стилістичні помилки: вживати негарні повтори, використовувати важкий стиль, незрозумілі синтаксичні конструкції тощо.

У певному розумінні «особисті» стилістичні недоліки перекладача не є типовими перекладацькими помилками і відокремлюються від них, оскільки, за визначенням, вони не спровоковані текстом-оригіналом, чого не можна сказати про типові помилки перекладача. Взагалі це ті самі мовні недоліки, що допускаються і в одномовній комунікації. Однак перекладач повинен знати про них і бути підготованим.

Практичні вправи

Вправа 3. Порівняйте оригінал і переклад. Перевірте, чи є в перекладі стилістичні помилки. Якщо такі є, то визначте, які з них необхідно віднести до функціонально-стилістичних і нормативно-стилістичних, а які є індивідуальними недоліками перекладача. Інтерпретуйте стилістичні недоліки (поясніть, у чому полягають стилістична дисгармонія, невдалий вибір мовних засобів перекладачем). Відредагуйте переклад, усунувши стилістичні недоліки усіх видів. (Для довідки: оригінал, звідки взяті речення, являє собою книгу, що належить до жанру літературних біографій знаменитих людей).

1. Gleich bei seinem ersten Besuch in unserem Haus – schrieb Max Born – brachte Einstein seine Geige mit, um mit mir Violinsonaten zu spielen.	1. Уже вперше, коли він нас відвідав, – писав Макс Борн, – Ейнштейн приволік із собою скрипку, щоб зіграти зі мною декілька скрипічних сонат.
2. Ich sah, wie es ihnen (Menschen jüdischer Herkunft) durch ihre ... Umgebung unmöglich gemacht wurde, zu einem geordneten Studium zu gelangen und sich zu einer gesicherten Existenz durchzubringen.	2. Я бачив, як їх ...оточення робило неможливим для них добитися систематичної освіти і забезпечення існування.

<p>3. Als Einstein und Habicht in Solovines Zimmer kamen, wo die Sitzung dieses Mal stattfinden sollte, und das Akademiemitglied nicht vorfanden, verzehrten sie zunächst alles, was der Freund für sie aufgetischt hatte.</p>	<p>3. Одного разу, коли Ейнштейн і Габіхт прийшли в кімнату Соловіна, де цього разу повинно було відбутися засідання «академії», і не знайшли там «члена академії», вони перш за все з'їли все, що залишив їх товариш для них на столі.</p>
<p>4. Zunächst versuchte er (Einstein) aus der widrigen Wirklichkeit in das freundliche Reich der Religion zu flüchten...</p>	<p>4. Спочатку він намагався тікати із огидного світу в привітне царство релігії.</p>
<p>5. Diese Schrift hat seinen Bruch mit dem Gottesglauben bewirkt.</p>	<p>5. Ця книга зумовила його розрив з релігією.</p>
<p>6. Es war kein Zufall, das Einstein später gerade den Philosophen Spinoza so aufrichtig verehrt und bewundert hat.</p>	<p>6. Зовсім не випадково Ейнштейн згодом відносився з такою самою щирою повагою і захопленням якраз до філософа Спінози.</p>
<p>7. Um ein guter Student zu sein, muss man eine Leichtigkeit der Auffassung haben: Willigkeit, seine Kräfte auf all das zu konzentrieren, was einem vorgetragen wird... All diese Eigenschaften fehlten mir gründlich, was ich mit Bedauern feststellte. So lernte ich allmählich, mit einem einigermaßen schlechten Gewissen in Frieden leben und mir das Studium so einzurichten, wie es meinem intellektuellen Magen und meinen Interessen entsprach. Einigen Vorlesungen folgte ich mit gespanntem Interesse. Sonst aber "schwänzte" ich viel und studierte zu Hause die Meister der theoretischen Physik mit heiligem Eifer. Dies war an sich gut und diente auch dazu, das schlechte Gewissen so wirksam abzuschwächen, dass das seelische Gleichgewicht nicht irgendwie empfindlich gestört wurde.</p>	<p>7. Щоб бути гарним студентом, потрібно володіти даром легкого засвоєння, бажанням зосередити свої сили на всьому тому, що вам викладають... Усі ці якості начисто були відсутні у мене, що я був вимушений констатувати з жалем. Так я почав поступово вживатися в якійсь мірі з нечистою совістю і влаштувати своє навчання так, що це відповідало моєму інтелектуальному трав-ленню і моїм інтересам. За деякими лекціями я слідував з напруженою увагою. Значно більше я «прогулював», щоб зі священним трепетом студіювати вдома корифеїв теоретичної фізики. Це само собою непогано, але також сприяло тому, щоб послабити докори сумління настільки, що душевна рівновага вже не відчувала скільки-небудь серйозних порушень.</p>

8. Ernst Mach war es, der in seiner Geschichte der Mechanik an diesem dogmatischen Glauben rüttelte' dieses Buch hat gerade in dieser Beziehung einen tiefen Einfluss auf mich als Student ausgeübt.	8. Ернст Мах у своїй історії механіки перевернув цю догматичну віру; на мене – студента – ця книга справила глибоке враження саме в цьому напрямку.
9. Der junge Einstein wuchs in einem von Gartengrün umgebenen Haus in fast ländlicher Gegend im Süden der bayrischen Hauptstadt auf.	9. Юний Ейнштейн ріс у потопаючому в зелені будинку, який розташований майже в сільській місцевості в південній частині баварської столиці.

1. 5. Базові принципи моделювання тексту

Одними із критеріїв належної перекладацької компетенції є вміння писати і говорити правильним стилем та коректно будувати окремі вирази та речення. Не менш важливо вміти із цих виразів побудувати правильний текст. Для цього корисно знати про основні принципи його моделювання.

Будь-яке логічно побудоване мовлення розгортається за визначеною схемою, що являє собою ланцюг так званих тем і рем.

Тема – це вихідний пункт речення – те, що, на думку автора, вже відомо адресату, а рема – те власне нове, що йому повідомляється. Це відношення найзручніше показати на прикладах (теми виділені курсивом, реми – жирним шрифтом).

1. Гості з Німеччини вчора відвідали наш краєзнавчий музей.
2. Вчора наш краєзнавчий музей відвідали гості з Німеччини.
3. Гості з Німеччини відвідали наш краєзнавчий музей вчора.

Різне темо-рематичне членування цих речень знаходить своє підтвердження в тому, що кожне із них «відповідає» на «своє» питання.

Порівняйте:

Що зробили гості з Німеччини?

Хто вчора відвідав наш краєзнавчий музей?

Коли гості з Німеччини відвідали наш краєзнавчий музей?

У хорошому тексті теми та реми окремих висловлювань повинні вибудовуватися в певну послідовність, що забезпечує безперервне сприйняття змісту.

Існує декілька способів темо-рематичного з'єднання окремих висловлювань, що дозволяють вибудувати в тексті темо-рематичний ланцюг, що забезпечує «плавне», безперервне сприйняття змісту:

Тема попереднього висловлювання виступає в ролі теми:

Вчора наші спортсмени прибули у столицю олімпіади. Вона знаходиться на березі моря.

Тема попереднього висловлювання фігурує і в ролі теми наступного висловлювання (ніби повторюючи її):

Делегація прибула в столицю. Членів делегації на вокзалі зустрічав мер міста.

Останній приклад показує нам, що можливий більш складний спосіб породження темо-рематичного ланцюга: коли тема і рема попереднього висловлювання не просто переходять майже у незмінному вигляді в тему наступного висловлювання за принципом перенесення з цілого на часткове, з часткового на ціле, за подібністю, за асоціацією тощо.

Делегація прибула в столицю. У столичному аеропорту її зустрічали представники громадськості.

Або: Він поет. А поезія, як відомо, потребує таланту.

Темою наступного висловлювання стає зміст попереднього. Наприклад:

У телеграмі повідомлялося про аварію літака. Необхідно було негайно вжити заходи щодо врятування пасажирів і членів екіпажу, які залишилися живими.

Як в українській, так і в німецькій мові в типовому випадку тема висловлювання знаходиться перед ремою, а рема слідує за нею. Із цього загального правила, однак, можливі винятки. Порівняйте:

Von einem Lastwagen überfahren und dabei tödlich verletzt wurde gestern die 70-jährige Erna K. aus Berlin-Schornfeld.

Такий зворотний порядок темо-рематичного членування в даному конкретному випадку зумовлений особливостями жанру коротких газетних повідомлень, де рема виконує функцію не лише головної частини повідомлення, а ще й функцію заголовка. У мовленні такі повідомлення вимагають особливої інтонації.

Оскільки правильна побудова темо-рематичного ланцюжка забезпечує «плавне», без стрибків і збоїв, сприйняття змісту тексту, перекладач повинен приділяти і цьому боку своєї роботи значну увагу. Однак цього дотримуються не всі. І тому є не лише суб'єктивні, а й певні об'єктивні причини. Справа в тому, що в процесі перекладу перекладач зіставляє і прирівнює одне до одного порівняно невеликі відрізки вихідного й перекладного текстів, оскільки в процесі перекладу, коли постійно доводиться переносити свою увагу з вихідного тексту на текст перекладу, поле зору людини, природно, обмежене, через що буває важко фіксувати і контролювати групи висловлювань з їх темо-рематичними «швами».

Інша справа – процес (письмового) редагування перекладу. Тут уже немає необхідності постійно тримати в полі зору відразу два тексти. Тому текст перекладу може сприйматися більшими відрізками, що дає перекладачеві можливість виправити огріхи темо-рематичного членування в тексті перекладу. Цією нагодою не треба нехтувати.

Практичні вправи

Вправа 1. Вам надана послідовність висловлювань німецькою мовою. Кожне з висловлювань подано в декількох варіантах, які відрізняються один від одного темо-рематичним членуванням і відповідно порядком слів. Складіть із цих висловлювань текст, вибираючи оптимальні варіанти висловлювань (так, щоб вийшов

«плавний» темо-рематичний ланцюжок, що забезпечує високий ступінь зв'язності тексту і легкість його сприйняття). Тема тексту: «Flutkatastrophe am Mississippi»

1.1. Die Bürger von Davenport an den Ufern des Mississippi schauen seit drei Wochen verzweifelt, gereizt und böse in einen grauen, nassen Himmel. 1.2. Verzweifelt, gereizt und böse schauen schon seit drei Wochen die Bürger von Davenport an den Ufern des Mississippi in einen grauen, nassen Himmel. 1.3. Seit drei Wochen schauen die Bürger von Davenport an den Ufern des Mississippi verzweifelt, gereizt und böse in einen grauen, nassen Himmel.

2.1. Jede Hoffnung auf eine Wetterwende haben sie aufgegeben. 2.2. Sie haben jede Hoffnung auf eine Wetterwende aufgegeben. 2.3. Aufgegeben haben sie jede Hoffnung auf eine Wetterwende.

3.1. Eine der größten Flutkatastrophen seiner Geschichte erlebt der Mittlere Westen Amerikas. 3.2. Der Mittlere Westen Amerikas erlebt eine der größten Flutkatastrophen seiner Geschichte.

4.1. Bei St. Louis ist der Strom bis zu zehn Kilometer über die Ufer hinweg ins Land eingedrungen. 4.2. Bis zu zehn Kilometer über die Ufer hinweg ist der Strom bei St. Louis ins Land eingedrungen.

5.1. Das Wasser steht in einigen Häusern bis zur ersten Etage. 5.2. Bis zur ersten Etage steht das Wasser in einigen Häusern. 5.3. In einigen Häusern steht das Wasser bis zur ersten Etage.

6.1. Die Felder der Farmer liegen drei Meter unter Wasser. 6.2. Drei Meter unter Wasser liegen die Felder der Farmer.

7.1. Alle Hochwasserpegel dieses Jahrhunderts sind in Davenport im Staate Iowa bereits überschritten worden. 7.2. Bereits überschritten sind alte Hochwasserpegel dieses Jahrhunderts in Davenport im Staate Iowa.

Вправа 2. Перекладіть подані короткі газетні повідомлення, зберігаючи їх спеціальне темо-рематичне членування:

1. Unbekannte Täter haben in der Nacht zum Freitag nach Angaben der Polizei einen Brandanschlag auf ein von vier Türken, einem Spanier und zwei

Deutschen bewohntes Haus in Göttingen verübt. Ein Mantel sei vor die Haustür gelegt und angezündet worden Niemand sei verletzt worden, der Sachschaden belaufe sich auf etwa 2000 Euro.

2. In Kyjiw ist eine Außenstelle des Deutschen Akademischen Austauschdienstes (DAAD) eröffnet worden. Sie soll die DAAD-Programme mit Ukraine koordinieren.

3. Die Hochschule für Musik und Theater wird in Rostock eröffnet. Immatrikulationstermin ist der 1. Oktober. Die Bewerbungen sollen aber schriftlich in formloser Fassung bis 15. Juli eingegangen sein beim Studentensekretariat des Instituts für Musik und Theater der Universität Rostock.

4. Noch ein bisschen Urlaubsfeeling gefällig? Gerade im Herbst kommt exotisches Obst wie gerufen. Und ist auch noch gesund! Momentan hat der Granatapfel Saison – und der Berater weiß, wie man die Frucht fachgerecht zerteilt und genießt. Im Müsli, als Nachspeise, im Salat oder auch als i-Tüpfelchen verschiedener Hauptspeisen: Granatapfelkerne schmecken leicht säuerlich, aber dennoch süß. Und verfeinern nicht nur viele Gerichte – dem Fruchtbarkeitssymbol wird auch eine aphrodisierende Wirkung nachgesagt. Fakt ist: Die nur äußerlich dem Apfel ähnliche Frucht strotzt nur so vor Vitaminen und ist damit die ideale Kost, um sich auf den regnerischen Herbst vorzubereiten und die eigenen Abwehrkräfte in Schwung zu bringen.

1.6 Труднощі відтворення змісту перекладу

Зміст тексту, в нашому розумінні, акумулюється не лише із поєднанням літер і звуків, а першочергово з думками, почуттями, наочними образами, що викликаються текстом у нашому мозку. Інакше кажучи, зміст тексту знаходиться поза самим текстом – у голові відправника (того, хто створює і передає текст) і в голові адресата (того, кому текст призначений і хто його сприймає).

Будівельним матеріалом, з якого створюються тексти, є мовні знаки. Найбільш типовий мовний знак – слово. Зміст тексту, немов мозаїка,

складається з різноманітних значень мовних знаків. Тому зрозуміти, що є змістом тексту, можна лише при отриманні уявлення про те, чим є мовний знак і яке його значення.

Під мовним знаком у сучасній лінгвістиці прийнято розуміти звуковий або графічний комплекс, що відповідає слову (сталому словосполученню). Безпосередньо у знаку ми не виявимо його значення (аналогічно як і безпосередньо в тексті – його змісті). Сучасна лінгвістика визначає значення знака як його ставлення до чогось, що знаходиться поза ним. Іншими словами, мовні знаки мають для нас значення, здатні нести зміст лише тому, що вони вже задалегідь – ще до того, як вжиті або сприйняті нами в тексті, – співвіднесені через нашу свідомість із чимось поза самим знаком. Таких відношень декілька.

По-перше, знак поєднаний із денотатом – тим предметом, явищем реальної дійсності, позначенням якого є знак.

Відношення знак-денотат дозволяє, наприклад, тому, хто говорить, відсилати слухача до певного предмета, а тому знаходити предмет (явище) за його знаком. Так, якщо одна людина говорить іншій: Перестав квіти зі столу на підвіконня – то той, кому це адресувалося, переставить саме квіти, а не попільничку, не чайник або щось інше.

По-друге, знак поєднаний із відображенням денотата в нашому мозку. В лінгвістиці це відображення називається сигніфікатом. Коли нас запитують: «Які квіти вам більше подобаються?», то в нашій свідомості виникають образи квітів, – навіть якщо в цей момент ми їх не бачимо.

Сигніфікат не є простим дзеркальним відображенням денотата. Він включає в себе, окрім усього іншого, різного роду «побічні» уявлення та почуття (асоціації), традиційно пов'язані із денотатом. Це свого роду «супутні елементи значення», іменовані конотаціями, які дозволяють вживати мовний знак у «непрямих» значеннях. Наприклад: діти – квіти життя, яка чудова квіточка (про дівчину). До конотацій належить також те, що входить до значення знака, експресивно-стилістичне забарвлення

(порівняйте: лик – обличчя – пика, Antlitz – Gesicht – Fresse), а також нормативно-стилістичне забарвлення.

Відображення денотата, як правило, індивідуальне, тобто специфічне для кожного індивіда. Так, поняття «квітка» має не зовсім один і той самий зміст для ботаніка-квітникаря і звичайної людини, для жінок і чоловіків (останні, як правило, найбільш байдужі до квітів). Однак образ квітки у свідомості усіх цих людей обов'язково має і щось спільне, колективне, що дозволяє розуміти один одного, коли йдеться про квіти. Поняття сигніфікату ми поширюємо тільки на колективне відображення денотата (суто особисті елементи відображення ми до сигніфікату не відносимо).

Наступний мовний знак поєднаний із конкретними людьми, які відправляють і отримують знаки і при цьому по-своєму (а часом і зовсім непередбачувано) інтерпретують (вживають або трактують) його.

І нарешті, мовний знак поєднаний з іншими знаками мовного коду. Без цього не може бути ні знака, ні коду. Найпримітивніший код повинен містити як мінімум два знаки. Так, популярний у революційні часи сигнал – квітковий горщик у вікні, що означає небезпеки немає і можна приходити на «явку», припускає ще й другий – протилежний за значенням знак, а саме – відсутність у вікні квіткового горщика. За межами цього протиставлення ні той, ні інший значення не мають.

У неймовірно складному кодї, яким є будь-яка природна мова, мовні знаки перебувають у найрізноманітніших відношеннях подібності, відмінності, споріднення (похідності одного від іншого) тощо.

Ці, як правило, «непримітні» відношення знака з іншими знаками мовного коду також стають важливим елементом змісту тексту, його сенсу, якщо вони відповідним чином обіграні творцем тексту.

Усі названі різноманітні відношення мовного знака можна спрощено зобразити за допомогою схеми на рис. 2.

Усі ці відношення є обов'язковими елементами знакової структури. Знак неможливий без денотата – деякого фрагменту реальності. Навіть

найфантастичніші поняття «баба-яга», «русалка», «людина - павук» мають у своїй основі реальність. Так, людина-павук складається з двох реальних складових: наполовину людина, наполовину павук. Неможливий мовний знак і без сигніфікату. Адже саме через сигніфікат – відображення фрагменту реальності в мозку – знак поєднаний із денотатом. Цілком очевидна неможливість існування знаків і без інтерпретаторів – тих, хто їх відправляє і отримує. Про необхідність співвіднесеності мовного знаку з іншими знаками ми вже говорили.

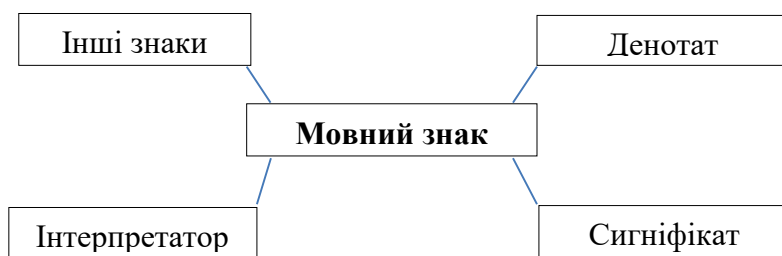

Рисунок 2 – Різномірність відношень мовного знака

Як було показано на прикладах, кожне з зображених на схемі відношень знака із чотирма переліченими чинниками вносить у текст свій специфічний, дуже відмінний від інших, тип змісту. Ця специфічність типів змісту зумовлює необхідність охарактеризувати кожен із них більш детально.

Перш ніж перейти безпосередньо до зазначеної в заголовку даного розділу тематики, розмежуємо два поняття: поняття «зміст» і поняття «значення».

Поняття «зміст» ми відносимо до тексту в цілому і до його відносно закінчених частин (висловлювань, груп висловлювань), а поняття «значення» поширюється лише на окремі мовні знаки (слова і стійкі словосполучення). Відповідно зміст виникає лише в тексті, а значення властиве мовним одиницям ще до того, як вони «потрапили» в текст, тобто вони мають його ще до вживання у мові (вимовлені або написані).

Відштовхуючись від такого тлумачення цих двох понять, ми можемо говорити про денотативне значення мовних одиниць і денотативний зміст тексту і його фрагментів.

Денотативне значення утворюється відношенням знака до денотата.

Оскільки без денотата немає знака, денотативне значення мають будь-які мовні знаки. Денотативний зміст тексту складається із денотативних значень, безпосередньо поданих у тексті мовних знаків. Зміст (не виражений безпосередньо за допомогою наявних знаків) ми відносимо не до денотативного, а до іншого типу змісту, про який буде зазначено нижче.

Денотативний зміст не є простою сумою механічного складання денотативних значень. Їх взаємодія у тексті має набагато складніший характер. Зокрема, взаємодіючи один з одним, широкі, а іноді й розпливчасті денотативні значення мовних одиниць конкретизуються. Порівняйте «безмежне» значення дієслова «забезпечувати» з його більш конкретними значеннями, які воно набуває в таких словосполученнях забезпечити суворе дотримання закону, забезпечити експедицію продуктами, забезпечити свою сім'ю (надати родині достатні для хорошого життя матеріальні засоби). Такого роду конкретизація значення в тексті іменується його актуалізацією.

Денотативний зміст являє собою відображення тільки об'єктивних властивостей, що позначаються знаками предметів і явищ.

До нього не належать елементи, зумовлені суб'єктивністю сприйняття, культурно-історичною традицією і специфікою даної мови. Вони належать до інших типів змісту. Так, наприклад, в українській культурі лисиця традиційно вважається хитрою, а ведмідь – незграбним. Об'єктивно це не так. За даними вчених-фахівців, лисиця не вирізняється ні розумом, ні особливою хитрістю, а ведмідь на арені цирку демонструє спритність. Іншими словами, хитрість лисиці і незграбність ведмедя не є об'єктивними властивостями цих тварин і, отже, не можуть розглядатися як компоненти денотативних значень слів лисиця і ведмідь. Аналогічно в плані денотативного значення абсолютно рівні вищенаведені як приклади слова лик, обличчя і пика, оскільки до їх

значення входять оцінні компоненти, призначені для вираження суб'єктивного ставлення до денотата: один і той самий об'єкт може бути для одних (бандитською) пикою, а для інших (мужнім) обличчям, образом національного героя.

Характеризуючи ставлення сприйманого об'єкта і суб'єкта, що його сприймає слід вказати на якісно різний статус того й іншого, а саме: з одного боку стоїть активний («упереджений») суб'єкт, а з іншого – «байдужий» до суб'єкта об'єкт». Отже, денотативне значення являє собою зміст, розглянутий з боку «байдужого» суб'єкта. Зміст, що розглядається з боку «упередженого» суб'єкта, ми будемо іменувати сигніфікативним.

Сигніфікативний зміст, утворений відношенням знак – сигніфікат, включає, крім об'єктивних властивостей денотата, також елементи, іменовані конотаціями. У широкому сенсі цього слова під конотацією прийнято розуміти будь-який змістовний компонент, який, не стосуючись денотативного змісту, супроводжує і доповнює його. Однак, виходячи з поняття «сигніфікат», ми відносимо до сигніфікативних конотацій не всі додаткові компоненти змісту (значення), а лише ті, які є фактом колективної мовної свідомості, і такі, що зафіксовані в парадигматичному значенні мовного знака (тобто ще до того, як він вжитий у мові). Різного роду індивідуальні додаткові відтінки, що привносяться мовцями у зміст «від себе» безпосередньо в процесі мовотворення, до сигніфікативних конотацій не належать.

До найбільш частотних сигніфікативних конотацій належать:

– деякі стійкі для даної етнічної спільноти асоціації, викликані денотатом, – наприклад: віл – покірлива працьовитість (працює як віл); *der Ochse* (нім. віл) – дурість, тупість; ведмідь – незграбність, *der Bär* (нім. ведмідь) – сила (*stark wie ein Bär*), грубість (*ein grober Bär*);

– приписуване денотату символічне значення: серце, *das Herz* – символ почуттів, у східних народів із тим самим символічним значенням – печінка; сніг, *der Schnee* – символ чистоти (білий, як сніг, *schneeweiß*), у деяких

африканських народів, які не бачили снігу, в тій символічній ролі – опірня білої чаплі; тріска – символ худорлявості (худий, як тріска; після хвороби вона, як тріска), в німецькій мові аналогічний символ – die Spindel (веретено): Er ist spindeldürr;

– співвіднесеність денотата з певною лінгвокультурною спільністю: прем'єр-міністр – глава держави (у ряді країн), Bundeskanzler – те саме в Німеччині й Австрії; горілка – традиційно український міцний спиртний напій, Schnaps – аналогічний німецький продукт, whisky – англійський міцний напій;

– співвіднесеність денотата з певним соціальним середовищем: хата – селянський будинок, вілла – будинок багатія, джинси – предмет молодіжного одягу, смокінг – предмет одягу вищого класу суспільства, der Lohn – зарплата робітника, das Gehalt – зарплата чиновника або службовця, das Honorar – грошова винагорода діячам науки і мистецтва за окремі праці, der Sold – грошове утримання військовослужбовців, die Diäten – грошова виплата депутатам парламенту;

співвіднесеність денотата з певною історичною епохою: die Reichswehr – збройні сили Німеччини в період Веймарської республіки, die Wehrmacht – збройні сили Німеччини до 1945 року, die Bundeswehr – збройні сили ФРН, die Arbeitsfront – організація періоду нацистської диктатури, куди входили всі працюючі і підприємці;

– співвіднесеність денотата з певним світоглядом: arisch, nicht arisch, volksfremd, Rassenschande, Volksgenosse - слова зі словника німецьких нацистів;

– відношення мовця до денотата, порівняйте: обличчя – харя, ділова людина – діляга, das Gesicht – die Fresse, der Chef – der Boß, der Intellektuelle – der Intelligenzler, der Pfarrer – der Pfaffe, sehen – glotzen;

– функціонально-стилістичне забарвлення мовного знака – показник того, що знак переважно використовується в рамках певного функціонального стилю;

– нормативно-стилістичне забарвлення – показник переважного використання мовного знака в певних (соціальних) ситуаціях спілкування.

Денотативне значення і сигніфікативні конотації мовного знака складають у своїй сукупності його семантичне значення. Решта інформації, що знаходиться у мовних знаках, потрапляє в розряд прагматичного змісту або, іншими словами, виникає лише у мові при деякому «особливому» використанні мовних знаків. До розряду прагматичного змісту потрапляє, зокрема, зміст на рівні інтерпретатора.

Прагматичним (тобто несемантичним) за своїм характером є ще один тип змісту, про який мова піде далі. Це внутрішньомовний зміст.

Внутрішньомовний зміст виникає в тексті як результат відношення знак – знак. Вище вже йшлося про те, що мовні знаки перебувають у різноманітних відношеннях подібності та відмінності, спорідненості (похідності одне від одного) і взаємозалежності. Як правило, ці відношення не відіграють самостійної ролі в тексті і тому залишаються непомітними для учасників комунікації.

Текст можна побудувати так, щоб відношення похідності припинили свою непомітність і набули смислової ролі. Можливим є обґрунтування й іншого роду відношень між мовними одиницям; відношення синонім – антонім, омонім – омонім, синонім – синонім тощо. Суть ефекту полягає в тому, що при цьому виникає завжди один ефект: певна особливість внутрішньої будови мовного коду, в інших («звичайних») випадках нічого не вносить у зміст тексту, стає істотним елементом змісту. Досягається це шляхом протиставлення мовних знаків на основі їх подібності чи відмінності [28].

Практичні вправи

Вправа 1. а) Знайдіть у поданих нижче висловлюваннях мовні одиниці з однаковим денотативним значенням, але різними

сигніфікативними конотаціями; б) знайдіть (різні) слова і вирази з конотацією, що виражають високий ступінь будь-якої якості чи змісту (наприклад: blitzschnell – pfeilschnell); в) перекладіть висловлювання, звертаючи особливу увагу на передачу конотацій.

1. Mein Bruder spielt die erste Geige in einem Sinfonieorchester. 2. Die Bundeswehr ist die größte europäische NATO-Armee. 3. Das Repräsentantenhaus des US-Kongresses hat vorige Woche über den Staatshaushalt für das nächste Jahr diskutiert. 4. Die Front rückte näher und spülte eine Woge verwundeter, kranker, zermürbter Soldaten vor sich (D. Moll). 5. Nächste Woche wird der Bundestag die Frage über die Abgeordnetendiäten erörtern. 6. Fünf Tausend Beschäftigte des Großunternehmens demonstrierten gestern abend für höhere Löhne. 7. Seinen Geburtstag feiern wir in einer Gaststätte.

Вправа 2. Уважно прочитайте і вдумайтеся у суть нижчезазначених «крилатих» висловів і цитат. Зверніть увагу, як у них співвідноситься семантичний, прагматичний і «фігуральний» зміст (зміст на рівні інтерпретатора). Розподіліть висловлювання і цитати на три групи: ті, в яких обидва види змісту являють собою єдність; ті, в яких вони досить різко контрастують, і проміжну групу, що перебуває між цими двома полюсами.

1. Wer Wind sät, wird Sturm ernten (Die Bibel). 2. Jedes Volk hat die Regierung, die es verdient (Joseph de Maistre). 3. Das ist das Unglück der Könige, dass sie die Wahrheit nicht hören wollen (Johan Jacobz). 4. Die Axt im Haus erspart den Zimmermann (F. Schiller. Wilhelm Tell). 5. In der ersten Liebe lieben die Frauen den Geliebten, in der späteren die Liebe (La Rochfoucaulds). 6. Es ist nicht gut, mitten im Strom die Pferde zu wechseln (Gotthold Ephraim Lessing). 7. Am Ende hängen wir doch ab von Kreaturen ab, die wir machen (Goethe. Faust II). 8. Die Sonne scheint über Gerechte und Ungerechte (Das neue Testament. Bergpredigt). 9. Unglücklich (ist) das Land, das Helden nötig hat (Bertold Brecht. Leben des Galilei). 10. Was nicht verboten ist erlaubt (F. Schiller. Wallenstein). 11. Scheint die Sonne so schön, einmal muss sie untergehen (F. Raimunds. Das

Mädchen aus der Feenwelt...). 12. Prüfe die Rechnung, du musst sie bezahlen (B. Brecht. Die Mutter). 13. Geld stinkt nicht (Vespasian). 14. Alle Tage ist kein Sonntag (Karl Ferdinand). 15. Der Appetit kommt beim Essen. 16. Die Freuden, die man übertreibt, werden Schmerzen (Friedrich Justin Bertuch). 17. Volkes Stimme ist Gottes Stimme. 18. Vor den Erfolg haben die Götter den Schweiss gesetzt (Hesiod). 19. Wenn ich wollte dass morgen die Welt untergeht, würde ich heute noch ein Apfelbäumchen pflanzen (Hoimar von Ditfurth). 20. Wer sich nicht selbst befiehlt, bleibt immer Knecht (Goethe). 21. Wir leben nicht, um zu essen, sondern wir essen, um zu leben (Sokrates). 22. Der Weg zur Hölle ist mit guten Vorsätzen gepflastert (Samuel Johnson). 23. Steter Tropfen höhlt den Stein (Choirilos von Samos). 24. Ein Gott ist der Mensch, wenn er träumt, ein Bettler, wenn er nachdenkt (Hölderlin. Hyperion). 25. Ein Onkel, der Gutes mitbringt, ist besser als eine Tante, die bloss Klavier spielt (Wilhelm Busch). 26. Der Mensch ist ein Gewohnheitstier (Fr. Schiller). 27. Liebe macht blind (Platon). 28. Jugend ist Trunkenheit ohne Wein (Goethe). 29. Wo aber ein Aas ist, da sammeln sich die Geier (Das Evangelium). 30. Vater werden ist nicht schwer. Vater sein dagegen sehr (W. Busch). 31. Wenn das Haus eines Grossen zusammenbricht, werden viele Kleine erschlagen (B. Brecht. Der kaukasische Kreidekreis). 32. Mit dem Wissen wächst der Zweifel (Goethe). 33. Nicht für die Schule, sondern für Leben lernen wir (Seneca). 34. Ein jeder kehre vor seiner Tür (Goethe). 35. Ich bin zu alt, um nur zu spielen, zu jung um ohne Wunsch zu sein (Goethe, Faust I). 36. Jeder muss nach seiner Fasson selig werden (Friedrich der Grosse). 37. Es ist nicht wahr, dass die kürzeste Linie immer die gerade ist (Lessing). 38. Eine Schwalbe macht noch keinen Sommer (Esop). 39. Genie ist ein Prozent Inspiration und neunzig Prozent Transpiration (Thomas A. Edison).

Вправ 3. Прагматичний зміст широко використовується в газетних заголовках. При цьому часто внутрішньомовний зміст «переплітається» зі змістом на рівні інтерпретатора. Нижче подані кілька заголовків із газет. Проаналізуйте прагматичний зміст цих заголовків: виокремте

зміст на рівні інтерпретатора і внутрішньомовний зміст, визначте, на яких елементах мови і культури вони базуються.

1. Kampf gegen den IS-Terro.
2. Gasgespräche in Berlin (Wenige Wochen vor Winterbeginn nehmen Russland und die Ukraine einen neuen Anlauf, um ihren monatelangen Gasstreit beizulegen)
3. Bier-Mythen: Das flüssige Gold auf dem Prüfstand. (Bier ist lecker – da sind sich Viele einig. Aber macht es auch schlank, glücklich und gesund? Doch hinter dem Lieblingsgetränk der Deutschen stecken überraschende Geheimnisse.)
4. «Da jitt et nix zo kriesche!»: Berühmte letzte Worte. (Was haben berühmte Personen der Weltgeschichte im Augenblick ihres Todes gesagt?).
5. Dschungelcamp: Die gekrönten Häupter (Bisher wurden bei «Ich bin ein Star – Holt mich hier raus!» acht Königinnen und Könige gewählt – aber wer wäre bei einem Wettstreit der bisherigen Sieger Ihr Favorit?)

1.7 Відношення лексичної безеквівалентності

Слова і стійкі словосполучення вихідної мови, які не мають більш-менш повних відповідників у вигляді лексичних одиниць (слів або стійких словосполучень) перекладної мови, прийнято називати безеквівалентною лексикою.

Але відсутність у перекладній мові лексичного еквівалента для лексичної одиниці вихідної мови не означає, що її значення взагалі не піддається відтворенню при перекладі. Як правило, воно може бути відтворене за допомогою певних прийомів. Факт лексичної безеквівалентності лише означає, що значення лексичної одиниці вихідної мови не може бути передане аналогічно, «симетрично» – за допомогою лексичної одиниці мови перекладу. Іншими словами, лексична безеквівалентність у перекладі в основному має не абсолютний, а відносний характер, і про неї взагалі можна було б не говорити, якщо б вона не була

пов'язана з певними і досить специфічними перекладацькими труднощами, про які необхідно знати і які необхідно вміти долати.

Існують такі способи передачі безеквівалентної лексики при перекладі, які утворюють особливий клас прийомів і не належать ні до підстановок, ні до трансформацій.

а) Транслітерація

За своєю суттю цей прийом аналогічний до запозичення іншомовного слова. Як перекладацький еквівалент безеквівалентної одиниці вихідної мови використовується її графічно-фонетичне позначення, яке відтворюється в письмовому перекладі літерами мови перекладу, а в усному перекладі вимовляється згідно з фонетичними правилами мови перекладу. Прийом транслітерації доречний лише в тих випадках, коли еквівалент дійсно відсутній. Абсолютно неприйнятним є його використання в тих випадках, коли в мові перекладу є «нормальний» еквівалент. Наприклад, незрозуміло, навіщо деяким перекладачам німецької художньої літератури знадобилося транслітерувати слово *Kellner* («кельнер») замість того, щоб використати звичайний еквівалент «офіціант» або написати українськими літерами назву спиртного напою *Kümmel* («Кюммель») замість того, щоб перевести просто: горілка з кмину. Необхідно мати на увазі, що транслітерація може викликати у читача неадекватне сприйняття. Наприклад, йому може здатися, що «кельнер» – це якийсь незвичайний офіціант, а «Кюммель» – якийсь екзотичний напій. Необґрунтована транслітерація веде лише до засмічення мови перекладу.

Що стосується доречної транслітерації, то, виконана перекладачами – «першопрохідцями», а потім повторена їх колегами вона здатна поповнити мову перекладу новою лексичною одиницею. До української мови через транслітерацію увійшло багато слів: рейсфедер, штрейкбрехер, балка (*der Balken*), верстак (*die Werkstatt*), грейпфрут (*Grapefruit*) тощо.

Позитивною стороною транслітерації як способу перекладу безеквівалентної лексики є її надійність у тому сенсі, що, транслітеруючи

нове, часто малозрозуміле слово, перекладач, по суті, передає лише його графічну або фонетичну оболонку. Змістовна ж сторона слова розкривається, в кращому випадку, лише через контекст. Тим самим перекладач уникає тлумачення нового поняття і пов'язаного з цим ризику неправильної його інтерпретації.

Недоліком транслітерації як прийому перекладу є те, що механічна передача безеквівалентної лексичної одиниці (якою, по суті, і є транслітерація) не завжди дозволяє розкрити для одержувача перекладу зміст нового поняття, яке для нього може залишитися або взагалі незрозумілим, або зрозумілим лише досить приблизно – з контексту.

Цей недолік транслітерації можна компенсувати примітками перекладача, що подаються в дужках або виносках, наприклад: *Sturmbahnführer* – штурмбанфюрер (есесівське звання, яке відповідає званню майора), *Standartenführer* – штандартенфюрер (полковник). Тут, по суті, використовуються відразу два прийоми перекладу безеквівалентної лексики, про що докладно буде зазначено трохи пізніше.

При всіх недоліках транслітерація в певних випадках є чи не єдиним можливим прийомом відтворення безеквівалентної лексичної одиниці в перекладі. Так, важко уявити, крім через транслітерацію, можна було б передати такі реалії середньовічних німецьких міфів, як *Gral* (чаша з кров'ю Христа) або *Nibelungen* (королі Бургундії), або таке чиновницьке звання (чин), як *Studienreferendar*, що присвоюється шкільним вчителям на початку їх кар'єри в період між першим і другим державними кваліфікаційними іспитами, коли молодого вчителя ще опікає наставник.

б) Калькування

Суть цього прийому полягає в тому, що складові частини безеквівалентної лексичної одиниці (морфеми безеквівалентного слова або лексеми безеквівалентного стійкого словосполучення) замінюються на їх буквальні відповідники мови перекладу. Наприклад, в українську мову був уведений термін «дитячий садок» (калька німецького *Kindergarten*), таким

прийомом перекладається на українську мову термін *Geschäftsbank* – комерційний банк; *Betriebsrat* – рада підприємства (іноді ще виробнича рада).

Так само, як і транслітерація, калькування характеризується високим ступенем «механістичності», що ж до ступеня розкриття описуваного явища за допомогою цього прийому, то він залежить від того, наскільки «конструкція» самої безеквівалентної лексичної одиниці, яка в лінгвістиці називається внутрішньою формою, відображає те, що вона позначає. Нижче ми докладно пояснимо, що є внутрішня форма, і покажемо, як іноді внутрішня форма змінює значення лексичної одиниці і навіть іноді вводить недосвідченого перекладача в оману.

Вдалі продукти транслітерації і калькування – транслітерери і кальки, що створюються перекладачами, які першими зіткнулися з необхідністю перекласти безеквівалентну лексичну одиницю, поповнюють собою спочатку неформальний арсенал перекладацьких еквівалентів, а потім загальні та спеціальні двомовні словники. У результаті цього постійного процесу безеквівалентна лексика, яка піддається калькуванню і транслітерації, як правило, через якийсь час перестає бути безеквівалентною. Відповідно період безеквівалентності такої лексики відносно нетривалий. Саме тому перекладачам не настільки вже й часто доводиться перекладати дійсно безеквівалентну лексику і вперше вдаватися до транслітерації і калькування. Частіше доводиться мати справу з уявною безеквівалентністю, коли еквівалент колишньої безеквівалентної одиниці вже використовується, а перекладач з тієї чи іншої причини цього не знає.

Не всі транслітерери і кальки є вдалими і закріплюються як перекладацькі відповідники. Так, наприклад, відомому германісту й перекладачу Л. К. Латишеву вдалося замінити перекладознавчий термін «міжмовне посередництво» – досить невдалу («нелогічну») кальку німецького терміна *Sprachmittlung* – на більш правильний і звичайний варіант

«мовне посередництво». Саме цей варіант раніше безеквівалентного терміна і увійшов потім у вжиток [18].

в) Наближений переклад

Суть цього прийому полягає в тому, що замість іноземної реалії перекладач використовує реалію мови перекладу, яка (за визначенням) має власну національну специфіку, але водночас і багато спільного з реалією вихідної мови. Наприклад, поняття Sankt Nikolaus і Дід Мороз, Hanswurst і Петрушка не можна вважати ідентичними, але очевидно, що в певних контекстах вони взаємозамінні.

Позитивною стороною наближеного перекладу є його зрозумілість для одержувача, якому як перекладацький еквівалент пропонується «рідне» поняття. Проте користуватися цим методом треба обережно, пам'ятаючи, що в самій його основі закладена певна неточність. Наближений переклад насамперед здатний викликати неприпустиму національно-культурну асиміляцію.

г) Елімінація національно-культурної специфіки – прийом, близький до вищеприписаного, суть якого полягає в тому, що при перекладі реалії її національно-культурна специфіка нехтується, наприклад: Aus einem offenen Fenster gegenüber quakte ein Grammophon den Hohenfriedberger Marsch. (E. M. Remarque. Drei Kameraden.) З відкритого вікна навпроти доносилися квакаючі грамофонні звуки військового маршу. (Е. М. Ремарк. Три товариші).

д) Описовий переклад. Це, мабуть, найбільш частотний прийом перекладу безеквівалентної лексики, що полягає в передачі значення безеквівалентної лексичної одиниці за допомогою розгорнутого опису, наприклад: Mitbestimmungsrecht – право робітників і службовців брати участь в управлінні підприємством, Anlernberuf – професія, яка опановується в процесі короткострокового навчання безпосередньо за місцем роботи.

Перевагою описового перекладу є те, що він здатний повністю розкрити суть явища, позначеного безеквівалентною лексичною одиницею.

Саме тому у деяких авторів він називається роз'яснювальним. Його недоліком є громіздкість, яка певним негативним чином може позначатися як переклад.

Порівняйте:

An der Ausfallstraße, wo die Straßenbeleuchtung und das mißtrauische Auge des Verkehrspostens nicht hinreichen, springt er ab. (G. Karau. Go oder Doppelspiel im Untergrund).

(Біля магістралі, що переходить в автостраду, подалі від пильного ока поліцейського- регулювальника він зістрибує з поїзда. (Г. Карау. Подвійна гра)).

В оригіналі йдеться про певну категорію вулиць, закріплену в понятті Ausfallstraße (вулиця, що виводить на автостраду). У перекладеному виданні книги йдеться вже не про категорію – явище, закріплене в понятті, а про поодинокий випадок: певну вулицю, що переходить в якусь автостраду. Тут підтверджується один із законів мови і мислення: для того щоб у свідомості мовного колективу утворилося поняття, яке фіксує певний клас явищ, необхідно зручне, компактне (досить коротке) найменування; розгорнуті, «багатослівні» словосполучення для цього не дуже підходять. Унаслідок цього при перекладі безеквівалентної лексичної одиниці описовим методом можливі втрати значень. У нашому прикладі ці втрати мінімальні. Вони зводяться до того, що читач перекладу так і не дізнається, що у німців є певний вид вулиць, зафіксований у понятті Ausfallstraße.

Однак заміна «сталого» поняття «вільним» описом може призвести і до більш вагомих втрат. Це ми продемонструємо трохи нижче в описі наступного і останнього в нашому списку прийому перекладу безеквівалентної лексики.

е) Перерозподіл значення безеквівалентної лексичної одиниці. Суть цього прийому полягає в тому, що значення безеквівалентної лексичної одиниці перерозподіляється на кілька одиниць перекладного тексту, до того ж сама безеквівалентна лексична одиниця, так би мовити, розчиняється в

перекладі. Тобто якщо при описовому методі в тексті перекладу можна виокремити словосполучення, значення якого відповідає значенню безеквівалентної лексичної одиниці мови перекладу, то при перерозподілі значення це зробити важко або просто неможливо. Наприклад:

Er läßt sich vom Wunschdenken leiten.

У своїх розрахунках він приймає бажане за дійсне.

Цей прийом нагадує описовий переклад. Йому властиві такі самі переваги і недоліки, як і описовому перекладу. Що стосується перекладацьких втрат, то вони більш істотні, ніж у попередньому випадку. Для німця Wunschdenken цілком визначене поняття, яке «Словник сучасної німецької мови» за редакцією Р. Клаппенбах і В. Штайніца визначає так: «мислення, яке визначається чиймись бажаннями і яке ігнорує реальність». Відповідно Wunschdenken сприймається як негативна якість людини, яка свідчить або про її невеликий розум, або про її інфантильність тощо. Оскільки в перекладі це негативне поняття «розчиняється» і ситуація, як і у випадку описового перекладу, описується як окремий (можливо, навіть нетиповий) випадок, то разом із поняттям зникає і нотка однозначного засудження суб'єкта, оскільки кожен із нас у певний момент життя здатний прийняти бажане за дійсне. Однак, як і в попередньому випадку, ця втрата змісту також цілком звичайна для перекладу. Як впливає з нашого опису способів перекладу безеквівалентної лексики, кожен з них має певні переваги і недоліки. Останні тією чи іншою мірою можуть бути компенсовані шляхом комбінування різних прийомів:

In der Gaststätte bestellte er Hackepeter.

У ресторанчику він замовив хакепетер, – страву з дрібно нарізаного сирого м'яса з прянощами.

Ми бачимо тут комбінацію двох прийомів: транслітерація плюс описовий переклад.

Nationalrat und Bundesrat, die beiden Häuser des österreichischen Parlaments, üben die legislative Gewalt aus.

Законодавчу владу в Австрії здійснює парламент у складі двох палат: Національної ради, нижньої палати, Федеральної ради, верхньої палати.

Тут використано калькування, доповнене елементами описового перекладу.

У комбінаціях такого роду місце описового перекладу може зайняти примітка перекладача, що пишеться в дужках або в підрядковій виносці. Наприклад:

Da endlich steht er unter der heißen Dusche, trinkt, schon im Halbschlaf, einen Magenbitter, genießt wie sich alles in ihm entspannt und löst.

(G. Karau. Go oder Doppelspiel im Unterrund)

Потім він стоїть під гарячим душем, напівсонний п'є магенбіттер і з насолодою відчуває у всьому тілі приємну теплоту і спокій.

(Г. Карау. Подвійна гра)

Цей пасаж із детективного роману можна було б перекласти інакше, без примітки, методом описового перекладу з елементом калькування: ... п'є гіркий «шлунковий» лікер, настояний на цілющих травах ...

З останніх прикладів ми бачимо, що способи перекладу безеквівалентної лексики можуть комбінуватися і варіюватися, що одну й ту саму безеквівалентну лексичну одиницю можна перекласти різними варіантами.

Можливі й інші, не згадані нами, менш регулярно вживані способи перекладу безеквівалентної лексики, наприклад:

Ihre spieltechnische Unterlegenheit versuchte die Mannschaft, durch hohes Spieltempo auszugleichen.

Технічну перевагу суперників команда намагалася компенсувати високим темпом гри.

Використаний тут прийом називається антонімічним перекладом.

Практичні вправи

Вправа 1. Порівняйте фрагменти з оригінальних і перекладних текстів. Визначте, яким способом перекладені виокремлені безеквівалентні лексичні одиниці. Назвіть варіанти перекладу, в яких комбінуються різні прийоми. Визначте, чи всі переклади вдалі. Якщо ні, то запропонуйте свій, більш якісний варіант.

<p>1. Weißt du noch nicht, begreifst du noch nicht, was ist er, dieser ingeniose Pastor? Ein Wicht ist er! Ein Erbschleicher. (Th. Mann. Buddenbrooks)</p>	<p>1. Невже ти ще не зрозуміла, що не розкусила цього хитромудрого пастора? Хто він? Пройдисвіт, який намагається обманним шляхом отримати спадщину. (Т. Манн. Буденброкс)</p>
<p>2. Du weißt, was ich meine. Parzival war dumm. Wäre er klug gewesen, hätte er nie den heiligen Gral erobert. (E. M. Remarque. Drei Kameraden)</p>	<p>2. Ти ж знаєш, що я маю на увазі. Парцифаль був дурний. Був би він розумним, він ніколи не завоював би кубок святого Грааля. (Е. М. Ремарк. Три товариші)</p>
<p>3. Alle seine Zukunftspläne sind keinen Deut wert, denn es sind lauter Wunschträume.</p>	<p>3. Усі його плани на майбутнє не варті і гроша ламаного, бо всі вони побудовані на піску.</p>
<p>4. Der Rum war, das sah ich schon an der Farbe, Verschnitt. Der Händler hatte Pat bestimmt beitragen. (E. M. Remarque. Drei Kameraden)</p>	<p>4. За кольором рому я відразу визначив, що він змішаний. Виноторговець, звичайно ж, обдурив Пат. (Е. М. Ремарк. Три товариші)</p>
<p>5. Welches Spiel bevorzugen Sie denn?.. «Skat», antwortete ich so beiläufig wie Möglich. (G. Karau. Go oder Doppelspiel)</p>	<p>5. – А в яку гру віддаєте перевагу грати ви?.. – В скат якумога байдужіше відповів я. (Г. Карау. Подвійна гра)</p>

im Untergrund)	
6. Scheidungskinder sind Sorgenkinder unserer Gesellschaft.	6. Діти з сімей, що розпалися, завдають немало турбот і клопоту нашому суспільству
7. Pelkar schimpfte über diesen eingebildeten Hanswurst. (D. Schubert. O Donna Clara)	7. Пелькар лаяв цього, зарозумілого Гансвурста. (Д. Шуберт. Про Донна Клара)
8. Bei dem Kristallnacht-Pogrom wurden viele Synagogen, Wohnungen und Geschäfte verwüstet.	8. Під час єврейського погрому, організованого нацистами в так звану «Кришталеву ніч» (з 9 на 10 листопада 1938 року), було розгромлено багато синагог, квартир і магазинів
9. Im Variete tritt der berühmte Komiker N. auf. Ich kenne ihn von Kindheit an. Wir sind auch zusammen zur Schule gegangen. Schon dort hat sich mein Schulfreund als Komiker versucht, und die Lehrer beschwerten sich immer wieder, er führte sich im Unterricht wie ein Hanswurst auf.	9. У вар'єте виступає знаменитий комік Н. Я знаю його з дитинства. З ним ми разом навчалися в школі. Уже там мій шкільний товариш пробував себе в комічному жанрі, і вчителі часто скаржилися, що на заняттях він поводить як блазень
10. «Carl» schrie Papke. «Komm her, du mußt mittrinken». «Ich habe Pflichten», entgegnete Brenten. «Und du hättest eigentlich auch viele». «Karl, sei doch kein Spielverderber». (W. Bredel. Die Väter)	10. – Карл! – закричав Папке. – Іди сюди, ти повинен зі мною випити. – У мене обов'язки, – заперечив Brent, – і у тебе вони також повинні бути. – Карл, чи не псуй задоволення іншим, не будь занудою. (В. Бредель. Отці)
11. Er war ein Pedant und zugleich ein Verschwender, ein	11. Він був педантом і одночасно марнотратом, базікою і любителем робити

<p>Schwätzer und ein Geheimniskrämer. (H. Kant. Die Aula)</p>	<p>таємницю з дрібниць. (Г. Кант. Актовий зал)</p>
<p>12. Wahrscheinlich hatte die Frau ihm (ihrem Mann) ihr Dasein vorgeworfen. Sie war zweiundvierzig, etwas schlammig und verblüht, aber natürlich nicht so verbraucht wie der Mann. Sie litt an der Torschlußpanik. (E. M. Remarque. Drei Kameraden)</p>	<p>12. Ймовірно, дружина дорікала йому, що він зіпсував їй життя. Це була жінка сорока двох років, трохи пухка, але, зрозуміло, та, що не так опустилася, як чоловік. Її пригнічував страх наближення старості. (Е. М. Ремарк. Три товариші)</p>
<p>13. Und dann muß er Mitglied des Sparvereins werden. (W. Bredel. Die Väter)</p>	<p>13. І потім треба ввести його в ощадний фереїн. (В. Бредель. Отці)</p>
<p>14. Während wir uns im kühlen Haus erholten, hatte Ilse Molentin, dieser Eckzahn, unsere Münzen in die Grube Geworfen. (D. Schubert O Donna Clara).</p>	<p>14. Поки ми відпочивали в будинку, де було прохолодно, Ільза Молентін, ця непоказна дівчина, яку ніхто не запрошує танцювати, кинула наші монети в яму. (Д. Шуберт. Про Донна Клара)</p>
<p>15. «Wir spielen abends oft Karten», sagte Antonio. «Es gibt Föhn, das spürt man. Da ist Kartenspielen das bequemste. (E. M. Remarque. Drei Kameraden)</p>	<p>15. – Ми вечорами часто граємо в карти. – Сказав Антоніо. – Скоро подує фен – це вже відчувається. В такий час карти найпотрібніше. (Е. М. Ремарк. Три товариші)</p>
<p>16. Ich bin kein Weltverbesserer. (D. Schubert. O Donna Clara)</p>	<p>16. Ні, я не утопіст, який прагне зробити світ кращим. (Д. Шуберт. Про Донна Клара)</p>

<p>17. Zu beiden Seiten der Straße stehen Pappeln, dann kommen die Häuser. Eine friedliche Biedermeierstadt. Ich passiere einen überbauten Durchgang zwischen zwei weiß-braunen Fachwerkhäusern...</p> <p>(I. M. Simmel. Liebe ist nur ein Wort)</p>	<p>17. По обидва боки шосе стоять тополі. Потім ідуть будинки. Мирне провінційне містечко. Ми проїжджаємо повз легкий перехід між двома біло-коричневими фахверковими будинками.</p> <p>(Й. М. Зіммель. Любов всього лише слово)</p>
<p>18. Bei Föhn ist die Lawinengefahr in den Alpen immer sehr groß.</p>	<p>18. При сильних сухих і теплих вітрах небезпека сходження лавини в Альпах завжди дуже велика</p>
<p>19. Er lachte sehr gewinnend. Dieser Wettverbesserungsblick. Der typisch deutsche Lehrerblick, mit dem man sich für das dürftige Gehalt entschädige.</p> <p>(C. Wolf. Der geteilte Himmel)</p>	<p>19. Він підкупно розсміявся. А як щодо погляду, в якому читається прагнення переробити світ, погляду, типового для німецького вчителя. Цим він винагороджує себе за убогу плату.</p> <p>(К. Вольф. Розколоте небо)</p>

Вправа 2. Перекладіть речення, використовуючи всі засоби перекладу безеквівалентної лексики.

1. In jedem österreichischen Bundesland besteht als gesetzliche Interessenvertretung der Arbeitnehmer eine Arbeiterkammer. (Neue Zeit). 2. Der Oberstudienrat hat sich über den Mangel an Lehrkräften beschwert. 3. Die Besucher des Biergartens sangen ein Schunkellied. 4. Der österreichische Pädagoge Gmeiner war es, der die Idee der Kinderdörfer entwickelte und die ersten Dörfer solcher Art für elternlose Kinder baute. 5. Der Senner jodelte fröhlich auf der Alm. 6. Die Nutznießer des technischen Fortschritts müssen auch seine negativen Folgen tragen. (Neue Zeit) 7. Die Straße, wo mein Haus steht, soll für den Verkehr gesperrt und in eine Spielstraße verwandelt werden. 8. Schreibtischtäter tragen nicht geringere Schuld an den Kriegsverbrechen als

unmittelbare Vollstrecker. 9. Die Privatisierung werde rund 500 Millionen Dollar einbringen, erklärte der Wirtschaftsberater der Regierung. Die Privatisierung werde mit dem Verkauf der Bundesstraße beginnen. (Der Spiegel). 10. Aus Holz und Lehm oder Ziegeln errichteten die wenig begüterten Kaufleute, Handwerker und Ackerbauern ihre leichten Fachwerkhäuser, die meist schnell ein Opfer der Flammen wurden (Der Spiegel). 11. Heute werden im Auktionshaus Glanzstücke präsentiert: ein Osterhase aus Gold; ein reich verzierter Spiegel; ein Lübecker Barockpokal von 1690 (Der Spiegel). 12. Entsorgung der Großstädte ist heutzutage eines der größten ökologischen Probleme. 13. In seiner Aktentasche hat er immer einen Brotbeutel mit Stullen für eine Zwischenmahlzeit. 14. Ich habe mich mit meinem Freund für morgen Vormittag verabredet. 15. Sie haben einander auf einem Heurigenfest kennengelernt. 16. An der Kreuzung der zwei Landstraßen steht ein alter Bildstock. 17. Bei den Nazis war sein Vater Gauleiter in einem besetzten Ostgebiet und gehörte zu den größten Kriegsgewinnlern. 18. Ein bedeutender Teil von Straßenunfällen wird von Sonntagsfahrern verschuldet. 19. Sie war eine gelernte Choreographin, konnte aber kein Engagement finden und musste als Animierdame in einem Lokal arbeiten. 20. Die Schule in der kleinen schwäbischen Stadt Welzheim heißt Limes-Gymnasium, weil sie sich nicht weit von den Ruinen der römischen Grenzbefestigungen befindet. 21. Heute gibt unser Kollege den Einstand. 22. Sehr viele Wessis waren über die Einführung des Solidaritätszuschlages verärgert. 23. Auf dem Münchner Oktoberfest trug sie ein schönes Dirndl. 24. Wir saßen in einer Gaststätte und wollten schon langsam aufbrechen, aber da bestellte mein Freund noch eine Runde Enzian als Verdauungsschnaps. 25. Gestern feierte die ganze Baubrigade das Richtfest.

1.8 Сутність лексичної безеквівалентності

Перекладачеві дуже корисно мати уявлення про причину лексичної безеквівалентності. За своєю природою безеквівалентні лексичні одиниці поділяються на такі чотири групи.

Слова-реалії. Причиною безеквівалентності цих лексичних одиниць є відсутність у практичному досвіді носіїв мови перекладу предметів або явищ, а отже, і понять, позначених цими словами. Так, наприклад, переважна більшість носіїв української мови не розуміє такі явища мови, як англо-американізми *drive-in* (підприємства, де клієнтів обслуговують прямо в їхньому автомобілі), *primaries* (попередні вибори, що визначають кандидатів у президенти від двох основних політичних партій у США), нім. *Richtfest* (свято будівельної бригади з приводу зведення покрівлі будинку), *Richtkranz* або *Richtbaum* (вінок із зелених гілок або маленьке зелене деревце, яке розміщують на даху на честь цього свята), *Schildbürger* (житель Шильди, фольклорного міста дурнів). У свою чергу, мало кому з іноземців відомо, що таке частівки, масляна, квас тощо.

Тимчасово безеквівалентні терміни. За своєю природою безеквівалентна лексика цього типу близька до слів-реалій. Її безеквівалентність обумовлена нерівномірним поширенням досягнень у галузі науки, техніки і в соціальній сфері, в результаті чого нововведення, притаманне практичному досвіду носіїв вихідної мови, якийсь час може бути практично невідомим носіям мови перекладу. Однак ця нерівність, як правило, нівелюється, і відповідний термін (дуже часто через транслітерацію) з'являється також і в мові перекладу. Порівняйте: грейпфрут (від англ. *grapefruit*), комп'ютер (від англ. *computer*), дисплей (від англ. *display*). Другим за своєю продуктивністю способом створення еквівалентів для тимчасово безеквівалентної термінології, мабуть, є калькування. Наприклад, така популярна характеристика побутової та іншої техніки, як (англ.) *foolproof*, отримала в німецькій мові відповідність-кальку: *idiotensicher*.

Випадкові безеквіваленти. Ці лексичні одиниці позначають предмети і явища, наявні в практичному досвіді як носіїв вихідної мови, так і носіїв мови перекладу, але в останньому з будь-яких (не завжди зрозумілих причин) не отримали свого найменування. Так, наприклад, в українській мові немає спеціальних позначень для відрізків доби, які в німецькій мові позначаються

так, як Vormittag (час із ранку до полудня), Nachmittag (час між полуднем і вечерею), Spätnachmittag (час близько 6-ї вечора). Так само «безпричинно» відсутні в українській мові лексичні відповідності таких німецьких слів, як Windei (яйце, знесене птахом, без шкаралупи), Schnapszahl (число, яке складається з однакових цифр), Beifahrer (пасажир вантажного автомобіля, що сидить поруч із водієм) і ряд інших.

Найбільш загальним поясненням випадкової лексичної безеквівалентності може слугувати посилення на широко відому теорію лінгвістичної відносності, відповідно до якої різні мови по-різному формують картину світу для людей, що говорять ними (або, висловлюючись із деякою часткою образності, по-різному «членують» світ). При цьому деякі мови можуть «не помітити» якісь деталі дійсності і залишити їх без позначення. Окремо ж кожен із таких випадків очевидного пояснення не має.

Структурні екзотизми. Ця група безеквівалентних лексичних одиниць вихідної мови подібна до випадкових безеквівалентів тим, що позначені ними предмети і явища наявні також і в практичному досвіді носіїв мови перекладу, але теж не мають у ньому позначень, як і у випадку з випадковими безеквівалентами. Відмінність структурних екзотизмів від випадкових безеквівалентів полягає в тому, що їх відсутність підлягає поясненню. Воно зводиться до того, що мова перекладу просто не має засобів, які були б аналогічні засобам вихідної мови і дозволяли створити досить компактне позначення для зазначених предметів або явищ. Так, наприклад, німецьке словотворення в певних випадках дозволяє позначити одним складним словом досить тонкі деталі оточуючої нас дійсності, в той час як в українській мові для цього потрібна розгорнута характеристика. Порівняйте:

Wunschdenken – мислення, яке визначається бажанням людини і ігнорує реальність.

Anlernberuf – професія, освоювана шляхом короткострокового навчання безпосередньо за місцем роботи.

Zweckoptimismus – напускний оптимізм, який демонструють з певною метою.

І німецька, і українська мови мають засоби префіксально-суфіксального словотвору, які кожній із цих мов дозволили створити слова із несхожими засобами іншої мови. Значення цих слів можуть бути передані в іншій мові тільки за допомогою більш-менш громіздких словосполучень:

unverwechselbar – те, що ні з чим не сплутаєш;

erheiraten (etw.) – набувати щось через одруження (заміжжя);

einheiraten (in etw.) – шляхом шлюбу увійти в щось (наприклад, у сімейне підприємство);

wegloben (jmdn.) – звільнитися від когось (поганого працівника), надавши йому гарні рекомендації на іншу роботу;

відлюбити – nicht mehr imstande sein erneut zu lieben;

перестаратися – des Guten zuviel tun;

недописати – nicht zu Ende schreiben.

Лексичні одиниці вихідної мови із неможливою для мови перекладу словотвірною структурою порівняно з вихідною мовою і мовою перекладу при погляді з боку мови перекладу мають досить незвичний вигляд, тому можна сказати, екзотично. Ми називаємо їх структурними екзотизмами [28].

Таким чином, відповідно до їх природи ми виокремлюємо чотири класи лексичних одиниць вихідної мови, які не мають лексичних відповідників у мові перекладу.

1.9 Перекладацькі помилки

Наведемо один цікавий приклад стосовно до перекладацьких помилок. До суду звернувся автор більш раннього перекладу одного англomовного роману із звинуваченням автора його нового варіанта в плагіаті. Як «незаперечний» доказ, що підтверджував звинувачення, експертами-філологами був представлений список перекладацьких помилок, допущених

першим перекладачем і повторених іншим. Адже кожному зі шкільного досвіду відомо, що багато однакових помилок – це ознака списування.

Однак суд призначив повторну експертизу, у якій взяла участь велика кількість студентів старших курсів перекладацького факультету. Учасникам експерименту було роздано один і той самий текст, який вони самостійно переклали, зробивши при цьому досить багато однакових помилок.

Зокрема, було неспростовно доведено, що нерідко перекладацькі помилки мають двояку, суб'єктивно-об'єктивну природу: з одного боку, вони, зрозуміло, обумовлені недостатньою кваліфікацією перекладача, з іншого – викликані певними «провокуючими» чинниками вихідного тексту.

Про такі «пастки» в початковому тексті перекладач повинен знати. Найчастіше це певного роду лексичні одиниці (слова і стійкі словосполучення), про які ми й розповімо далі.

Що стосується звинувачення у плагіаті, то суд відкинув його на підставі результатів експерименту.

1.9.1 «Хибні друзі перекладача»

Це найбільш відомий клас лексичних «провокоаторів», про які чимало написано. До них належить чимала частина так званих інтернаціоналізмів – лексичних одиниць вихідної мови, подібних за звучанням і / або написанням до лексичних одиниць мови перекладу. «Хибні друзі перекладача» – це ті інтернаціоналізми у вихідній мові, які повністю або частково не збігаються за значенням зі своїми звукобуквеними аналогами вихідної мови. Недосвідчені перекладачі нерідко потрапляють у пастки фонетичної подібності, під якими приховуються істотні семантичні відмінності.

«Хибні друзі перекладача» поділяються на чотири основних типи.

До першого типу належать слова вихідної мови, співзвучні зі словами мови перекладу, але повністю суперечать з ними своїм значенням:

der Termin – не термін, а 1) строк; 2) судове засідання; 3) домовленість про зустріч.

das Feuilleton – не фейлетон, а літературний відділ у газеті чи журналі. (В Австрії також газетна стаття, фейлетон).

der Dramaturg – не драматург (письменник, який створює п'єси), а завідувач літературної частини театру.

До наступної групи «хибних друзів перекладача» належать такі багатозначні слова вихідної мови, в яких частина значень збігається зі значенням зовні схожого слова мови перекладу, а частина значень не збігаються. «Хибні друзі» цього типу зустрічаються частіше, ніж ті, які належать до першого типу:

der Referent – не лише 1) референт (посадова особа), але і 2) доповідач;

der Ingenieur – не лише 1) інженер (Diplomingenieur), але і 2) технік (фахівець із середньою освітою);

komisch – не лише 1) комічний (смішний, кумедний, потішний), але і 2) розм. дивний (ein komisches Gefühl).

До наступної групи «хибних друзів перекладача» належать лексичні одиниці вихідної мови, в яких є подібне за звучанням або написанням слово в мові перекладу, що є одним зі своїх значень еквівалентом слова мови перекладу, однак у того самого слова мови перекладу є ще одне або кілька значень, що не мають нічого спільного зі своїм звуковим (буквеним) аналогом у вихідній мові. Наприклад:

Der Radiator – радіатор (нагрівальний прилад), але не радіатор автомашини (німецькою der Kühler).

Die Navigation – навігація (кораблеводіння), але не навігація у значенні «судноплавство», «мореплавство» (по-німецьки: Schiffahrt) і також не навігація у значенні «судноплавний сезон» (німецькою: Schiffahrtssaison).

Die Amortisation – амортизація у значенні «поступове зниження цінності в результаті зношування» (екон. термін) і 2. Амортизація у значенні

«поступове зниження боргів» (екон. термін), але не амортизація у значенні «пом'якшення поштовхів» (техн. термін німецькою: Stoßdämpfung).

Особливу групу «хибних друзів перекладача» становлять назви міри, ваги та інших величин виміру, співзвучні у вихідній мові і мові перекладу, але не збігаються за кількістю:

Das Pfund – 500 г, в той час як український фунт 409,5 г.

Der Zentner – в Німеччині – 50 кг (100 німецьких фунтів); в Австрії і Швейцарії Zentner дорівнює 100 кілограмам.

Співвідношення значень співзвучних слів двох різних мов може бути точно таким, як і співвідношення інших взаємоеквівалентних слів вихідної мови і мови перекладу: тобто частково збігатися і частково не збігатися. Як приклад можна навести запозичене з англійської слово Hooligan. В українській мові хуліганом називають людину, яка своїми діями демонструє явну неповагу до суспільства і особистості, грубо порушує громадський порядок. У Німеччині ж словом Hooligans називають головним чином безчинствуючих футбольних уболівальників, що приходять на футбол, щоб влаштувати побоїще з уболівальниками іншої команди. Порівняйте:

Beim Weltmeisterschafts-Qualifikationsspiel zwischen Italien und England in Rom zerlegten Hooligans von der Insel in der Innenstadt Kneipen und Geschäfte. Anschließend lieferten sie sich im Stadion eine Schlacht mit der Polizei. ("Spiegel").

Помилки на ґрунті «хибних друзів перекладача» дуже живучі. Ось лише пара прикладів.

В одному з німецьких телефільмів із закадровим українським текстом персонаж, молодий здоровий і тупий лобуряка, розвалившись у ліжку з дівчиною, скаржиться їй (в українському перекладі): «Мій старий ніяк не заспокоїться – мріє, щоб я став академіком».

В іншому фільмі один німецький офіцер говорить іншому (знову ж таки в українському перекладі): «Та це саме наша офіціантка. Вона сьогодні вранці подавала нам в казино макарони».

Перекладачів не збентежила навіть ситуативна безглуздість їхніх перекладів. Хто може вимагати від молодого бовдура, щоб він став академіком (!)? Хто подає в казино (гральному будинку) макарони? Та ще вранці! Зіштовхнувшись із такою безглуздістю, треба б було засумніватися в правильності перекладу і хоча б звернутися до словників, в яких чорним по білому написано, що Akademiker – це людина з вищою освітою, а Kasino – офіцерська їдальня. Однак «гіпноз» оригіналу буває занадто сильний, і часто йому «підіграє» самовпевненість мовних посередників, яку часом не в змозі похитнути навіть очевидна безглуздість перекладу [28].

Практичні вправи

Вправа 1. Перекладіть висловлювання, багато з них (але не всі) містять лексичні одиниці типу «хибні друзі перекладача».

1. Bundestag und Bundesrat haben bei der Ratifizierung des Maastricht – Vertrages eine EntschlieÙung gefasst worin sie die strikte Auslegung der Kriterien (für die Einführung des Euro) verlangen. Diese Formulierung hat das Bundes Verfassungsgericht übernommen. Hier gibt es eine Festlegung, die nicht ohne weiteres aus politischer Opportunität übersprungen werden darf. („Focus“). 2. Alle seine Gebrechen sind von seiner sitzenden Lebensweise. Bewegung wäre für ihn die beste Medizin. 3. Diese ganze Prozedur, die vor vielen Jahren vielleicht auch sinnvoll war, ist heutzutage nichts als eine bürokratische Routine. 4. Albert Lazarus war seit einunddreißig Jahren Lektor eines großen Frankfurter Verlages, seit zwölf Jahren Cheflektor (J.M. Simmel. Liebe ist nur ein Wort). 5. Diese Fragen hätte man in einer intimen Unterredung besprechen und damit den Skandal verhindern können. 6. Mein neuer Bekannter ist ein großer Kenner der russischen literarischen Szene. 7. Die letzten Entlarvungen in der Presse haben eine große Verwirrung im Regierungslager verursacht: weder der Regierungschef noch die betreffenden Minister wissen, was sie zu den vorgebrachten Beschuldigungen sagen sollen. 8. Bei der darauf folgenden Auseinandersetzung wurde mein Kollege

sehr massiv. 9. Nach einigen Stunden der Übung hatten wir schon eine gewisse Routine. 10. Sie kaufte ein Pfund Apfelmarmelade. 11. Viele Jahre lang war er Baureferent in der Stadtverwaltung. 12. Meine Nichte trat in die Fußstapfen ihres Vaters, eines bekannten Kinderarztes. Jetzt ist sie schon Kandidat der Medizin. 13. Sein Armeedienst endete mit seiner Degradierung. Er kehrte nach Hause als einfacher Soldat zurück. 14. Er ist ein guter Fußballspieler, gehört aber nicht zu der ersten Garnitur der Nationalmannschaft. 15. Der Photograph hat sich mit seinen Aktbildern einen Namen gemacht. 16. Auf den Vorschlag ihres Chefs reagierte sie mit großer Reserve. 17. Pressefreiheit ist in unserem Land nicht länger nur bloße Deklarationen, sondern eine im Gesetz und in der täglichen Praxis verankerte Realität. 18. Zunehmende nationalistische Stimmungen in den meisten europäischen Staaten waren für die erste Dekade des zwanzigsten Jahrhunderts sehr typisch. 19. Der Übergang zur freien Marktwirtschaft in allen ehemaligen sozialistischen Ländern wird leider mit der sozialen Demontage begleitet. 20. Die gewählte poetische Diktion des Dichters kommt nicht immer beim Publikum an. 21. Dieser Maler hat als Porträtist Bedeutendes geleistet. 22. Nach seinem geschäftlichen Misserfolg im Großhandel hat er sich im Detailhandel versucht. Aber ich bezweifle, dass etwas daraus geworden ist. 23. Sie bestellt Bücher für ihre Kinder mit Hilfe dieses Almanachs. 24. «Ihr untersteht ja nicht einmal der Militärgerichtsbarkeit, so verrückt das ist. Kriegerrechtlich seid ihr Zivilisten. Das erleichtert andererseits eine Intervention von oben». (D. Noll. Die Abenteuer des Werner Holt) 25. Ursprünglich dienten Diäten dazu, auch minderbemittelten Volksvertretern... die Wahrnehmung eines parlamentarischen Mandats zu ermöglichen, ohne deshalb am Hungertuch nagen zu müssen. Parlamentarische Tätigkeit sollte kein Privileg der Reichen sein. Die heutige Diäten-Praxis in den Parlamenten der BRD verfälscht diesen Grundsatz auf eine grotesk anmutende Weise. („Die Wahrheit“). 26. Die neue Regienmai ist entschlossen eine Deflationspolitik zu betreiben. 27. Der Abgeordnet machte aus seiner opportunistischen Einstellung keinen Hehl. 28. Die japanischen Volleyballspieler spielten intelligenter und schneller als die körperlich überlegenen Ukrainer. 29. In

seinen unbegründeten Beschuldigungen respektiert der Parteiideologe weder das Talent noch die Integrität des Schriftstellers. 30. Nach und nach setzte sich in der Öffentlichkeit und in den regierenden Kreisen die Erkenntnis durch, dass die Politik des kalten Krieges nicht opportun war. 31. Sie empfing ihren Freund in ihrem Appartement. 32. Reden Sie bitte keine Phrasen! Ich will nur Sachliches hören. 33. Dieses Land exportiert landwirtschaftliche Produkte zu Dumpingpreisen. 34. Es ist unverkennbar, dass sich die potent gewordenen Sozialdemokraten immer stärker als Partner einer Regierungskoalition empfehlen. 35. Ich finde sein Benehmen einfach provokant. Will er vielleicht auf eine Kollision ankommen lassen? 36. Dein Freund ist ein komischer Kauz, und die Geschichte, die er eingebrockt hat, kommt mir auch ziemlich komisch vor. 37. Sein Referat machte auf die meisten Tagungsteilnehmer einen starken Eindruck. 38. Kondensierte Milch ist ein kalorienreiches Produkt. 39. Der Firmeninhaber ist zur Zeit beschäftigt: er hat eine Konferenz mit seinen Geschäftspartnern. 40. Du sollst das Eingeweckte in die Kammer bringen. 41. Ihr Mann ist Professor und leitet meines Wissens ein Referat im Bildungsministerium. 42. Ich kaufte ein Band mit literarischen Porträts bedeutender Wissenschaftler.

1.9.2 «Пастки внутрішньої форми»

Внутрішня форма слова – ознака реалії, покладена в основу її мовної назви. Наприклад, внутрішньою формою іменника склянка «скляна посудина циліндричної форми, без ручки, призначена для пиття, зберігання рідини тощо» є ознака «скляна». Отже, той, хто вигадав цю назву, взяв до уваги матеріал, з якого зроблено предмет. Внутрішня форма слова є мовною універсалією, тобто властива абсолютно всім словам усіх мов світу. Називаючи ту саму реалію (денотат), носії різних мов нерідко використовують різні ознаки, причому не завжди істотні. Так, квітка родини гіацинтових в українській мові – пролісок. Українець при номінації використовує той факт, що квітка росте у лісі. Порівняємо

внутрішню форму назв проліска в інших мовах: німецьке Schneeglöckchen (буквально «сніговий дзвіночок»), англійське snowdrop («снігова крапля»). Наукова назва проліска Galánthus буквально означає «молочна квітка» (з давньогрецьког gála «молоко» і ánthos «квітка»). Внутрішня форма може повністю збігатися з лексичним значенням слова (бракороб, водонос, скрипаль), бути вужчою, ніж лексичне значення (столяр – крім столів, столяри виготовляють й інші вироби з дерева), бути ширшою за лексичне значення (водосховище – це не будь-яке сховище для води, а лише «штучне водоймище, створене шляхом перегороджування греблею річки для зберігання та регулювання запасів води»), а також суперечити лексичному значенню (білка – ці тварини, як правило, руді; пор. ще вислови гарматний постріл, кольорова білизна, червоне чорнило). Суперечність між внутрішньою формою та лексичним значенням наявна у словах із переносним, метафоричним значенням (небожитель «видатний митець або науковець, недоступний для простих смертних»).

Отже, внутрішня форма лексичної одиниці – це її внутрішня будова, структура, утворена коренем слова (у випадку із складним словом – коренями), суфіксами і префіксами або поєднанням декількох слів, якщо мова йде про лексичні одиниці у формі стійкого словосполучення. Внутрішня форма, якщо вона не стерлася в результаті історичних перетворень, що відбуваються в мові, здатна вказати нам, яку з численних характеристик предмета дана мова «обрала» як маркер, його відмінну ознаку.

Пастки для перекладача з боку внутрішньої форми мають у випадках, коли лексема вихідної мови і лексема мови перекладу, маючи аналогічні внутрішні форми, володіють різними денотативними значеннями. Так, наприклад, німецький футбольний термін Freistoß усупереч спорідненості внутрішніх форм не відповідає українському футбольному терміну вільний удар, а означає будь-який призначуваний суддею удар, який пробивають без перешкод із боку суперника, цьому в українській термінології відповідають і вільний, і штрафний удар. Якщо у німця виникає необхідність більш

диференційованого позначення, він вживає словосполучення *direkter Freistoß* (штрафний удар) і *indirekter Freistoß* (вільний удар). Логіка цих термінів така: *direkt* означає, що цим ударом дозволяється безпосередньо забивати м'яч у ворота, *indirekt* – що цього робити не дозволяється, і гол, забитий (безпосередньо) після такого удару, не зараховується. Що стосується німецьких футбольних репортажів, то там штрафний удар найчастіше позначається просто словом *Freistoß*.

Із зазначеного видно, що внутрішня форма сама по собі має певну логіку. І ця логіка інколи заводить у пастку навіть лінгвіста. Так, наприклад, у словнику за редакцією О. І. Москальської німецький футбольний термін *Freistoß* помилково переданий російським словосполученням *свободный удар*.

Трапляються і просто нелогічні внутрішні форми, тобто такі внутрішні форми, власний зміст яких не відповідає тому, що вони позначають. З історії військового перекладу відомий випадок, коли неадекватна внутрішня форма лексичної одиниці зіграла злий жарт із перекладачем. Німецьке словосполучення *spanische Reiter* позначає один із видів інженерних загороджень: їжаки з колючого дроту. Однак перекладене воно було дослівно і тому помилково: іспанська кавалерія (хоча справа була на радянсько-німецькому фронті під час Другої світової війни, коли кавалерія майже не застосовувалася). Іноді внутрішня форма, що змінює значення слова, обирається спеціально для того, щоб «облагородити» те чи інше не дуже популярне явище або не дуже приємну назву. Так, наприклад, у Німеччині будинки для престарілих з певного моменту стали іменуватися *Feierabendheim* (замість колишнього *Altersheim*). «Логіка» цього нового найменування була такою: *Feierabend* (час після робочого дня) – *Feierabend des Lebens* (послятрудоий період життя) → *Feierabendheim* (будинок, де живуть люди, які чесно відпрацювали усе своє життя). Однак ця «красива» логіка перейменування була зовсім неочевидна для тих, хто, не знаючи останніх реалій НДР, зустрів це слово вперше. Керуючись більш простою

логікою, майбутні перекладачі перекладали це складне слово словосполученнями одноденний будинок відпочинку, або вечірній будинок відпочинку (профілакторій).

Усі ці приклади підтверджують зазначене, що логіка внутрішньої форми слова, її власний «сенс» можуть вступати у протиріччя з його денотативним значенням. Якби ми в перекладі наслідували лише логіку внутрішньої форми, то німецьке *Brustkorb* треба б було перекладати не словосполученням грудна клітка, а словосполученням грудна корзина, слово стрілки (годинника) – не словом *Zeiger*, а словом *Pfeilchen*. Але ми не робимо цього і (за рідкісними винятками) орієнтуємося не на внутрішню форму, а на денотат. Останнє не пов'язано з особливими труднощами, коли йдеться про речі, досить відомі звичайним, «середнім» людям. Але коли в тексті фігурують поняття зі спеціальних галузей, суть яких перекладачеві недостатньо зрозуміла або ж більш-менш зрозуміла, але перекладач не знає термінологічних відповідників мови перекладу, йому доводиться «чіплятися» за внутрішню форму термінів як єдину даність. Саме тому найбільш часто перекладачі потрапляють в «пастки внутрішньої форми», маючи справу зі спеціальними текстами, що містять спеціальну термінологію. Так, наприклад, зустрічаючи в німецькому військовому тексті термін *Verband*, неспеціаліст чисто інтуїтивно намагається перекласти його українським словом з'єднання, керуючись аналогією внутрішньої форми, а перекласти треба терміном підрозділ або частина, оскільки в бундесвері терміном *Verband* позначають відносно невелике формування (батальйон, полк), а в українській армії терміном з'єднання позначають великі формування (дивізія, корпус). Що ж до перекладу на німецьку українського військового терміна з'єднання, то його необхідно передавати терміном *Großverband*. Таким чином, перекладається термін *Panzerartillerie* – не броньована, а самохідна артилерія, *leichtes Maschinengewehr* – не легкий, а ручний кулемет, *schweres Maschinengewehr* – не важкий, а станковий кулемет. Це ті випадки, коли внутрішня форма лексеми обігрується і через це набуває суттєвого змісту.

1.9.3 «Забуті значення» багатозначних слів

У своїй книзі, присвяченій мистецтву художнього перекладу, К. І. Чуковський згадує такий повчальний випадок: «Чудовий перекладач Валентин Сметаніч (Стенич) під час перекладу з німецької мови французького роману Шарля-Луї Філіппа зобразив у ньому, як молода онука, посилаючи з Парижа гроші своєму старому дідусеві, що живе в сільській глушині, дає йому таку неймовірну пораду: – Сходи на ці гроші до дівчаток, щоб не обтяжувати бабусю.

Ця фраза визначила подальше ставлення перекладача до героїні. Він вирішив, що життя в Парижі розбестило її, і всім її подальшим вчинкам надав відтінку цинізму. Яке ж було здивування перекладача, коли через кілька років він познайомився з оригіналом і побачив, що онучка, посилаючи дідусеві гроші, аж ніяк не пропонувала йому витратити ці гроші на розпусту, а просто радила взяти служницю, щоб бабусі було легше справлятися з домашньою роботою.

Навіть не маючи вихідного німецького тексту, можна з достатньою впевненістю припустити, що фактором, що підштовхнув перекладача до помилки, є одне із забутих перекладачем значень слова Mädchen, що, як правило, зазвичай стоїть у словниках на останньому місці. Порівняйте:

Mädchen, das; -s, - / vgl. Mädel /

1. Kind weiblichen Geschlechts oder junge weibliche Person bis zur Verheiratung 2. Geliebte, Freundin 3. veralt. Dienstmädchen

Очевидно, що пропозиція парижанки витратити гроші «на дівчину» мала на увазі не друге, а третє значення слова Mädchen.

Аналогічні «маловідомі» значення є і в інших багатозначних слів. Так, німецький прикметник feudal, крім значення «феодальний», означає ще й «аристократичний», а також «вишуканий», «шикарний», «чудовий». Відповідно (залежно від контексту) ми перекладемо:

1. Das Kapital übte eine zersetzende Wirkung auf die feudale Produktionsweise. Капітал надавав руйнівний вплив на феодальний спосіб виробництва.

2. Er fiel durch sein feudales Gebaren auf. Він кидався в очі своїми аристократичними замашками.

3. Sie wohnt jetzt in einer feudalen Villa. Тепер вона живе на шикарній віллі.

Оскільки слово feudal співзвучне українському феодальний, ми маємо право говорити про поєднання тут чинника «хибного друга перекладача» і чинника «забутого значення».

1.9.4 Лексична алегорія

Алегорія є непрямим способом вираження змісту, абстрактне поняття, що виражається через посередництво наочного предметного образу. Лексична алегорія – іносказання у формі слова або сталого словосполучення. У німецькій мові є безліч слів і стійких словосполучень, традиційно вживаних у невласних значеннях. Перекладачі, які не знають про це, нерідко стають жертвами цієї обставини.

Ось кілька прикладів традиційних лексичних іносказань:

blinder Passagier – безбілетник, «заєць»;

grüne Minna – машина для перевезення заарештованих, «Чорний ворон», воронок;

Sargnagel (шутл.) – сигарета;

Heimkino (шутл.) – телевізор;

Tapetenwechsel – зміна обстановки;

niete – порожнє місце, нуль (про людину);

lasche – болван, порожнє місце (про людину);

Blüte – прищ;

Ute Schachtel – (зневажливо) стара жінка, стара перечниця.

Особливим видом іноказань є власні імена, традиційно, вживані у переносних значеннях. Найчастіше таке зустрічається в розмовній мові. Наведемо декілька прикладів:

Otto m -s, -s 1. экземпляр, річ (про що-н., що відрізняється великими розмірами, викликає подив, захоплення тощо). Das ist vielleicht ein Otto, dieser Karpfen! // Die Kürbisse in seinem Garten sind ungeheuer

Ottos! // Seine Freundin hat einen strammen Otto, mächtigen Otto (великі груди). 2. den Otto haben – мати понос. 3. Otto Normalverbraucher – звичайний, простий смертний. Für Otto Normalverbraucher sind die Theaterkarten zu teuer. // Otto Normalverbraucher steht gewöhnlich um 6 Uhr auf.

Meier m: Mensch Meier! фам. вигук широкого вживання. Ось це так!, дідько забирай! а-ну, волоцюго! тощо. Die Fußballspieler klopfen ihrem Torwart begeistert auf die Schulter: „Mensch Meier, den Ball hast du aber hervorragend abgefangen!“ // Mensch Meier! Nun sehen wir dich wieder! // Mensch Meier, ist das ein Wetterchen!

Нерідко зустрічаються іноказання, в основі яких заміна назви об'єкта зазначенням його місцеположення:

Bonner Wasserwerk – im Bonner Wasserwerk – в бундестазі (будівля якого являє собою перебудовану водопровідну станцію);

die Hardthöhe – міністерство оборони ФРН (за місцем розташування);

Pullach – розвідувальне відомство ФРН (Bundesnachrichtendienst), розташоване в місті Пуллах під Мюнхеном ;

die Donaumonarchie - Австро-Угорська монархія;

Stadt an der Isar – Мюнхен;

Досить типові іноказання, в яких використовуються назви тварин, наприклад:

Ochse (віл) – дурень, бовдур, телепень, простак;

Gans (гусак) – дура, дурна жінка;

Biene (бджола) – дівчина;

Wurm, Würmchen (черв'як, черв'ячок) – малюк, карапуз, клопик;

weiße Maus (біла миша) – дорожній поліцейський;

Wetterfrosch (шутл.) – метеоролог.

Є стійкі лексичні іносказання інших типів, наприклад: der schwarze Kontinent (Африка), der gelbe Kontinent (Азія), der grüne Kontinent (Австралія), der Schlußmann (Torwart – воротар) тощо.

1.9.5. Неспівзвучні географічні найменування

Як правило, передача географічних імен у перекладі не становить труднощів, оскільки вони відтворюються досить механічно шляхом транслітерації: іноді побуквено (Berlin – Берлін, London – Лондон). Однак звичка до механічного відтворення географічних назв у деяких випадках може зіграти з перекладачем злий жарт, оскільки зустрічаються географічні об'єкти, що мають у різних мовах неспівзвучні або малозвучні назви, наприклад:

die Ostsee – Балтійське море

der Peipussee – Чудське озеро

Memel – (іст.) Клайпеда

Düna – Зап. Двіна (латиських .: Daugava)

Auschwitz – Освенцим

Genf – Женева

Dünkirchen Дюнкерк

Laibach – (іст.) Любляна

Venedig – Венеція

Mailand – Мілан

Montenegro – Чорногорія

Неважко помітити, що географічні об'єкти з неспівзвучними у вихідній мові і мові перекладу назвами, як правило, знаходяться в зонах, де відбувалися найбільш інтенсивні контакти та/або зіткнення етносів. Деякі географічні об'єкти при цьому переходили з рук у руки або служили

одночасно кільком етносам. Не дивно, що в такій ситуації кожен етнос давав їм своє ім'я або «перелицьовував» наявні найменування на свій національний кшталт, часом так, що від старої назви мало що залишалося.

1.9.6. Лексичні «пастки»

Єдина порада, яку можна дати перекладачеві у зв'язку із небезпекою стати жертвою лексики, що провокує перекладацькі помилки, зводиться до гасла: Пильність і самокритичність! І нехай ця порада не здасться порожньою банальністю. Адже в багатьох випадках перекладацька помилка, образно кажучи, залишає «шрами на тілі перекладу», а, отже, при більш-менш уважному погляді видна навіть у тих випадках, коли ми не маємо тексту оригіналу.

Так, свого часу по телебаченню транслювався багатосерійний фільм із Німеччини, у перекладі якого було чимало помилок. В одному з епізодів офіцер абверу (військової розвідки нацистської Німеччини) піддає надзвичайно тяжким фізичним випробуванням військовополоненого з метою завербувати його у шпигуни. Той демонструє неймовірну силу і витривалість. Офіцер каже своєму товаришеві по службі: «Ах, якби до цієї сили та ще трохи інтелігентності, це був би незамінимий агент». Безглуздість слова «інтелігентність» у даному контексті не зупинила перекладача. Адже це був досить зрозумілий сигнал невдалості перекладу! Конкретно – сигнал про те, що перекладач став жертвою «хибного друга перекладача»: die Intelligenz означає розум, інтелект; (розумовий) розвиток, (культурний) кругозір; зрозумілість, тямущість, здатність; інтелігентність, освіченість, ерудиція. Очевидно, що перекласти вислів офіцера треба було (приблизно) так: «Якби до цієї сили та трохи розуму ...».

Отже, щоб уникнути лексичних пасток, треба перевіряти за словниками і довідниками значення, здавалося б, вже добре знайомих слів і стійких словосполучень. Цього не потрібно соромитися, оскільки на вищеописаних

«простеньких» лексичних підступах попадалися навіть перекладачі з солідним професійним стажем через те, що їм у якийсь момент не вистачило вимогливості до себе.

Практичні вправи

Вправа 2. Перекладіть висловлювання, що містять усі описані види лексики, що провокують перекладацькі помилки.

1. Man hat ihm seine Forderung aus Gründen der Billigkeit zugestanden. 2. Seit drei Jahren ist er als Intendant des regionalen Fernsehens tätig. 3. Die Freunde haben zwei Bier und zwei Portionen Sardellen bestellt. 4. Alle Fahrzeuge des Speditionsbetriebes waren voll ausgelastet. 5. Ein anderer wäre dafür anständig bestraft worden. Aber unser Kumpel ist ungeschoren davongekommen. Er hat ja einen Jagdschein. 6. Seine Entschuldigung war eine billige Ausrede, die er sich unterwegs zurechtgelegt hatte. 7. Zum Mittagessen gab es Obstsalat und Koteletts mit Bratkartoffeln. 8. In der letzten Spielminute verwandelte der Mittelläufer der Gastmannschaft einen Freistoß zum Ausgleich. 9. Siebenbürgen ist ein Gebiet mit gemischter Bevölkerung. Dort leben Rumänen, Ungar und Deutsche. 10. Ganze zwei Wochen brauchte die Sowjetarmee, um die millionenstarke japanische Quantungarmee zu zerschlagen. 11. Seine Frauengeschichten sind reine Angabe. 12. Die Unterschiede zwischen den beiden Texten waren nur, verbaler Art, in ihrem Sinngehalt aber fast identisch. 13. Die Wahlniederlage dieser politischen Partei hatte zur Folge, dass ihre Basis zusammengeschrumpft ist. 14. Sie verbringt ihre Urlaubstage am Plattensee in Ungarn. 15. Die Organisation der Europameisterschaft war perfekt. Alle Akteure waren auf der Höhe: sowohl die Aktiven, als auch die Unparteiischen und Sportfunktionäre. 16. Nach B sechs Jahren Arbeit als kaufmännischer Angestellter in einem Großhandelsunternehmen hat er sich selbständig gemacht. 17. Er diente als Feldjäger in der Bundeswehr. 18. Nach dem Armeedienst ist er Matrose auf einem Schiff der weißen Flotte geworden. 19. Nach langwierigen Verhandlungen konnten sic die beiden Parteien

endlich einigen und einen Vergleich schließen. 20. In da europäische Konzert einzutreten, darauf ist unsere Politik gerichtet 21. Viele deutsche Zeitungen schrieben von diesem Riesenpilz, der fast einen Viertelzentner wog. 22. Hydrologen haben in dieser Gegend große unterirdische Süßwasservorräte entdeckt. 23. Stefan Zweig schrieb einmal über Balzacs Werke, dass man sie in alle Länder transponieren könnte, weil sie elementare Leidenschaften schildern. 24. In einer Bar im Hafenviertel kam es diese Tage zu einer wüsten Schlägerei unter den blauen Jungs. Die Hafenpolizei musste eingreifen. 25. Er ist ein großer Anhänger des weißen Sports. 26. Setz dich an meine grüne Seite! 27. Im schwarzen Bayern werden in den Landtag die Schwarzen gewählt. 28. Für seine Schulleistungen wurde mein Neffe mit mehreren blauen Briefen «ausgezeichnet». 29. Die Währungsreform ist schon deshalb notwendig, weil sehr viele Blüten im Umlauf sind. 30. Der Soldat war zwei Wochen im Bau, und das hat seine erzieherische Wirkung nicht verfehlt. 31. Das ist vielleicht eine patente Lösung. 32. Anfang Juni 1944 eröffneten die Alliierten endlich die so genannte Zweite Front. Ihre Truppen überwand den Ärmelkanal und landeten am 6.6.1944 in Nordfrankreich. 33. «Was tun?» war zu allen Zeiten die Gretchenfrage russischer Intellektuellen. 34. Seit die Umfragedaten für Rot-Grün auf Regierung stehen, bildet sich ein neuer Block in Bonn. Kein Streit zwischen Genossen und Bündnisgrünen¹, lautet die Parole... Deutliches Signal für neue Einigkeit: die Forderung von Rot und Grün an Bundesfinanzminister, endlich zurückzutreten («Focus»). 35. Kurz vor dem ersten Weltkrieg siedelte der Schriftsteller von Lemberg nach Preußburg über, 97 das zu jener Zeit auch zur k. u k. Monarchie gehörte. Dort verbrachte er seine letzten Lebensjahre. Er wohnte im zweiten Stock eines alten Fachwerkhauses am Ufer der Donau. 36. Dann geht er langsam zwei Querstraßen weiter, biegt um eine Ecke und noch eine, versucht sich an die Gegend zu erinnern und an die Zeit, als er hier ein paarmal mit seinem Käfer durchgefahren ist (G. Karau. Go oder Doppelspiel im Untergrund). 37. Faules Meer ist 2400 Quadratkilometer groß und im Mittel nur 1,5 m tief. 38. Die Bergleute setzten Stützen zwischen dem Hangenden und Liegenden, um die

Strecke vor dem Einbruch zu bewahren. 39. Lüttig ist die Hauptstadt einer gleichnamigen ostbelgischen Provinz. 40. Die Laperousestraße ist nach dem berühmten französischen Seefahrer Graf de Laperouse benannt. 41. Aus einer solchen Entfernung konnte ich das polizeiliche Kennzeichen des Fahrzeuges nicht erkennen. 42. Der Tag war frostig und sonnig, und der Rauch aus den Kaminen stieg aufwärts in den blauen Himmel.

Вправа 3. Класифікуйте «провокуючу лексику» із попередньої вправи відповідно до положень теоретичних коментарів («хибні друзі перекладача», «пастки внутрішньої форми» тощо).

2 ОСОБЛИВОСТІ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У НІМЕЧЧИНІ

2.1 Невербальні тонкощі спілкування з німцями

Щоб освоїти будь-яку іноземну мову, ми вчимо граматику, лексику, порядок слів, тренуємо вимову. Але у міжкультурному спілкуванні є ще один цікавий елемент, який потребує окремої уваги – це невербальні засоби комунікації (інтонації, жести, міміка). У цьому розділі мова йтиме про деякі особливості, які супроводжують мовну поведінку носіїв німецької мови. Деякі з них універсальні і добре відомі, інші - виражені не настільки яскраво. Але в будь-якому випадку ці невербальні сигнали дуже важливі для взаємного розуміння і гармонійного спілкування в німецькомовному середовищі.

При зустрічі в ділових і офіційних ситуаціях, при знайомстві з новими людьми і при прощанні прийнято тиснути руки всім – і чоловікам, і жінкам. Якщо ви покидаєте захід, на якому є багато малознайомих людей, то потиснути руку і попрощатися досить лише з тими, кого ви знаєте добре, всім іншим достатньо помахати рукою. Близькі друзі і родичі вітають один одного обіймами, притискаючись щоками, але, як правило, без виражених поцілунків. Взагалі, рукостискання - одне з головних видів привітань. Воно відіграє велику роль у спілкуванні. Чоловіки тиснуть один одному руки, коли вітаються, прощаються і в процесі розмови. Цей ритуал демонструє ставлення до співрозмовника: якщо рукостискання міцне, значить ставлення хороше. Жінки в якості привітання можуть торкатися щокою до щоки, якщо вони добре знайомі. Махаючи рукою при вітанні або прощанні німець рухає з боку в бік зігнутою в лікті або витягнутою рукою. У нашій країні більше прийнято махати рукою вперед-назад.

Під час розмови у німців прийнято дивитися тому, хто говорить в очі, це ознака уваги до співрозмовника. Людей, які не звикли до такої уваги, це може спочатку дещо бентежити. Слухаючи співрозмовника, німці, як

правило, використовують слова "ja" і "ok", причому "ok" не обов'язково виражає згоду, а може просто виступати як сигнал «я тебе зрозумів».

У Німеччині, коли люди стукають у двері, то чекають відповідної реакції, а не відкривають двері і питають дозволу увійти. Якщо за дверима тиша, то і відкривати її сенсу немає. Схожою є ситуація, наприклад, в магазині, якщо людина заходить, а продавець чимось зайнятий. Як правило, він привітається і скаже "Ich bin sofort bei Ihnen". Якщо ж він цього не сказав, все одно прийнято почекати - дуже ймовірно, що вже через пару секунд він закінчить свою справу і сам звернеться до людини із запитанням "So, wie kann ich Ihnen helfen?". Досить часто виникає ситуація, коли ви засміялися у відповідь на певний факт, тому що цей факт досить смішний, або співрозмовник його цікаво розповів. Іншими словами, вам просто сподобалося, як саме співрозмовник висловив свою думку – і ви смієтеся саме над цим, не ставлячи при цьому під сумнів істинність самого повідомлення. Співрозмовник-німець швидше за все розцінить ваш сміх як ознаку, що ви не сприйняли його слова всерйоз – і зреагує приблизно так: "Doch! So ist es!"-"Ні, це правда так!". На це можна примирливо відповісти "Ja, ich glaub's dir, ich fand nur lustig, wie du das ausgedrückt hast!".

Дуже важливе значення німці приділяють правилам, нікому з них і в голову не прийде, наприклад, переходити дорогу на червоний сигнал світлофора. І навіть якщо дорога зовсім вільна, вони будуть стояти і чекати зеленого світла. У Німеччині можна спокійно переходити дорогу на пішохідному переході, водії обов'язково зупиняться, щоб Вас пропустити.

У невербальному спілкуванні мають значення колір одягу та манера її носити. Німці віддають перевагу зручному одягу та неяскравим кольорам. Що також може сказати, що німці досить практична нація, та на першому місці у них знаходяться більш важливі справи, аніж підбір одягу.

Висловлюючи своє схвалення в громадських місцях, німці стукають кулаками і ногами по твердій поверхні: кришці столу, підлокітникам або підлозі, свистять і кричать. Так, наприклад, прийнято подякувати викладача

за хорошу лекцію. Для того, щоб привернути увагу – піднімають руку. При цьому, особливість німецького жесту в тому, що долоня звернена вперед, на відміну в Україні – долоня повернена ребром вперед. Щоб відправити повітряний поцілунок, в німецькій традиції цілують кінчики пальців з внутрішньої сторони і завершують жест помахом руки вгору з піднятою долонею. В нашій традиції цей жест завершується відведенням долоні вправо приблизно до рівня очей [24, с. 265]. Досить цікаво німці рахують на пальцях. Зігнуті пальці лівої руки, починаючи з великого пальця, вони розгинають пальцями правої руки. В нашій країні пальці прийняту навпаки згинати. Пози у німців більш розкуті, що особливо помітно у молоді. Для німців звичайним є в громадському місці жувати, шарудіти фантиками, обгортками та голосно сякатися. Можливо, це змусить іноземного туриста червоніти, проте навколо ніхто навіть не зверне увагу на таку «невихованість». А все тому, що німці переконані: де б ви не знаходилися: в бібліотеці, на нараді, в ресторані – немає нічого ганебного в тому, щоб висякатися прямо на місці.

Просторова дистанція є важливим показником, який виділяє німців серед інших націй. Наприклад, інтимна зона у німців поширюється приблизно на відстань витягнутої руки. Якщо хтось без дозволу вторгається в інтимну зону, то це автоматично інтерпретується як неповага до людини. У Німеччині в разі близького контакту, наприклад в громадському транспорті або в черзі, люди починають неспокійно оглядатися або агресивно дивитися на людину, що наважилася порушити інтимну зону. Тому досить часто німці відмовляються заходити до переповненого транспорту. Міміка і емоції у німців не яскраво виражені, тому що їх демонстрація не є ознакою пристойної поведінки. У Німеччині непристойно голосно говорити, розмахувати руками, особливо в громадських місцях і на вулиці. Хоча діти в Німеччині можуть поводити себе вільно: вони можуть демонструвати емоції, грати в гучні ігри. Така поведінка вважається допустимою і не викликає роздратування у суспільства. В Німеччині не допускаються бійки і будь-який прояв агресії на вулиці, а кривдників суворо

карають. За некоректну поведінку передбачений штраф.

Отже, характерними рисами невербальної комунікації з німцями є стриманість у прояві емоцій, значна просторова дистанція, практично повна відсутність тактильної комунікації, скромність у виборі одягу та аксесуарів та досить обмежене і стримане використання міміки та жестів. Особливо важливе значення має рукостискання. Чим воно сильніше, тим більшим проявом поваги воно вважається. Німці завжди дивляться в очі співрозмовнику. Для німців звичайним є в громадському місці жувати, шарудіти фантиками, обгортками та голосно сякатися. Існує чимало жестів, які відрізняються за виконанням та значенням в україномовному середовищі, тому їх знання важливе для встановлення дружніх контактів.

2.2 Жести, притаманні виключно німецькій культурі. Заборонені жести

Як і кожна окрема нація Німеччина має певні особливості, які відрізняють її серед інших національностей. Це стосується також і невербальної поведінки. Під час спілкування німці часто використовують жести, які зовсім не зрозумілі представникам інших країн, тому що вони притаманні виключно німецькій культурі. Тому аби уникнути непорозумінь бід час бесіди, я наведу декілька прикладів жестів, які не можна зустріти в інших країнах.

Перший жест, про який я розповім – махати закритою долонею перед своїм обличчям. Цей рух означає: «Напевно, ти маєш мене за ідіота». Частіше всього він використовується коли людина хоче показати співрозмовнику наскільки безглуздою є ідея, про яку йдеться у розмові, або показати що його поведінка дивна. Іноді цей жест може стосуватися іншої особи, яка на даний момент відсутня.

Наступний жест – відтягування вказівним пальцем руки повіки. Якщо

ви помітили такий жест при розмові з німцем, він хоче сказати: “Я маю на увазі зовсім протилежне тому, що зараз сказав”. Тобто це знак сарказму. Цей жест важливий для того, аби співрозмовник у будь-якому разі зрозумів, що йдеться про сарказм. Проте, використовувати цей жест все ж варто лише в тому випадку, якщо людина справді добре розуміє, що таке сарказм та вдало його застосовує у тій чи іншій ситуації.

Якщо ви помітили, що ваш співрозмовник витягнув губи трубочкою, при цьому трохи нахиливши голову в бік, це не означає, що він зібрався робити селфі. Цей жест означає «я ще подумаю». Тим самим від дає сигнал, що ще не зовсім впевнений як відповісти чи відреагувати на конкретну ситуацію.

Наступний жест досить неоднозначний. Якщо німець уважно, не відриваючи погляду дивиться в вічі, при цьому вираз обличчя залишається без емоційним, це не гіпноз, не зневага і навіть не флірт. Просто німці завжди підтримують зоровий контакт. Навіть не тільки коли слухають, а й коли говорять. Проте це доказ того, що людина справді слухає вас. Хоча цей навик потребує вміння, оскільки часто підтримуючи зоровий контакт, людина може просто загубити суть розмови чи забути, що хотіла сказати. До того ж брехати або відверто лестити, коли тобі уважно дивляться в очі зовсім не легка справа. П'ятий жест у цьому рейтингу – кліпання очима під час привітання. Людина повільно заплющує очі, потім відкриває знову, при цьому похитує головою. Така форма привітання доволі часто використовується під час ділових зустрічей, з колегами або зі знайомими. Проте з близькими друзями доречніше потиснути руку або обійняти.

Ще один цікавий жест, який часто використовують німці – постукування пальцем по лобі (*sich an die Stirn tippen*). Цей жест має значення: «Ну що за ідіот». Він схожий на всім відоме прокручування пальцем навколо вуха. Проте зараз він дещо втратив свою актуальність, і не сприймається як груба образа. На противагу цьому, німецьке постукування по лобі може досить сильно образити вашого співрозмовника. Не треба

плутати з іншим жестом – ударити долонею по лобі (sich an die Stirn schlagen). Він зовсім не образливий, а означає, що співрозмовник щось згадав.

«Boooooah!». Цей унікальний жест можна використовувати аби передати широкий спектр емоцій, які треба підкреслити. Як це робиться: треба сказати "Booooo!" і при цьому закотити очі догори, а голову або навіть всю верхню частину тіла відхилити назад. Тут поєднано усе в одному: вербальний вислів, подив на обличчі, легкий порух голови назад сигналізують спантеличення, або розчарування, або повагу, або огиду. Але частіше всього це означає, що людина сильно вражена. При цьому, чим довше людина промовляє звук «О», тим сильніше її спантеличення або навіть шок. Найближчий еквівалент – англійське «wow!», хоча воно не передає такий широкий діапазон значень.

«Кулак на удачу». У багатьох англомовних країнах скрещування пальців означає, що людина бажає удачі. У Німеччині для цього існує спеціальний жест. Якщо хтось говорить: “Ich drücke dir die Daumen” і демонстративно ховає великий палець руки у кулак, це означає що він хоче побажати успіхів «Mit den Fingerknochen auf die Tischplatte klopfen». Одним із жестів, який може збити з пантелику людину, яка не добре розуміється в нюансах німецької культури, є те, що німці не аплодують в знак привітання чи вдячності за виступ. Замість цього вони стукають кулаком по будь-якій твердій поверхні, наприклад столу, і тупочуть ногами по підлозі. Необізнана людина може трактувати це як знак невдоволення. Раніше постукуванням по парті студенти привертали увагу вчителя на лекціях. Проте пізніше він став широко використовуватися в менш формальних ситуаціях. До речі, якщо тупотіння ногами це ознака позитивної оцінки, або привітання, то шаркання ногами – зовсім протилежне, тобто вираження негативного ставлення.

У кожній країні існують жести, використання яких може сильно образити чи розізлити того, кому вони були адресовані. Проте у Німеччині

використання таких жестів може коштувати значної суми грошей, оскільки за них передбачений штраф. Особливо, якщо людина проявила грубість на вулиці чи на автомагістралі. Покарання за грубість для водіїв в Німеччині - одні з найсуворіших в Європі. У кримінальному кодексі країни детально перераховані всі правопорушення, які можуть зробити надмірно емоційні автовласники. У Німеччині, якщо хочеш висловити свою неповагу до того чи іншого водія, і тим більше до дорожньої поліції, відразу готуй гаманець. Не має значення, образливе слово чи жест, платити все одно доведеться. А в деяких випадках, надмірно емоційні водії можуть отримати навіть тюремний термін за. Німецький автомобільний клуб навіть опублікував оновлений список-прейскурант на непристойні слова і жести на адресу інших водіїв.

Найсерйознішим покаранням за образу може стати рік тюремного ув'язнення, а за застосування фізичної сили водій може на два роки опинитися за ґратами. Найбільший грошовий штраф, який накладається на грубіяна за кермом, може досягати чотирьох тисяч євро.

На першому місці по використанню, усім відомий жест – витягнутий середній палець (Stinkefinger). Цю грубість судді оцінюють на суму від 600 до 4000 [29]. Така різниця викликана тим, що штрафи в ФРН виписуються в залежності від доходів автомобіліста. Адже для заможної людини 600 євро не проблема. А ось коли за задоволення показати середній витягнутий палець іншому водієві доведеться платити чотири тисячі євро, то тут німець подумає, чи варто з'ясовувати стосунки за допомогою непристойних жестів.

На другому місці - покрутити пальцем біля вуха (Vogel). Така примха коштує від 750 до 1000 євро, жест «A-Loch» – до 750 євро, а вдарити долонею по лобі (Scheibenwischer) – від 350 до тисячі євро . Цей жест вважається у німців синонімом слову “ідіот”. На третьому місці, здавалося зовсім невинний дитячий жест – показати язика. Проте для водіїв цей жест може обійтися в 150-300 євро.

Отже, Німеччина має свою унікальну невербальну мову. Завдяки своїм своєрідним, непритаманним іншим націям жестам, можна

легко визначити, що перед вами саме німець. Використання цих жестів при спілкуванні допоможе «стати своїм» та влитися до колективу. Щодо нецензурних жестів, то зрозуміло, що далеко не кожен конфлікт на дорозі доходить до суду і стягнення штрафу. І вже тим більше, щоб в Німеччині потрапити за образу у в'язницю – на дорозі або в якійсь іншій ситуації – потрібно дуже постаратися. Проте, незнання законів від відповідальності, не звільняє. Тому в Німеччині краще спочатку добре подумати, перш ніж показати якийсь образливий жест. До речі, стаття у кримінальному кодексі, що охоплює покарання за нецензурні вислови та жести діє не тільки на дорогах, а й в будь-яких інших життєвих обставинах.

3 МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, СПРЯМОВАНІ НА ПІДГОТОВКУ ВИКЛАДАЧІВ ПЕРЕКЛАДУ

3.1 Критерії відбору текстів для занять з практики перекладу

Дидактична доцільність

На занятті з практики перекладу доцільно використовувати тексти, які містять елементи, цікаві для перекладацького аналізу.

Доцільно використовувати текст:

- якщо при перекладі даного тексту студенти будуть вдосконалювати свою перекладацьку компетенцію;
- якщо він сприяє вдосконаленню та розширенню знань з рідної мови, з іноземної мови; який розширює країнознавчі та лінгвокраїнознавчі знання.

Аутентичність

Тексти для заняття з практики перекладу повинні бути такими, які дійсно зустрічаються (або можуть зустрітися) в перекладацькій практиці.

Вони повинні бути написані:

- носіями даної мови і тому не мати мовних помилок;
- бути типовими для даного виду текстів;
- бути завершеними;
- містити вказівку на джерело інформації та по можливості презентуватися у формі оригіналу.

Тематика

Текст повинен бути релевантним:

- щодо культури та комунікативних особливостей носіїв мови перекладу;
- узгоджуватися по можливості з майбутньою професійною діяльністю студентів;
- сприяти розширенню кругозору та поглибленню фахових знань студентів.

Рівень складності

Зміст тексту повинен відповідати рівню культурної та фахової компетенції студентів.

Мовні труднощі повинні відповідати мовній компетенції студентів.

Перекладацьке завдання та труднощі перекладу повинні відповідати перекладацькій компетенції студентів.

Технічні труднощі перекладу повинні відповідати ситуації, у якій знаходяться студенти.

Якщо текст занадто важкий, тобто не відповідає перекладацькій компетенції студентів, викладач знімає труднощі: студентам надаються паралельні та допоміжні тексти, проводиться детальний аналіз певних сторін тексту, дається певний фактичний матеріал для уведення в проблематику тексту і т.д.

Види текстів

На заняттях потрібно опрацьовувати тексти, які зустрічаються у перекладацькій практиці, в першу чергу інформативні тексти, так як більшість перекладачів працює з технічними, економічними та юридичними текстами .

Експресивні (художні) тексти грають другорядну роль на заняттях з практики перекладу. Такі тексти опрацьовуються на старших курсах або на факультативних заняттях.

Оперативні тексти зустрічаються в перекладацькій практиці і тому заслуговують на увагу, особливо на старших курсах, але не в такій мірі, як інформативні.

Тексти, які зустрічаються в перекладацькій практиці:

Кореспонденція

Інструкції до різних видів товарів.

Наукові та технічні звіти, договори, специфікації і т. д.

Статті з фахових журналів, доповіді, рекламні тексти/ резюме, оголошення, судові справи, довідки, документи, протоколи засідань і т. д.

Виписки, норми, патентна література та ін.

Об'єм тексту

Оптимальним є такий об'єм тексту, який дозволяє опрацювати текст за відведений час.

Мова йде про використання певних стратегій і тактик, які сприяють підготовці кваліфікованих перекладачів, а не про максимум перекладених текстів за певний час.

Зміст тексту

Текст становить інтерес як для студентів так і для викладачів, якщо він: викликає інтерес, являє собою проблемне завдання, мотивує.

Актуальність тексту

Студенти повинні розуміти, що даний текст для них важливий. Актуальність полягає не в тому, що текст є новим чи застарілим. Текст може використовуватися викладачем кілька років підряд, якщо він відповідно дидактизований. Такий текст буде кращим, ніж непідготовлений текст із «свіжої» газети [28].

3.2 Дидактизація текстів для занять з практики перекладу

Підбираючи та дидактизуючи текст для заняття з практики перекладу, викладач повинен бачити мету, яка може бути досягнута з допомогою навчального тексту. Такою метою є:

Розвиток перекладацької компетенції.

Вдосконалення знань, умінь і навичок з рідної та іноземної мови.

Розширення соціокультурних, міжкультурних та фахових знань.

Розвиток таких якостей як відповідальність, здатність приймати рішення, уміння зрозуміти автора тексту-оригіналу, замовника перекладу та адресата; колегіальність та ін.

Робота над текстом організовується таким чином, щоб студенти могли мати уявлення про автора та його епоху чи обставини створення тексту; про

адресата/адресатів та мету перекладу. Цю інформацію студенти можуть отримати різними шляхами: як повідомлення студентів, пояснення викладача чи з відповідної літератури в ході самостійної роботи.

Вся робота над текстом, включаючи домашнє завдання, детально планується. Планування включає також підготовку потрібних матеріалів та приладів.

Таблиця 3 – Схема опрацювання тексту

	Дані про текст	Примітка
Назва та вихідні дані		
Призначення		
Перекладацькі проблеми та методи		
Навчальні цілі: -розвиток перекладацької компетенції, а саме: розуміння та аналіз тексту, пошукова діяльність, створення тексту перекладу, редакція тексту перекладу, оформлення. Вдосконалення знання рідної мови. Вдосконалення іншомовної компетенції Вдосконалення міжкультурної компетенції. Поглиблення фахових знань. Розвиток професійних якостей.		
Перекладацьке завдання		
Вправи на: -розуміння -аналіз тексту		

-пошук -типологію текстів -створення тексту перекладу -редагування тексту перекладу Критика перекладу Хід заняття		
Домашнє завдання		
Підведення підсумків та оцінювання		
Необхідні матеріали		
Зв'язок з іншими навчальними заходами		

Зразок тексту

.....

Даний текст можна використовувати на заняттях з практики перекладу, так як він відповідає наступним критеріям:

- сприяє розвитку перекладацької компетенції та фахових знань студентів.
- подібні тексти досить часто зустрічаються в практиці перекладу.
- є закінченим текстом.
- текст дається в оригінальній формі.
- не надто довгий.
- не надто важкий: студентам знайома дана тематика.
- містить ряд прагматичних перекладацьких проблем.
- містить ряд мовних проблем.

Навчальні цілі, які можуть вирішуватися в ході роботи над даним текстом:

Розвиток перекладацької компетенції:

Розширення фахових знань.

З ТЕКСТИ

.....

Завдання до тексту:

- 1 Зробіть перекладацький аналіз тексту.
- 2 Знайдіть паралельні тексти у мові перекладу.
- 3 Яка довідкова література може бути використана при перекладі даного тексту.
- 4 Сформулюйте особливості текстів такого типу у мові оригіналу та у мові перекладу.
- 5 Опишіть лексичні та синтаксичні характеристики даного тексту та паралельних текстів у мові перекладу.
- 6 Опишіть невербальні засоби у тексті-оригіналі. Як вони можуть бути передані у мові перекладу?
- 7 Сформулюйте вимоги до тексту перекладу та відповідно перекладацькі проблеми та методи їх вирішення.

4 Вправи на розвиток розуміння тексту

.....

5 Вправи на розвиток уміння диференціювати тексти

...

6 Приклад перекладацького аналізу тексту

TEXT Lebenslust statt Winterfrust

Mit unseren Städtereisen nach Bayern

.....

Перекладацьке завдання: Ein Prospekt über Städtereisen in Bayern, gedacht für deutsch sprechende Besucher, soll im Auftrag des Reisebüros in der gleichen Aufmachung wie im Original in der ukrainischen Sprache für die ukrainischen Touristen publiziert werden. Die im Ausgangstext enthaltenen Informationen sollen auch im Zieltext enthalten werden.

Студенти знайомляться з текстом самотійно вдома. На наступному занятті текст обговорюється та аналізується.

Приклади питань для обговорення:

-Verstehen Sie den Text? Wie sind Sie an ihn herangegangen? Haben Sie ihn nur kursorisch gelesen oder „ganz genau“? Und warum so?

- Wie wirkt der Text in seiner Aussage und Gestaltung auf Sie? Was ist Ihnen besonders aufgefallen?

-Für wen wurde der Text geschrieben?

-Was ist seine kommunikative Funktion?

-Wie ist der Text gegliedert?

-Wäre der Text in dieser Form für das Zielpublikum ohne Schwierigkeiten rezipierbar (abgesehen von der deutschen Sprache)?

-Ist also der Text als Vorlage für eine Übersetzung geeignet oder nicht?

-Sind nach Ihrer Einschätzung durch kulturelle Divergenzen bedingte inhaltstbearbeitende Veränderungen notwendig, um einen Zieltext zu schaffen, der dem Übersetzungsauftrag bzw. dem Zweck entspricht?

-Können Sie selbst den Übersetzungsauftrag übernehmen? Wenn ja: unter welchen Bedingungen? Wenn nein: warum nicht? Welche Gedanken haben Sie sich über die übersetzerische Recherche gemacht?

-Welche von den fortlaufend markierten „Schwierigkeiten“ haben sich nach Kenntnis des gesamten Textes von selbst geklärt, welche sind übrig geblieben?

Fragen nach den textexternen Faktoren:

1 Wer übermittelt den Text?

2 Wozu übermittelt der Verfasser den Text?

3 Wem wird der Text übermittelt?

4 Über welches Medium wird der Text übermittelt?

5 Wo wird der Text übermittelt?

6 Wann wird der Text übermittelt?

7 Aus welchem Anlass wird der Text übermittelt?

Fragen nach den textinternen Faktoren:

1 Was ist das allgemeine Thema des Textes?

2 Was ist der konkrete Inhalt des Textes?

3 Was wird im Text nicht gesagt, sondern als Vorwissen vorausgesetzt?

- 4 Wie sind die Informationen gegliedert?
- 5 Welche nichtsprachlichen Mittel werden eingesetzt?
- 6 Welche Besonderheiten weist die Wortwahl in unserem Text auf?
- 7 Welche syntaktischen Mittel sind charakteristisch für den Text?
- 8 Welche suprasegmentalen Merkmale weist der Text auf (Akzentuierung im Druck, Absatzgestaltung, Interpunktion usw.)?

7 Тексти для аналізу

....

8 Вправи на розвиток пошукової компетенції

8.1 Робота з словниками.

8.1.1 Робота з одномовними словниками або робочими листками з копією сторінки словника.

Завдання: зробити список значень та виразів до вказаної лексичної одиниці.

Мета: ознайомлення з принципами лексикографії.

8.1.2 Робота з текстом, де зустрічається слово в різних значеннях. Спочатку потрібно зрозуміти значення слова в різних частинах тексту, а потім уточнити по словниках.

Завдання

1 Підберіть текст з запозиченими словами. Які словники можуть допомогти зрозуміти ці слова?

2 Підберіть текст з фразеологічними виразами для роботи в групі.

Наведіть приклади роботи над текстом з різними словниками.

8.2 Робота з паралельними та допоміжними текстами

8.2.1 Робота в групах. Половина маленьких груп отримує тексти з кулінарними рецептами для перекладу та кілька рецептів українською мовою. Інші групи працюють без паралельних текстів.

Обмін текстами та порівняння перекладів.

8.2.2 Студенти отримують інструкцію до застосування ліків на двох мовах, порівнюють тексти.

Обговорення: порівняння відмінностей та однакових елементів у текстах.

Домашнє завдання: переклад інструкції до застосування лікарського препарату.

8.2.3 Порівняння анотації наукової статті.

Завдання

1 Продумайте інші варіанти роботи з паралельними та допоміжними текстами.

2 Підберіть паралельні тексти для роботи в групі. Які переклади доцільно виконувати з паралельними текстами?

3 Опишіть послідовність роботи над перекладом з використанням паралельних та допоміжних текстів.

9 Варіанти занять з практики перекладу

9.1. Виконання перекладу.

Студенти отримують текст і завдання до нього.

Індивідуальна робота: читання, визначення труднощів з помітками на полях, обґрунтування цих труднощів.

Колективна робота: аналіз тексту.

Робота в групах: переклад тексту з словником та довідковою літературою.

Колективна робота: підведення підсумків, порівняння поміток на полях (труднощі) та фактичних труднощів при перекладі. (На даному етапі викладач пояснює причини труднощів).

Домашнє завдання: в групах чи індивідуально переробити перекладений текст.

На наступному занятті порівнюються та обговорюються опрацьовані вдома тексти перекладів. Викладач коментує проблемні моменти.

У групах вносяться поправки та уточнення в тексти.

Обговорення та систематизація фактичних труднощів та їх вирішення.

Оцінювання перекладів викладачем.

(Можливі варіанти щодо допоміжних засобів, часу виконання, допомоги з боку викладача).

9.2. Стратегічні вправи.

У центрі уваги такого заняття не сам переклад тексту, а окремі моменти, які є також важливими для формування перекладацької компетенції, наприклад:

Перекладацьке завдання.

Техніка читання та розуміння тексту.

Знаходження термінів.

Визначення за певними маркерами типу тексту.

Аналіз тексту-оригіналу.

Лінгвокраїнознавчі моменти.

Перекладацькі проблеми.

Перекладацькі методи.

Методи редагування тексту-перекладу.

Оформлення тексту-перекладу.

9.3 Керований переклад

Замість повного перекладу студентам пропонується заповнити пропуски у частково перекладеному тексті. При цьому увага фокусується на окремих проблемах чи методах.

Студенти отримують повний текст-оригінал та текст – переклад з пропусками.

Робота в маленьких групах. Заповнюються пропуски та обґрунтовуються вибрані варіанти.

Результати роботи в групах порівнюються, при потребі виправляються та систематизуються.

Домашнє завдання: доопрацювання тексту-перекладу в групах з урахуванням обговорення.

9.4 Паралельний переклад

- Робота в групах. Студенти отримують однакові тексти з різними завданнями на кожну групу.

- Переклад тексту в групах відповідно до завдання.

- Групи представляють свої переклади.

- Студенти відмічають відмінності, записують їх. Викладач підводить підсумок та систематизує відмінності.

- Домашнє завдання: індивідуальний переклад тексту з іншим перекладацьким завданням.

9.5 Переклад з листка

- Робота в маленьких групах. Студенти перекладають з листка незнайомий текст (кожний студент частину тексту).

- Результат можна записати.

- Переклади оцінюються: Що було особливо вдалим? Що було важким для перекладу? Як можна було б зробити роботу кращою? Чи легко буде сприйматися такий текст на слух?

- Обговорення всіх варіантів перекладу. Оцінювання.

9.6 Переклад – демонстрація

- Студенти підбирають текст для перекладу та допоміжні матеріали.

- Викладач перекладає текст, демонструючи процес перекладу відповідно до перекладацького завдання. (Ознайомлення з проблемою, опис проблеми, вибір стратегії для вирішення проблеми і т.д.), а також коментує завдання та умови.

- Студенти коментують з своєї точки зору як переклад викладача, так і своє завдання та умови його виконання.

9.7 Переклад – проект

Виконання реального перекладацького завдання. Викладач виступає в ролі консультанта, надає допомогу та несе відповідальність за переклад.

9.8 Використання комп'ютера на заняттях з практики перекладу

Перекладений студентом текст (автор може не називатися) проектується на монітор.

Обговорення перекладу.

Внесення коректур в текст.

Схема плану – конспекту заняття з практики перекладу:

Дата Група

Тема:

Мета:

Обладнання:

Хід заняття

Організаційний момент. Ознайомлення студентів з темою, завданнями та організацією роботи.

Основна частина:

Підготовчі вправи.

Контроль домашнього завдання.

Виконання перекладу.

Порівняння та обговорення перекладів, аналіз варіантів перекладу.

Заключний етап: 1) пояснення домашнього завдання.

2) підведення підсумків заняття, оцінювання роботи студентів.

Послідовність видів роботи та завдань в основній частині може мінятися в залежності від типу та мети заняття.

Завдання:

1 Познайомтеся з варіантами проведення занять з практики перекладу.

2 Опишіть, яка навчальна мета досягається кожним з цих занять.

3 Який варіант заняття відповідає якому етапу навчання?

4 Складіть план – конспект заняття з практики перекладу.

2.3 Критерії оцінювання перекладів

Оцінювання перекладів на заняттях з практики перекладу є важливим дидактичним елементом при формуванні перекладацької компетенції.

1 На заняттях з практики перекладу мова йде про оцінювання всіх факторів, які зв'язані зі створенням перекладу, включаючи також комунікативний аспект. Оцінюється в першу чергу результат перекладацької діяльності: в якій мірі вдалося виконати перекладацьке завдання на основі вибраної перекладацької стратегії.

2 Як і викладач іноземної мови, так і викладач перекладу звертає увагу на граматичні, орфографічні, семантичні помилки, але він інакше розставляє акценти: він порівнює не окремі елементи тексту-перекладу та тексту-оригіналу, а весь перекладений текст з текстом – оригіналом відповідно до конкретного перекладацького завдання. Окремі помилки розглядаються з точки зору: чи заважають вони зрозуміти текст.

Отже, критеріями оцінювання є:

- урахування особливостей тексту даного типу в мові перекладу,
- урахування можливих міжкультурних відмінностей,
- урахування розуміння тексту адресатом,
- ілюктивна адекватність,
- когеренція та когезія тексту,
- термінологічна точність,
- редакційна коректність,

Тобто функціональна адекватність тексту [30].

Завдання:

Порівняйте німецький текст та його переклад на українську мову. Дайте оцінку перекладу. Обґрунтуйте її.

ВИСНОВКИ

Аналіз стану розвитку методики викладання перекладу щодо німецької мови загалом та професійно спрямованого перекладу зокрема засвідчив про наявність значного обсягу невирішених проблем. Звідси основний висновок полягає у необхідності розробки концепції навчання професійно спрямованого перекладу щодо німецької мови на новітніх методологічних засадах.

У перекладацькій практиці спостерігаються два основних типи помилок: помилки, що виникають під впливом рідної мови, і помилки, причини яких полягають у структурі іноземної мови. Це явище має назву інтерференції. У першому випадку мова йде про міжмовну інтерференцію, в другому – про внутрішньомовну інтерференцію. Обидва типи інтерференції можуть переплітатися, що ускладнює як оволодіння мовою, так і переклад. Помилки, що виникають під впливом рідної мови, мають своєю основою перенесення способу вираження певного змісту з рідної мови в іноземну мову. Об'єктивною основою такого перенесення частіше за все є незбіг мовних одиниць в іноземній і рідній мовах.

Паралельне формування складників перекладацької компетенції дозволяє одночасно розвивати три компоненти. Тобто на заняттях із технології перекладу метою повинен бути оптимальний варіант перекладу, який досягається в процесі відбору й аналізу «проміжних» варіантів; на заняттях з усного перекладу – хороший чи лише задовільний переклад, але при досить швидкому темпі виконання; на заняттях з професійно-орієнтованого перекладу на перший план виходить предметна точність перекладу, що досягається на основі вивчення спеціальних термінів.

Такий комплексний підхід до формування перекладацької компетенції, окрім усього іншого, допомагає уникнути монотонності занять і підвищити привабливість курсу підготовки перекладачів загалом. У роботі розроблено як перекладацькі, так і передперекладацькі вправи (тобто вправи на

зіставлення оригіналів і перекладів із метою знайти та виправити помилки у перекладах).

На сьогодні вже розпочато розроблення методичних основ навчання перекладу щодо німецької мови у галузі економіки та юриспруденції.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение : учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. М.: Академия, 2008. 368 с.
2. Алексеева И. С. Переводческий анализ текста. СПб. : Союз, 1998. 134 с.
3. Алексеева И. С. Письменный перевод: Немецкий язык. СПб. : Союз, 2006. 362 с.
4. Алексеева И. С. Профессиональное обучение переводчика. СПб. : Институт иностранных языков, 2000. 192 с.
5. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика. СПб. : Институт иностранных языков, 2001. 278 с.
6. Алексеева И. С. Текст и перевод: Вопросы теории. М. : Междунар. отношения, 2008. 181 с.
7. Бока О. В. Методичні вказівки з дисципліни «Практика перекладу». Суми : Вид-во СумДУ, 2005. 61 с.
8. Гавриленко Н.Н. Обучение переводу в сфере профессиональной коммуникации. М.: РУДН, 2008. 175 с.
9. Кияк Т. Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Вінниця : Нова Книга, 2006. 592 с.
10. Кобякова І. К. Навчати перекладу. Суми : СумДУ, 2013. 159 с.
11. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение : учеб. пособие. М.: ЭТС, 2004. 424 с.
12. Контрастивное исследование оригинала и перевода. Одесса: Одесский гос. ун-т, 1986. 162 с.
13. Копанев П. И., Ф. Беер. Теория и практика письменного перевода. Ч.1. Перевод с немецкого языка на русский. Минск : Высш. школа, 1986. 270 с.

14. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Київ : Юніверс, 2002. 280 с.
15. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.
16. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с.
17. Кучер З. І., Орлова М.О., Редчиць Т.В. Практика перекладу. Вінниця : Нова книга, 2013. 504 с.
18. Латышев Л.К. Перевод: теория, практика и методика преподавания. М.: Академия, 2003. 192 с.
19. Міщенко Л. А. Посібник з художнього перекладу до курсу «Теорія і практика перекладу». Вінниця : Нова книга, 2003. 176 с.
20. Науменко А. М. Аналіз-зіставлення / Нові підходи до вивчення й викладання філології у вищій школі. Запоріжжя : ЗДУ, 1998. С. 51–66.
21. Ролік А. В. Загальні аспекти перекладу: курс лекцій. Ніжин : НДПІ, 1997. 84 с.
22. Романенко О. В. Методичні вказівки до курсу “Вступ до перекладознавства: порівняльний аналіз оригіналу і перекладу” (для студентів 1-го курсу перекладацького відділення) . Запоріжжя : ЗНУ, 2004. 305 с.
23. Социокультурные проблемы перевода / Воронеж, гос. ун-т. Фак. романо-герм. Филологии. Воронеж, 1999. Вып. 3. 95 с.
24. Тен Ю.П. Культурологія і міжкультурна комунікація. Ростов н / Д: Фенікс, 2007. 328 с.
25. Черноватий Л.М. Основи розробки системи вправ для навчання професійно спрямованого письмового перекладу. 2011. № 6-7 (16-17). С. 320–329.

26. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих навч. закладів освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця: Нова книга, 2013. 368 с.

27. Чуланова Г. В., Руденко Н.В. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Практика перекладу з англійської мови». Суми : СумДУ, 2012. 67 с.

28. Щигло Л.В. Основи теорії і практики перекладу. Німецька мова. Навчальний посібник. Суми: Вид-во СумДУ, 2015. 214 с.

29. Язык жестов. <https://www.youtube.com/watch?v=Evsl4AN4LU>

30. Tschepeluk A.D. Methodische Anweisungen für praktische Arbeit im Fach „Methodik des Übersetzungsunterrichts“ für die Studenten der Fachrichtung 8.020303 „Übersetzung“ Direktstudium. A. D. Tschepeluk. Sumy: Staatliche Universität Sumy, 2012. 44 S.

31. Kautz U. Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens. München : ludicium, 2000. 632 S.

32. Levz J. Die literarische Überetzung: Theorie einer Kunstgattung. Frankfurt / M., 1967. 65 S.

33. Mounin G. Die Übersetzung Geschichte, Theorie, Anwendung. München, 1967. S. 21–120.